

T.C.

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sanat ve Tasarım Ana Ana Bilim Dalı

Sanat ve Tasarım Bilim Dalı

**KARS YÖRESİNİN KÜLTÜREL MİRASI: DÜĞÜN GELENEĞİ,
ÇALGILARI, HALK OYUNLARI VE TÜRKÜLERİNİN NOTA
KATALOĞU PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ**

Tarkan TURUL

Dr. Öğr. Üyesi Turgay AKDAĞOĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2024

**KARS YÖRESİNİN KÜLTÜREL MİRASI: DÜĞÜN GELENEĞİ,
ÇALGILARI, HALK OYUNLARI VE TÜRKÜLERİNİN NOTA
KATALOĞU PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ**

Tarkan TURUL

Dr. Öğr. Üyesi Turgay AKDAĞOĞLU

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı

Sanat ve Tasarım Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2024

KABUL VE ONAY

Tarkan Turul tarafından hazırlanan “Kars Yöresine Ait Gelenek ve Göreneklerimiz, Halk Oyunları, Halk Sazları, Halk Oyunları Giysileri, Oyunlarda Söylenen Türkülerin Nota Fihristi” başlıklı bu çalışma, 02.07.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Sibel POLAT (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Turgay AKDAĞOĞLU (Danışman)

Prof. Dr. Bülent KURTİŞOĞLU

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan *“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”* kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

02/07/2024

Tarkan TURUL

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

** Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.*

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Tez Danışmanının **Dr. Öğr. Üyesi Turgay AKDAğOğLU** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Tarkan TURUL

ÖN SÖZ

“Kültür, tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan her türlü değerlerle bunları kullanmada, sonraki kuşaklara iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların tümüdür.” Kültürü ve bilimi tek bir insan değil milyonların çabasına dayanan insan toplumu yaratmıştır.

Anadolu’nun her karış toprağından kültür ve medeniyetin fişkırması tüm dünya milletleri tarafından kabul gören bir gerçektir.

Halk bilimi, halk yaşamının temel dinamiklerini, gelenek ve göreneklerini tutum ve davranışlarını, yaratı ve becerilerini, duygu ve düşüncelerini, sevgi ve beğenilerini inceleyip araştırarak, milli kültürün özüne dönmesinde ve bir disiplin haline gelmesinde önemli bir vazife yüklenmektedir.

Halkbilim çalışmaları içerisinde doğan ve gelişerek bugünkü haline gelen halk oyunlarımız, yöre insanının duygu ve düşüncelerini en içten biçimde sergileyen, konularını genellikle günlük yaşantıdan alan bir özelliğe sahiptir.

Halk oyunları, tüm sanat dalları içerisinde oluşumu ve ifade edilebilme özellikleri bakımından insanlar arasında kaynaşmayı sağlayan etkili bir araçtır.

Yaşanılanların, ritimlerle ifade edildiğı Kars yöresi halk oyunları; düğünlerde, bayramlarda, törenlerde sergilenerek varlığını bugüne kadar sürdürmüştür.

Farklı kültürlerin medeniyet beşığı olan, Anadolu coğrafyasının sınır kapısı serhat şehri Kars’ımızın kültürel anlamda kodlarını çözerek, unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutmuş tüm kültürel öğelerini gün ışığına çıkararak gelecek nesillere mirasımızı teslim etmek gayesindeyim. Bu anlamda değerlerine sahip çıkan bir neslin daha da başarılı olacağına inanıyorum.

Kars’a ait olan oyunları, bu oyunlarda kullanılan giysileri ve enstrümanları ayrıntılı olarak belirleyip, bir kültür varlığı olarak tanıtır, gelecek kuşaklara aktararak, kültürümüzü bir abide haline dönüştürüp ebedileştirmek istedik.

Tezin birinci bölümünde “Gelenek ve Göreneklerimiz”, ikinci bölümünde “Halk Oyunları”, üçüncü bölümünde “Kars Yöresi Halk Sazları”, dördüncü bölümde “Kars Halk Oyunları Giysileri”, beşinci bölümde ise “Oyunlarda Söylenen Türkülerin Nota Fihristi” ne yer verilmiştir.

Bu tür çalışmalarda eksiklerin bulunması kaçınılmazdır. Bu alanda çalışma yapanların çalışmalarını kendimize rehber edinerek daha sonraki dönemlerde yiğitler memleketi Kars'ı farklı mecralarda değerlendirmeye çalışacağız.

Tezimin hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkürü bir borç bilirim.

Tarkan Turul

Ardahan-2024

ÖZET

TURUL, Tarkan. *Kars Yöresinin Kültürel Mirası: Düğün Geleneği, Çalgıları, Halk Oyunları ve Türkülerinin Nota Kataloğu Perspektifinden İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2024.

Yaradılıştan günümüze insan, yaşadığı her çağda ve her dönemde sevinç ve hüznlerini ifade etmek için bir figür bulmuş ve kendini, kendine özgü bir ifade ile anlatmaya çalışmıştır.

Her kesim tarafından oynanan halk oyunlarının en önemli özelliği hiç yöneticisinin olmaması, nesilden nesile aktarılması ve anonim olmasıdır. Bu nedenledir ki kültür bir yörenin ezgisini, yaşanmış olaylarını, insan yapısını ve hislerini dile getirir.

Çalışmada Kars ilinin tarihi, coğrafi yapısı, iklimi, sosyal yaşantıları, gelenek ve görenekleri, halk oyunları, yörenin giysileri, müzik aletleri, türküleri, manileri, türkü notaları ve mâni ele alınarak incelenmiştir.

İlimiz kültürü diğer il ve yörelere göre çeşitlilik göstermektedir. Çünkü Kars'ın örf ve adetleri, yörede yaşayan Türk boylarının arasındaki az da olsa farklılıklar ve Kafkasya'dan gelen göçlerin etkisinde kalmıştır. Bu çeşitliliğin üzerinde durularak; yöre insanının giydiği giysiler, müzik aletleri, aşıklar, mahalli sanatçılar ve bunlara bağlı olarak, yöre türküleri, maniler ve oyunlar ile ilgili çalışma yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Kars, Halk Oyunu, Geleneksel, Yerel Giysi, Türkü, Mâni, Müzik Aletleri, Halk Ozanları, Düğün Gelenekleri.

ABSTRACT

TURUL, Tarkan. *Our Traditions and Customs of Kars Region, Folk Dances, Folk Instruments, Folk Dance Costumes, Note Index of Folk Songs Sung in Dances*, Master's Thesis, Ardahan, 2024.

From creation to the present day, man has found a figure to express his joys and sorrows in every age and period he has lived in and has tried to express himself with a unique expression.

The most important feature of folk dances played by all walks of life is that they have no manager, are passed down from generation to generation, and are anonymous. For this reason, culture expresses the melody, lived events, human structure and feelings of a region.

In the study, the history of Kars province, its geographical structure, climate, social life, traditions and customs, folk dances, local clothes, musical instruments, folk songs, manis, folk song and mani notes were examined.

The culture of our city varies compared to other provinces and regions. Because the customs and traditions of Kars were influenced by the slight differences between the Turkish tribes living in the region and the migrations from the Caucasus. By emphasizing this diversity; A study was carried out on the clothes worn by the local people, musical instruments, minstrels, local artists and, accordingly, local folk songs, poems and dances.

Keywords:

Kars, Folk Dance, Traditional, LocalClothing, Folk Song, Mâni, Musical Instruments, Folk Songs, Wedding Traditions

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	3
KARS İLİ	3
1.1. KARS İLİ HAKKINDA	3
1.2. GELENEK VE GÖRENEKLERİMİZ	9
1.2.1. Kars'ta Evlenme Adetleri	9
1.2.2. Kız Görme ve Kız Beğenme	9
1.2.3. Elçi Gitme ve Söz Kesme	10
1.2.4. Nişan Günü	11
1.2.5. Bayram Çalık (Gelin Yanına Gitme, Gelin Yoklama)	12
1.2.6. Kız Yanı	12
1.2.7. Düğüne Kadar – Düğün Hazırlıkları	12
1.2.8. Erkek (Oğlan) Tarafının Hazırlıkları	13
1.2.9. Kız Şahının Kaldırılması	14
1.2.10. Kına Gecesi ve Kına Yakma	15
1.2.11. Sağdıçlık, Oğlan Sağdıçının Yapacağı İşler	15
1.2.12. Çeyiz Yazma	15
1.2.13. Gelin Çıkartma (Kız Çıkartma)	16

1.2.14. Oğlan Şahının Kaldırılması	18
1.2.15. Kirvelik (Sünnet Düğünü)	18
1.2.16. Koç Katımı	19
1.2.17. Türkülerimiz	19
2. BÖLÜM	24
HALK OYUNLARI	24
2.1. KARS İLİ’NİN HALK OYUNLARI	24
2.1.1. Hoş Gelişler Ola, Mustafa Kemal Paşa Oyunu	28
2.1.2. Köroğlu Oyunu (Oyun Koçaklama)	29
2.1.3. Aras Aras Oyunu	30
2.1.4. Ağır Terekeme (Kara Donlu) Oyunu	30
2.1.5. Köylü Kızı Oyunu	31
2.1.6. Bu Gelen Nahir mıdır? (Oy Maral Maral) Oyunu	32
2.1.7. Yayık Oyunu	32
2.1.8. Pişiği Vurdum Taşının Oyunu	33
2.1.9. Döne (Dönek) Oyunu	34
2.1.10. Sarı Seyran Oyunu (Kestirmeli- Kestirmezsiz)	34
2.1.11. Çıldır Barı	35
2.1.12. Kağızman Barı	36
2.1.13. Şeker oğlan Oyunu	36
2.1.14. Yar Döne (İki Döne) Oyunu	37
2.1.15. Dimme Oyunu	37
2.1.16. Üç Ayak Barı	38
2.1.17. Çardak Barı	38
2.1.18. Diz Kırma Oyunu	39
2.1.19. Tavuk Barı	39

2.1.20. Paşa Köştü (Paşa Göç Etti) Oyunu (Koçaklama)	39
2.1.21. Zay Emeği (Kıskanç) Oyunu	40
2.1.22. Göle Beyi Oyunu	40
2.1.23. Papîrî (Popporu) Oyunu	41
2.1.24. Teşi Oyunu	41
2.1.25. Üç Katar Oyunu	41
2.1.26. Karabat Oyunu	42
3. BÖLÜM	43
HALK SAZLARI	43
3.1. KARS YÖRESİ HALK SAZLARI	43
4. BÖLÜM	51
HALK OYUNLARI GİYSİLERİ	51
4.1. KARS HALK OYUNLARI GİYSİLERİ	51
4.1.1. Kadın Giysileri	52
4.1.2. Erkek Giysileri	52
4.1.3. Kadın Giysileri (Mahalli)	52
4.1.4. Kadın Giysileri (Kars-Kafkas)	60
4.1.5. Erkek Giysileri (Mahalli)	64
4.1.6. Erkek Giysileri (Kars-Kafkas)	67
5. BÖLÜM	72
NOTA FİHRİSTİ	72
5.1. HALK OYUNLARINDA SÖYLENEN TÜRKÜLERİN NOTA İHRİSTİ.	72
SONUÇ	124
KAYNAKÇA	125
EKLER	127
EK 1. ORİJİNALLİK RAPORU FORMU	127

EK 2. ETİK KURUL MUAFİYET İZNİ	128
ÖZ GEÇMİŞ	129

GİRİŞ

Halk oyunları, ait olduğu toplumun karakterini taşıyan, birey(ler)in ortak duygu, düşünce ve davranışlarını sergileyen, aynı zamanda söz konusu oyunla ilgilenen kişinin dünyasını gözler önüne sermeyi sağlayan bir kültürel kimliktir. Bu nedendir ki halk oyunları, birlikte oynamanın avantajı ile bireye kaynaşmayı, paylaşmayı ve üstelik kendini ifade etmeyi öğretir. Hatta yukarıda sıralanan faydaları ile toplumsal gelişime de katkıda bulunur.

Türk halk oyunlarının derlemeleri hala bitirilemediği halde kapsam bakımından dünyada en çok dikkat çeken oyun dallarından birisi olmayı bilmiştir. Hiç şüphesiz Türkiye geçmiş birikimiyle bir medeniyetler beşiği olduğundan hemen hemen her yöresinde (İstanbul, Kocaeli başta olmak üzere Yalova ve Düzce hariç) ayrı oyunlar ve bu oyunlara bağlı olarak farklı giysiler ve farklı müzik/aletlerine rastlanmaktadır. Bu da yurdun bu alandaki zenginliğinin bir göstergesini oluşturmakta ve bunun sonucunda doğal olarak diğer ülkelerin dikkatini çekmeye yetmektedir.

Maddi ve manevi hayat kültürünü etkileyen ve geleneksel oyunlar bakımından en zengin illerden biri olan Kars yöresinde de genel olarak halk oyunlarından “bar” ve “Kafkas” türüne rastlamak mümkündür. Kars, bahsi geçen zenginliğini yüzyıllar boyunca değişik kültürleri olan insanların bu şehirde yaşamasıyla oluşmuştur.

Gerek Kars'ta gerekse diğer yörelerde oyunlar isimlerini, üretici kişinin veya coğrafi bölgenin adından alır. Bunun yanı sıra tabiat olaylarından ve içerdiği konudan aldığı da görülmektedir. Son cümleden hareketle oyunların kendine özgü bir doğuşları mevcuttur ve belli bir olaydan esinlenerek ortaya çıkmıştır denebilir. Kars yöresine ait oyunlardan bazıları ise şunlardır: Ağır Bar, Üç Ayak, Tavuk Barı, Arzuman, Köroğlu, Koçeri, Hoş Bilezik, Ayşat, Süregel, Düzyaylı, Gaçke, Enzeli, İğdır ve Döne Barı, Kentvari, Hey-Nari, Şeyh Şamil, Terekem, Ağır Terekeme ve Temur Ağa vb.

Spor federasyonları düzeyinde olan Türk Halk Oyunları Federasyonu, Millî Eğitim Bakanlığı Okul İçi Beden Eğitim ve İzcilik Dairesi Başkanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı, halk oyunları ile doğrudan ilgilenmektedir. Fakat buna rağmen uzman sayısında yetersizlik, konuya dair araştırmaların azlığı, kavram kargaşasının varlığı ve bundan dolayı kapsamlı bir halk oyunları sözlüğünün bulunmaması diğer yöreleri/illeri etkilediği gibi folklorik açıdan zengin olmasına karşın Kars'ta da çeşitli

sorunları beraberinde getirmektedir. Ümit edilen bu problemlerin kısa sürede aşılmasıdır.

1. BÖLÜM

KARS İLİ

Bu bölümde Kars ili hakkında bilgi verilmiştir. Bölümde Kars'ın coğrafi özellikleri, tarihi, birçok gelenek ve görenekleri, türküleri gibi konulara yer verilmiştir.

1.1. KARS İLİ HAKKINDA

Bir taraftan, Hasankale'den aşağıda Aras ve bunun kuzey kollarından Arpaçay vadileri, diğer taraftan Allahuekber Dağları'ndan Yanlızçam Dağları'na uzanan, Karadeniz Bölgesi ile Doğu Anadolu'yu açık bir şekilde ayıran yüksek ve devamlı sıradağlar arasında kalan geniş alanı içerisine alan en önemli ve tek şehir Kars'tır (Saraçoğlu, 1989, s. 335).

Doğu Anadolu Bölgesi'nin Erzurum-Kars arasında yer alan Kars, kuzeyde Ardahan, doğuda Ermenistan, güneyde Iğdır ve Ağrı, batıda ise Erzurum ile komşudur. Doğu Anadolu Bölgesi'nin kuzeydoğusunda konumlanan Kars, bünyesinde 7 ilçe, 10 belediye ve 386 tane köy barındıran bir şehirdir. Bu köylerden yarıya yakını 1920 yılından önce kurulmuştur. Yukarıda bahsi geçen yerleşim mekânlarının toplam yüzölçümü 9587 km² olup nüfusları ise son sayımın yapıldığı 2000 yılına göre 325.016, 2007 yılı adrese dayalı nüfus sayımına göre de 312.205'tir (http://www.kars.gov.tr/images/haritalar/genel_b.jp).

Kars, Kür Boyu (Posof-İlgar Dağı), Meşe-Ardahan, Kara Ardahan (Çıldır- Göle), Kars Boyu (Kağızman, Kağızman Deresi, Pürnevüt, Sürmelü Çukuru) diye kuzeyden güneye doğru uzanan üç coğrafi bölgeye ayrılır (Kırzioğlu, 1953, s.4-8).

Fakat 27 Mayıs 1992 tarihinde bakanlar Kurulu'nun kararıyla Ardahan ve Iğdır'ın Türkiye'nin 75. ve 76. ilini (<http://www.ardahan.gov.tr>, <http://www.igdir.gov.tr>) oluşturmalarıyla Kırzioğlu'nun genel hatlarını ortaya koyduğu coğrafi bölgeler de haliyle değişmiştir.

Üzeri geniş bir surette volkanik maddelerle örtülmüş Kars yöresinde, tortul elemanlara hiç rastlanmazken, 1768 m ile Türkiye'nin en yüksek metrajlı yerlerinden birini oluşturur. Kars'ta bulunan bazı dağ ve yükseltileri şöyledir: Sarıkamış'ın

batısındaki Soğanlı Dağı 2808 m, Sarıkamış'ın güneybatısındaki Süphan Dağı 2909 m, Kağızman'daki volkanik dağ olan Aladağ 3138 m, Selim'in güney doğusundaki Ağa deve Dağı 2423 m, Selim'deki Yağlıca Dağı 2961 m, Selim merkezdeki Akbaba Dağı 3026 m, Allahuekber Dağı 3125 m, Kars merkezde Hacı Halil Dağı 2366 m, Kars merkezde Borluk Dağı 2550 m, Sarıkamış'taki Kabak Tepesi, 3055 m (Saraçoğlu, 1989, s. 302).

Su bakımından da iyi durumda olan Kars'ın Aras, Kür, Kars çayı ve Arpaçay gibi –ki bunlar Hazar Denizi/Gölü'ne dökülmektedir- önemli akarsuları bulunmaktadır. Bunlara ek olarak Susuz'daki Aygır ve Kuyucuk Gölü, Kağızman'daki Çengili, Turna ve Deniz Gölü ise başlıca gölleri arasında sayılabilir (Kırzioğlu, 1953, s. 3-4).

Kars yükseltisi Türkiye'nin en büyük yükseltisi olup, şehrin %37'sini oluşturmaktadır. Ovalar ise genellikle otlak olarak değerlendirilmektedir. Doğu Anadolu ovalarının en geniş olan Kars ovası 2500 km²'lik bir alana sahip olup, üzerinde arpa ve buğday haricinde tarım ürünü pek yetiştirilmemektedir (Kırzioğlu, 1953, s. 10). Çünkü bölge yüksekte ve kuzeydedir. Bu da kışların uzun ve şiddetli geçmesine neden olmuştur. Kışın sıcaklıklar -39° c'ye kadar düşer. Karlı gün sayısı ise 120'den fazladır. Bu durumun doğal sonucu olarak bitki örtüsü bozkırdır. Ormanlar ise Sarıkamış örneğinde olduğu gibi dağların yüksek kesimine kadar çıkmaktadır. Bu ürünlerin dışında Kağızman ve Digor ilçelerinde başta kayısı olmak üzere, elma ve ceviz gibi hububatla kıyaslanmayacak ölçüde meyve üretimi de yapılmaktadır. Kars yöresinde yetiştirilen sebzeler arasında ise beyaz lahanası, soğan, patates ve taze fasulye sayılabilir. İşte tarımdan ziyade geçim kaynağının hayvancılık olması bun(lar)dan ötürüdür (Kırzioğlu, 1953, s. 10). Çayır ve mera arazileri %39,2'lik dilimle tarımsal araziden daha geniş araziye sahiptir. Kars'ta 2005 yılı itibarıyla 350.969 koyun, 332.071 sığır, 28.751 keçi ve 19.107 adet tek tırnaklı hayvan bulunmaktadır. Süt tozu, kavurma, sucuk ve pastırma ihracı da hayli ilerlemiştir. Ayrıca arıcılık önemli yer tuttuğu gibi değerli neviden sığır derisi, yün, yapağı ihracı ve av derileri de zikredilmeğe değer niteliktedir (Kırzioğlu, 1953, s. 324-325).

Kaşarı ve balı ile meşhur olan Kars, bu şöhretini belki de İzmir Enternasyonal Fuarında 1937 yılından 1950 yılına kadar aldığı Türkiye birincilik ödülüne borçludur (<http://www.karstarim.gov.tr>). Sarıkamış'daki kayak tesisleri de hak ettiği yerde olmamasına karşın kış turizmi açısından özel bir yere sahiptir. Bunun dışında Kars'ta

44.296 arı kovani olup yıllık ortalama olarak 1058,63 ton bal üretilmektedir (<http://www.karsardahanigdir.net/karskasari.htm>). Tüm bunların yanı sıra 27.000 metrelik (orijinal) eşsiz görünümü ile bir kaleye sahip olan Kars, her şeyi ile bütünlük arz etmektedir (<http://www.karstarim.gov.tr>). Son zamanlarda ise ilde düzenlenen festivaller sayesinde Kars, Türkiye gündeminde daha fazla anılır olmuştur. Festivallerden bazıları; Kars Kafkas Kültürleri Festivali, Uluslararası Altın Kaz Film Festivali, Avrupa Filmleri Festivali / Gezici Festival, Murat Çobanoğlu Âşıklar Bayramı ve Kaşar Festivali'dir (Köse, 1964, s. 3521).

Kars'ın önemli bir yer altı zenginlik kaynağı yoktur. Olanlar arasında mühim yeri "perlit" tutmaktadır. Ancak bunun da üretimi pek yapılmamaktadır. Diğer madenleri arasında, Kağızman'daki arsenik, manyezit ve çok miktarda bulunan tuz sıralanabilir (<http://www.festivalonwheels.org>; www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=12495; www.kenthaber.com/arsiv).

Anlatılan özellikleri ile Doğu Anadolu'dan doğudan-batıya, kuzeyden-güneye doğru uzanan kolları ve yolları devamlı bir şekilde denetimi altında bulunduran Kars şehri, Anadolu'nun güvenliğini koruyabilmek için serhat şehri fedakârlığı yapmıştır. Bu ise şunu göstermiştir ki, zamanla araçlar değişmiş olsa dahi coğrafya yine değişmez rolünü aynı önemle devam edecektir (Karadeniz, 1964, s. 24).

Kars ilinin bugünkü adı, MÖ 130-127 yıllarında Dağıstan bölgesinden gelerek buralara yerleşen Bulgar Türklerinin "Balang" boyunun Karsak boyundan gelmektedir (Saraçoğlu, 1989, s. 24). Kars adının, Ermenistan ve Gürcistan hududunda bulunmasında dolayı Gürcüce "Karı" (Kapı) kelimesi ile ilgili olan "karış kalakı" yani "Kapı şehri" tabirinden geldiği meselesi gerçeğe daha yakındır. Tarihçi Gevond'un, şehirden 722 tarihinde ilk defa "Karuts Kalak" (Kars Şehri) diye bahsettiği de göz ardı edilmemelidir (Kırzioğlu, 1953, s. 324-325). Kaşgarlı Mahmud ise Divan-ı Lügat'it Türk'te Kars'ı; "deve ve koyun yününden yapılmış elbise, şal, kuşak ve dokuma" anlamlarında tarif etmiştir (Togan, 1946, s. 166-177).

İster tarih öncesi ve ister yazılı tarih sonrası yapılan araştırmalar, Kars'ın oluşum tarihinin çok eskilere dayandığını ortaya koymuştur. Yapılan incelemelere göre Kars'ta en eski yerleşme "Alt Paleolitik zamanına" rastlar. Bazı önemli bulgular sayesinde de Kars'ın yerleşme tarihinin İlk Tunç Çağı ve orta Tunç Çağına kadar uzandığı görülmüştür. Kars'ın yazılı tarihi ise Urartularla başlamaktadır (Kırzioğlu, 1955, s. 16).

Oysa Kırgız oğlu, yazılı tarihi Urartulardan değil de Sümerlerle akraba olan Orta Asyalı Huri soyunun buralarda yaşamasıyla başladığını söylemektedir. Kırgız Oğlu'na göre Huriler, çeşitli savaşlar sonucunda Kars ve civarını Urartulara MÖ 810 yılında bırakmışlardır (Togan, 1946, s. 178-181).

Kars Urartulardan sonra Kimmer ve İskitlerin akınlarına uğramıştır. MÖ 665'ten beri Kür boylarına yerleşmiş olan İskitlerin daha sonra buraları Partlar'a terk ettikleri de bilinenler arasındadır (Kırzioğlu, 1953, s. 135). Partlar ise Türk arsaklı Beyliğini kurmuş ve MÖ II. Yüzyıldan MS V. yüzyıl ortalarına kadar Kars'ta hüküm sürmüşlerdir (Togan, 1946, s. 178-181).

Tarihler 430 yılını gösterdiğinde artık yöreye hâkim olan Partlar değil, Pers soyundan gelen Sasanilerdir. Kars ve civarı, uzun yıllar Sasani, Bizans ve Araplar arasında mücadele sahası olmuştur (Kırzioğlu, 1953, s. 135-156). Sonuçta Halife Ömer döneminde Arap ordusuna (646) teslim olan Kars ve yöresi, İslamiyet'le tanıştıktan sonra 1060 tarihine kadar Hristiyan olarak yaşamıştır. Çünkü 653 senesinde Erzurum ve Kars, Hristiyan olan Bizanslıların eline geçmiştir. Hristiyan yöre halkı ile Müslüman Araplar arasında bazı anlaşmazlıklar yüzünden savaşlar çıkınca yapılan muharebelerden Hristiyan Türkler yenilgiye uğratılmışlardı (Karadeniz, 1964, s. 62). Daha sonra bu bölgenin başına Bagratlılar geçmiştir. Kral Bagratlı II. Abas döneminde (928-952) Kars, Kilit Taşı ve Erasgavork'tan sonra Bagratlıların üçüncü merkezi olmuştur. III: Aşut, 962 yılında bugünkü Anı'yı başkent seçince, kardeşi Muşel'e merkezi Kars olan Vanand Beyliğini bırakmıştır. Ama sonraları Bizanslılar, anı ve Kars Bagratlılarını yenip adı geçen yerleri kendisine bağlamıştır (Kırzioğlu, 1953, s. 63).

Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan, 1063 tarihinde yani tahta geçtikten altı ay sonra ilk Batı seferine çıkmıştır. Yanına ise, henüz dokuz yaşında olan oğlu Melik Şah'ı ve baş vezir, Nizamülmülk'ü alarak, Önce Iğdır olmak üzere Sürmeli taraflarını fethetmiştir (Kırzioğlu, 1953, s. 282-289). Kısa bir müddet sonra 16 Ağustos 1064 Pazartesi günü Anı'yı almış, daha sonra Kars'a gelip buradaki beyliği de Selçuklu devletine bağlamıştır (Kırzioğlu, 1964, s. 3477).

XI: yüzyıl zaferleri, milli birliğimiz ve dünya tarihi bakımından son derece ehemmiyetlidir. Nedeni "Dede Korkut Oğuz nameleri" zaferleri yaşayan eski Oğuz Beylerinin yurdu olan kutlu Kars Arpaçay'ı ile Aras boylarında ve Ağrı Dağı eteklerinde, gelecekte Akdeniz ve Karadeniz'e hâkim olacak büyük Müslüman –

Türkiye'nin oluşumu atılmıştır (Köymen, 1995, s. 35 -36; Sevim, 2000, s. 19 -20; Karadeniz, 1964, s. 63).

Selçuklu sultanı Alparslan Kars'ın alınmasından hemen sonra Kirman'da vali olan kardeşi Kavurdun tahtı ele geçirmek üzere ayaklandığını öğrenince, Kars ilinin idaresini Şeddatlılar'a, korumasını da Selçuklu kale askerlerine bırakıp İran'a gitmiştir (Kırzioğlu, 1953, s. 331).

XIII. yüzyılın başlangıcında yani 1200 yılına gelindiğinde Gürcü atabeylerinin eline geçen bölge, 1230 tarihinde Moğollar tarafında tahrip edilmiştir. Moğollar Anadolu'dan çekilince mezkûr bölge, 1406 senesi Karakoyunlu'ların, 1467 senesi de Akkoyunlular'ın hâkimiyetine girmiştir. Bu iki beyliğin devamlı savaşları, Kars ve yöresini çok etkilemiştir. Yaşanan savaşlar, yaşam yerlerinin tahrip edilmesine neden olduğu gibi, nüfusunun da azalmasına sebebiyet vermiştir (Kırzioğlu, 1964, s. 3478).

Bu kez Kars, Kanuni Sultan Süleyman zamanında (1534) Osmanlı Yönetimine girmiştir. Osmanlı topraklarında üç tane Kars sancağı vardır. Biri Silifke'de Kara Taşlık Kars'ı diğeri Maraş Kars'ı [Kars-ı Maraş (Kadirli)], bir diğeri de Dudman Kars'ıdır. İşte o Kars, bilinen bu Kars'tır (Kırzioğlu, 1953, s. 525-540). 1574'ten itibaren ise eyalet olan Kars'ın bünyesinde, Liva-ı Göle-i Ardahan bulunmakta idi (Kuran ve Aktaş, 1993, s.635).

1574'ten itibaren ise eyalet olan Kars'ın bünyesinde, Liva-ı Zaruşad, Liva-ı Geçvan, Liva-ı Ardahan-ı Kucek, Liva-ı Kağızman, Liva-ı Göle-i Ardahan bulunmakta idi (Karadeniz, 1964, s. 65).

Kars Şehri ve Kalesi, Safeviler ile uzun süren savaşlar sonrası yıkılmış, sonrasında (1579) Kars'a gelen Lala Mustafa Paşa tarafından onarılmıştır (Sertoğlu, 1986, s. 179). Fakat antlaşmanın İranlılarca bozulması ile 1616'da kale yine harap bir şekilde bırakılmıştır. 1639 yılında IV. Murat devrinde imzalanan Kasr-ı Şirin Antlaşması'ndan sonra Kars, 95 yıl barış yıları yaşamıştır (Kırzioğlu, 1953, s. 525-540). Ama tarihler 1734'ü gösterdiğinde bu kez de Afganlı Şah'ın saldırılarına uğrayarak yakılıp, yıkılmıştır.

Kars, Osmanlı-Rus savaşlarının başlangıcına kadar İranlılar ile yapılan harplerde ve Osmanlı-Rus savaşlarından itibaren de Ruslarla yapılan savaşlarda en büyük askeri üs olmuştur (Kırzioğlu, 1953, s. 546). Zira Anadolu'da gerçekleşen olay Türk-Rus savaşlarının ilk 70 yılı (1807-1812) akabinde 1828-1829 harbi ile ilk defa Moskofluların

eline düşüp paylama edilmiş ve adı geçen savaşla Çıldır Eyaleti'nin de yarısı elden çıkmıştır (Kırzioğlu, 1953, s. 547).

Kırım Harbi'nin sonlarına doğru gelindiğinde yani 1855'de Rus ordusu Kars'ı yeniden sarınca, yöre insanı Ruslara karşı çok iyi bir mücadele göstermiş ve karşılık vermiştir. Bu destandan ötürü de Osmanlı Devleti tarafından "Gazi" unvanı verilmiştir. (Kırzioğlu, 1955, s. 34).

93 Savaşı olarak bilinen 1877-1878 tarihli 9. Osmanlı-Rus savaşı sonrasında, Ardahan, Artvin, Oltu ve Batum ile birlikte Kars, Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın tüm uğraşlarına rağmen, altı ay sonucunda düşmana Alaca Dağ'da yenilmesiyle bozguna uğrayıp, düşmüştür (Gökdemir, 1989, s. 2-9; Armaoğlu, 1997, s. 525-527; Erim, 1953, s. 403-424; Kırzioğlu, 1953, s. 553).

Kars'ın Çarlık idaresinde geçen kırk yıllık kötü günlerinin ardından Rusya ile yapılan 3 Mart 1918 tarihli Brest Litowsk Antlaşması'yla Kars, Ardahan ve Batum sancağı ile birlikte düşman ilhakından kurtarılmıştır (Erim, 1953, s. 503-517; Karadeniz, 1953, s. 66). Yaklaşık olarak altı ay sonra yani 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla ordu geri çekilmiş ve Kars kaderiyle baş başa bırakılmıştır. Kars'ta ordunun desteğinden mahrum olarak önce Milli Şura, sonra da Cenubi Garb-i Kafkas Hükümeti kurulmuş (Cihangir oğlu İbrahim Bey ilk Cumhurbaşkanı seçilmiştir) ve mücadeleye devam kararı alınmıştır (Gökdemir, 1989, s. 90-96; Kırzioğlu, 1953, s. 557). Bu arada Ermenilerin zulmüne dayanmayan aşiretler ise birer askeri birlik gibi örgütlenip, Kazım Paşa'nın 15. Kolordusunun buyruğu altına girmişlerdir (Karadeniz, 1964, s. 67).

Neticede; eski Oğuzların, ateşe tapan İranlılarla V. yüzyılda yaptıkları savaşların kahramanlığının Köroğlu Destanı diye Türk âleminde bilindiği (Kırzioğlu, 1955, s.12). Sultan Alparslan'ın 1064 yılındaki zaferi ile de Anadolu'da Türkiye'nin ilk temeli atılan, Kanuni Sultan Süleyman döneminde kendi isteği ile Anadolu-Türk birliğine katılan ve bugünkü Türkiye'nin en eski serhat beldesi olup pek çok destani Türk destanlarına meydan olan ve Anadolu'daki Türk-Rus savaşlarında 1.destanlarına rastlanılan ve Anadolu'daki Türk-Rus savaşlarında 1. derecede rol oynayan "Doğu Kilidi" Kars, 30 Ekim 1920'de Kazım Paşa idaresindeki Türk orduları tarafından Türkiye'ye kazandırılmıştır (Kırzioğlu, 1985, s. 5).

Anlaşılan odur ki, kışın en soğuk yer olmayı kimseye bırakmayan Kars'ın çeşitli özelliği kaşarı, balı, kazı, Sarıkamış kayak tesisleri veya soğuk kış iklimin şehir üzerindeki olumsuz etkisi değildir. Tarihi, siyasi ve kültürel açıdan birçok öneme sahip olan Kars, bu özellikleri ile araştırmacıları, turistleri ve meraklılarını kendisine çekmeyi başarmıştır. Bu durumu tetikleyen özellikler ise yukarıda da değinilmeğe çalışıldığı gibi; Kafkasya ile Anadolu arasında Tiflis gibi geçiş noktasında bulunması, başka bir ifade Kafkas ve Anadolu kültürlerinin tarihi ortak noktasını oluşturması, Azerbaycan ve İran'a giden yolla komşu olunması, Anadolu'nun serhat kapısı olması nedeniyle bünyesinde çok farklı kültürü barındıran bir yöre olması, Doğu'nun serhatti ve anahtarı durumunda olan Kars'ın bir nevi İstanbul'un da kilidi Pozisyonunda ifade edilmesi, sonucu Ercilasun'un ifadesi gibi (Ercilasun, 2002, s. 1). Adeta Türklüğü bağrında bir merkez konumunda yer alması ve belki de hepsinden önemlisi “özümüzü yitirdiğimiz” bir şehir olmasında yatmaktadır.

1.2. GELENEK VE GÖRENEKLERİMİZ

Kars'taki adet ve gelenekler birçok ilimize göre çeşitlilik gösterir. Çünkü Kars'ın örf ve adetleri, yörede yaşayan Türk boylarının arasındaki az da olsa farklılıklar ve Kafkasya'dan gelen göçlerin etkisinde kalmıştır.

1.2.1. Kars'ta Evlenme Adetleri

Evlenme çağı kesin bir yaş veya rakamla ifade edilemez, ancak erkekler 18-25 kızlarda ise 16-20 yaş arasında olduğu söylenebilir. Kars'ta evlenme istediğinde bulunma diye bir istek görülmemektedir. Nedeni evlenme tekliflerini erkekler yapar.

Evlenme isteğinde bulunan erkekler ya anasına veya kız kardeşine, (bacı) ya da akrabalarından yengesi veya yakın bulduğu kadına isteğini bildirir. Bunlarda olumlu sonuç alınmaz ise gencin ev içindeki çekingen, küskün tavrı kabul ettirene kadar devam eder (Kaynak kişi 1).

1.2.2. Kız Görme ve Kız Beğenme

Kız beğenmeler çoğunlukla düğünlerde, seyranlarda ya da tanıdıkları vesilesiyle tavsiyelerle başlar. Erkek beğendiği kızla, (köyünde ise, başka köyde ise veya ilçede, şehirde ise) çeşitli vesilelerle aracılar, aracılığı ile düğünlerde uzaktan uzağa tanışır.

Bir de kızı yakından görmek için aracılar tarafından bir bahane ile kız evine gitme sağlanır. Kız ve erkek aracıları vasıtası ile birbirini yakından görmüş olur. Her ikisi de birbirini beğeniyor ise evlenmeye yönelik adımlar atılmaya başlar.

Her iki ailenin yakınları tarafından olan elçiler, tamamen gençlere yardımcı olmaya çalışırlar. Birbirlerine hediyeler göndermeye başlarlar. Bu hediyeler ilk başta işlemeli mendillerle başlar, mektuplaşma da yapılır. Konunun olgunlaştığını gören kız ve erkek yakınları her iki ailenin büyüklerine çeşitli vesilelerle duyurmaya (işittirmeye) çalışırlar. Erkek tarafı elçi gitme, söz kesme, hazırlıklarına başlar, kız tarafına elçi gönderirler, aracılar elçi gelme sözünü aldıktan sonra erkek tarafına bildirirler. Söz kesme işi aile büyükleri tarafından değerlendirilir (Kaynak kişi 1).

1.2.3. Elçi Gitme ve Söz Kesme

Elçi Anadolu'daki dünür karşılığıdır. Kars'ta bu iş için köyde veya yakın akrabalarından seçilen, sözü geçen ve işi en iyi yapabilecek kişiler seçilir.

Erkek tarafından 3-5 kişi toplanarak kız evine gider. Kız tarafı olumlu veya olumsuz cevap vermiş olsa da gelen kişileri çok iyi karşılarlar ve özenle gelen elçileri kırııcı hareketlerden kaçınırlar.

Her iki tarafın büyükleri önce havadan, sudan sohbet ederler. Asıl konuya erkek tarafından gelen yaşlı veya sözü geçen kişi konuyu açar.

Söze şöyle başlarlar Allah'ın emri, peygamberin kavli ile kızımız'yı, oğlumuz 'a istiyoruz der, çoğunlukla kız tarafı düşünmek için erkek tarafından izin ister. Aile arasında konuşulur, eğer niyetleri olumsuz ise kız tarafları, aile büyüklerinden birisi o zaman derki kocaya gidecek kızımız yok, sizin yitiğiniz bizde yok başka yerde arayın der ve karşılık verir.

Eğer kız tarafının kızı vermeye niyetleri var ise hoş sohbetlerle karşılarlar. Tatlı tatlı konuşurlar, söz kesmede büyük pazarlıklar yapılır. Bazı ilçelerde ve köylerde halen başlık parası ve geline alınacak altınlar, çeyizlik eşyalar erkek tarafının da maddi imkânları göz önünde tutularak tespit edilir. Alınacak para ve eşyalar belirlenir, bazı köy ve ilçelerde ise başlık parası yoktur. Artık söz kesilmiş olur. Erkek tarafından gelen elçiler şirinlik (tatlılık) ve yemek günü kararlaştırılır.

Kararlaştırılan günde erkek tarafı yüzük, vala, şeker, kolonya gibi oradakilere ikram edilecek malzemeleri ile gidilir. Kızı aileden bir gelin veya kadınla birlikte elçi

gelenlerin yanına götürülür, sırasıyla orada bulunan büyüklerin elini öperler, orada erkek tarafından gelen yüzük kızın parmağına takılır. Vala başına örtülür, gelini ilk gördükleri için erkek tarafından gelen elçiler, peşkeş (takı) ve boy görmesi para olarak verilir. Sözü kesilen kız yani gelin olmuştur. Artık erkek tarafından gelenlere, şekerlemeler, şerbetler ve kolonya ikram edilir. Şirinlik (tatlılık) içilir, orada bulunan büyükler tarafından nişan günü belirlenir (Kaynak kişi 3).

1.2.4. Nişan Günü

Nişana gidecek erkek tarafı hazırlıklarına başlar, kız tarafı da hazırlıklar yapar bazı köylerde, ilçelerde ve ilde erkek tarafı kalabalık, erkek ve kadın topluluğu ile giderler. Bazıları ise 15-20 kişi ile gider. Erkek tarafı kalabalık kişilerle gidilecek ise nişan kâğıdı (davetiye) gönderir.

Erkek tarafından kız evine gidilecek nişan atlıları (davetliler) ve kız tarafının çağıracağı misafirler de hesaplanarak nişana katılacak kişi sayısına göre o insanların yiyeceği yemek, içeceği çay şeker kadar, pirinç, çay, şeker, koyun veya hayvanı önceden kız evine gönderilir.

Nişan günü davet edilen tüm misafirler erkeğin evinde toplanır. Âşıklar, davulcular, hazır bulundurulur. Erkek tarafı davet ettiği tüm misafirlerine yemek verir, ondan sonra tüm misafirler kız evine gider. Eğer kız evi başka köyde veya ilçede ise misafirler atlarla, at arabaları ile ya da motorlu taşıtlarla kız evine giderler.

Nişana giden misafirler, kız evi tarafında büyük bir coşku ile karşılanır, belirlenen yerlerde erkekler ve kadınlar ayrı ayrı yerlerde ağırlanırlar. Çaylar içilir âşık veya âşıklar çalar söylerler (erkeklerin bulunduğu yerde) davul zurna veya diğer çalgı aletleri ise kadınların bulunduğu yerde veya dışarıda çalınır.

Akşama doğru kız tarafı, köylüler veya komşular tarafından gelen misafirlerin tümü evlere götürülür, çay ikram edilir. Akşam ise kız ve oğlan tarafından gelen tüm misafirlere ve komşulara yemek verilir.

Yemekten sonra âşık veya âşıklar gecenin belli bir saatine kadar türkü söyler hikayeler anlatırlar. Davulcular veya müzisyenler ise kadınların bulunduğu yerde çalarlar oyunlar oynanır. Gecenin belli bir saatinde veya yemekten sonra erkek tarafından gelen misafirler takılar (altınlar – diğer eşyalar) tüm bulunan misafirlere gösterilir kadınların bulunduğu bölüme gönderilir.

Eğer erkek tarafı ayrı köyden, ilçeden veya başka bir yerden gelmişler ise gelen misafirler kız tarafının yakınları tarafından evlerinde misafir edilirler. Ertesi gün misafirler kız evine toplanırlar ve oradan ayrılırlar. Eğer kız ve erkek aynı köyden iseler nişan gecesi belli bir saatten sonra herkes dağılır evine gider, kız tarafı erkek tarafından gelen takı ve hediye getiren misafirlere verilmek üzere bazı yerlerde yün çorap bazı yerlerde ise normal çorap veya mendil verilir veya gönderilir ve nişan sona erir (Kaynak kişi 3).

1.2.5. Bayram Çalık (Gelin Yanına Gitme, Gelin Yoklama)

Bayram çalık (bayramlık, gelinin yanına gitmek) Kars'ta adettir. Bazı sebeplerle oğlan tarafı bayramda kızın ailesini ziyaret etmezse başkaları tarafından iki akraba arasında soğukluk mu var diye şüphe edilir.

Bayram çalık adı altında erkek ailesi tarafından kız evini ziyaret ve gelini ziyaret etmektir. Çoğunlukta kızlar özel neden olmasa en az bir yıl nişanlı kalırlar.

Bir yıl içinde Ramazan Bayramı'nda, Kurban Bayramı'nda, Nevruz (Noyruz) bayramında yaylalara çıkarken, yaylalardan inerken, koç katımında, meyve mevsimliklerinde erkek ailesi tarafından gelin yoklaması hediyeleri alınır. Erkek babası, annesi ve yakınları tarafından gidilir (Kaynak kişi 4).

1.2.6. Kız Yanı

Kızla erkek aynı köy veya yerden iseler kız yanına gitmek sık olur. Ayrı köyde veya yerden iseler, aralıklarla olur. Erkek nişanlısını görebilmek için kaynanası, kayınpederi (kaynatası) evde olmadığı zamanları seçer, bu zamanları her iki ailenin kadınları ayarlar, iki genç için kız yanı olayı çok önemli hatıralarıdır (Kaynak kişi 6).

1.2.7. Düğüne Kadar – Düğün Hazırlıkları

Kız ve erkek tarafları kız evinde bir araya gelirler, düğünle ilgili yapılacak hazırlıkları değerlendirirler. Bu değerlendirmede eğer başlık var ise başlığın tamamı kız tarafına verilmiş olacak, şayet başlık yok ise oğlan tarafından söz kesilirken düğün hazırlığına kadar getirdiği eşyalar değerlendirilir, eksik kalan çeyiz malzemelerinin getirilmesi istenir. Örnek olarak çoğunlukta şu malzemeler istenir. (Elbise, gümüş

kemer, altınlar, çeyiz sandığı, iki kat yatağa yetecek kadar yün, dikiş makinesi) imkânlara göre diğer eşyaların alınması ve getirilmesi istenir.

Her iki aileden sevilen veya sayılan kişilerin gözetimi altında düğüne alınacak eşyalar veya malzemeler alınır, ayrıca alınan eşyalar içerisine kızın anasına, süt hakkı; kızın babasına baba hakkı, gelecek yengeye hediyeler alınır.

Düğüne gelecek misafirlerin yeme içmeleri için erkek tarafından yiyecek malzemeleri (mutfak) birkaç sığır veya koyun, yağ, pirinç, kuru üzüm, çay, şeker gibi eşyalar 10-15 gün önceden erkek tarafından kız evine gönderilir. Nihayet düğün günü belirlenmiş, erkek ve kız evinde hazırlıklar yapılmaktadır. Erkek tarafından davet edilecek misafirlere “Toy Atlısı” denir. Kız tarafından çağrılan misafirlere ise “Saçı Atlısı” denir. Kız evinde tüm komşular ve ailenin yakınları en az üç gün önceden tek tek çağrılır ve saç çayı verilir. Yani atlı çayı (misafir çayı), çay içen komşular erkek tarafından gelecek misafirlerin sayısı da öğrenilir, imkânlar dâhilinde evine götüreceği misafirleri belirler ve kız tarafına bildirilir (Kaynak kişi 4).

1.2.8. Erkek (Oğlan) Tarafının Hazırlıkları

Oğlan (erkek) babası tarafından komşular çağırılıp komşulara çay verilir. Uzak köylerden ve yerlerden geleceklere ise Toy Atlısı kâğıdı yani davetiye gönderilir. Gelin almak için gidecek misafirler belirlenir. Kız evinde ve oğlan evinde kızın sağdııcı ve solducu, oğlanın sağdııcı ve solducu önceden belirlenmiş, oğlan yengesi, kız çıkarmak için, kız belirlenir.

Kız tarafından kız yengesi belirlenir, kız sağdıçları ile birlikte 10 gün önceden komşuları ve yakınları tarafından davet edilir, hediyeler verilir. Düğün günü kız tarafında en az 24 saattir. Oğlan tarafında düğün günü en az 2 veya 3 gündür. Sebebi şudur: Kız ve oğlan aynı köyden iseler düğün en az 2 gündür. Kız evine gidecek yani gelin almaya gidecek atlılar, saç verilecek güne çağrılır, diğer misafirler ise gelinin oğlan evine gelecek günü çağrılır.

Gelin çıkarmaya gidecek (atlılar) misafirler oğlan evine toplanır, belirlenen vasıtalarla âşıklar müzisyenler giderler. Atlılar kız evinin kapısına geldiklerinde kız evi kapısı kapatılır, (peşkeş) hediye bahşiş alınır, misafirler için belirlenen yerlere misafirler oturtulur, oğlan tarafından gelen hatırı sayılan kişiye (Toy babası- Toy başı) düğün sahibi vekili ya da düğün sahibi, toy babasına orada hizmet edenler tarafından ala çay

getirilir, halk arasında paşa çayı denilir. Aynı konu ayrı bir yerde bulunan oğlan yengesine ve kız çıkartmaya da yapılır bahşış alınır. Misafirler için belirlenen yerlere misafirler oturtulur, oğlan tarafından gelen hatırı sayılan kişiye yani, toy babasına “Ala çay” ikram edilir. “Ala çay” a halk arasında “Paşa çayı” da denilir. Paşa çayı ikramı ayrı bir yerde bulunan oğlan yengesine de sunulur.

Âşıklar yirmi dört saat çalar söylerler, halkın dilinde ikinci vaktinde, oğlan tarafından gelen atlılar, kız tarafının komşularınca misafirler birer, ikişer, üçer vb. kişiler çay içmeye davet edilir. Kız tarafı evinde misafir kalıp, kalmadığı tespit edilmiş olur, kız tarafında ise akşam yemeği hazırlığı yapılırken bu yemeğe (Saçı yemeği) denir. Saçı, gelinin el, emeği göz nuruyla hazırladığı eşyaları sergilenerek gelen misafirlere göstermesidir.

İkinci vaktinden önce “Ğonça” kalkar. Ğonça, kız yakınları tarafından alınan hediyeler, sağdıç evinden kız evine sinilerde getirilen eşyalardır. Bazı yörelerde ğonça vardır, bazı yörelerde ise ğonça yoktur (Kaynak kişi 3).

1.2.9. Kız Şahının Kaldırılması

Şah, kız sağdıç ve solducu tarafından hazırlanır. Çeşitli meyvelerle süslenir kız sağdıç oğlan tarafından gelen toy babası ve yakınları ile yine oğlan tarafından gelen kız çıkartmaya, şah kaldırma zamanının geldiğini bildirir.

Kız sağdıçının evine, toy babası yanındakiler kız çıkartma için gelen kız sağdıç evine giderler. Sağdıç evine hediyeler verilir, şah ve gelin, kız babasının evine getirilir. Yolda gençler tarafından oyunlar oynanır, oğlan yengesine gelin teslim edilir. Bahşış alınır.

Çay içmeye ve kahvaltıya götürülen toy atlıları kızın babasının evinde toplanır, kız babası tarafından saç yemeği verilir. Kız babası tarafından çağrılan misafirlerden halk dilinde “saçı parası” (takı- hediye) denilen paralar belirlenen kişi tarafından toplanır. Oğlan tarafından gelen atlılar “pasa” (hediye-takı) vermezler.

“Kazan ağzı açma” yemeği hazırlayan kişi, yemeğin peşkeşini almak için toy babasından istenen para ister, parayı aldıktan sonra kazanın ağzı açılır ve yemek yenilir.

Yemekten sonra erkeklerin bulunduğu yerde âşık veya âşıklar türküler söyler, hikayeler anlatır. Kadınların bulunduğu yerde ise davul, zurna, çalgılar çalınır. Oyunlar oynanır. Gecenin belirli saatinde çalgıcılar erkeklerin bulunduğu yere gelir. Oğlan

tarafından gelen atlılar, sıra oyununa kaldırılır, oyun oynayamayanlar cezalandırılır. Ayrıca bu gece seyirlik oyunlar da oynanır. Cezalanan atlıların masrafını, misafir eden ev sahibi çeker (Kaynak kişi 6).

1.2.10. Kına Gecesi ve Kına Yakma

Kadınlar tarafından belli süre oynanan oyunlardan sonra artık gecenin geç vakti olduğunu kına yakma zamanının geldiğini oğlan yengesine bildirirler.

Oğlan yengesi ise kız sağdıçına kınayı getirmesini ve kınanın yakılmasını ister, çalgıcılar ve kız sağdıçları peşkeşlerini alır, kınayı oynatırlar. Kına yakılır. Tüm katılanlar kına gecesi düğününün sona erdiği anlaşıncaya, dışarıdan gelen misafirler belirlenen yerlere misafir giderler (Kaynak kişi 6).

1.2.11. Sağdıçlık, Oğlan Sağdıçının Yapacağı İşler

Oğlan tarafı gelin almaya gittiği gün; oğlan evinde ve sağdıç evinde eğlenceler düzenlenir. Oğlanın ve sağdıçın bütün arkadaşları yani gençler davet edilir. Bu arada çalgılar çalınır oyunlar oynanır. Oğlan evinde kına gecesi yapılır. Kına gecesine katılan gençler, arasında (pasa) takı toplanır; bu merasim kız evinde olduğu gibi oğlan evinde de yapılır (Kaynak kişi 5).

1.2.12. Çeyiz Yazma

Tüm misafirler, komşular, köylüler ve davetliler sabahın erken saatlerinden itibaren kız babasının evine toplanırlar, oğlan babası tarafından ve kız babası tarafından, oğlana ve kıza alınan eşya ve malzemelerin listesinin yapılması için “çeyiz yazılacak” denilir.

Kalemi ve hesabı güçlü olan kişilere (İmam veya öğretmen), kullanmaları için kâğıt kalem hazırlarlar. Sandık ve eşyalar getirilir, sandığın üzerine çocuk veya bir genç oturtulur. Büyük pazarlıklardan sonra çocuğa veya gence toy babası tarafından belirlenen miktarda para ödenir. Sandık açılır, tüm eşyalar (çeyiz) yazılır. Yazılan eşyalar getirilen araca yükletilir, çeyizi yazan kişiye toy babası tarafından peşkeş veya yün çorap verilir (Kaynak kişi 23).

1.2.13. Gelin Çıkartma (Kız Çıkartma)

Oğlan tarafı toy babası, kız tarafı toy babasından gelini çıkartmak için izin ister. Hazırlıkların tamamlanmış olduğunu oğlan tarafından gelen yenge veya kız, çıkartma bildirir.

Gelin, baba evi kapısından çıkartılmak istenirken oğlan yengesi, gelini teslim almak ister, kızın kardeşi veya yakını toy babasına “gel gelinini al” der. Kollarını açar at ister, at gelir, silah ister, silah gelir, yüklü bir para ister o da verilir. Gelin alınır ve belirlenen vasıtaya bindirilirken alınan paralar gelinin başına takılır. At ve silahta (oğlana) eniştaye verilmek üzere toy babasına teslim edilir. Gelin çıkartma işlemi tamamlanmış olur ve yola çıkılır.

Gelinin yanında bir de kız yengesi gönderilir. Kız yengesi yolda misafirlere ikram etmek üzere kete ve helva hazırlamıştır.

Belirlenen yerde bir istirahat verilir, yengenin getirdiği kete ve helvalar yenilir. Yemekler yendikten sonra yola devam edilir. “Çobanlar” tarafından yol kesilir, şartlar ileri sürülür, çobanların birinci şartları, getirdikleri koçu gelinin tek başına belinden tutup vasıtaya alması istenir. Gelin koçu kaldırabilir ise koç geline verilir. İkinci şartları ise çobanlar derki bizim oynayacağımız oyunu atlıların oynamasını isterler. Atlılar da oyunu oynarlar ise gelini uğurlarlar. Eğer gelin koçu kaldıramaz ise atlılarda çobanlar oyununu oynayamaz ise koçun iki kat fiyatı toy babasından alınır.

Bu arada atına güvenen atlılar veya gençler belli bir ücret vererek kız yengesinden müjde yastığını alırlar, at yarışları başlar. Oğlan evine en önde giden ata kırmızı vala, ikinci gelen ata mavi vala üçüncü gelen ata beyaz vala atların göğüslerine bağlanır. Düğün sonrası büyük hediyeler verilerek bu valalar geri alınır.

Bazı yerlerde, gelin sağdıç evine veya toy babasının evine indirilir. Bazı yerlerde ise gelin oğlan evine indirilir. Artık gelin getirilmiştir. Oğlan babası misafirlerini toplamaya başlar.

Dışarıda davul zurna ve çalgılar çalınır, içerde ise âşık veya âşıklar türküler söylerler. Öğlenden sonra, ikindi vakti dışarıdan gelen misafirlere ikram için birer, üçer, beşer kişiyi komşular misafirleri evlerine götürülür. Yemek verilir, tüm misafirler ve komşular belirlenen yerde akşam toplanırlar. Âşıklar türküler söyler, hikayeler anlatır. Gecenin belli saatinden sonra herkes misafirini alır, evine götürür. Gelinin indiği evde, gelin indikten sonra davul zurna ve çalgılar çalar, oyunlar oynanır. Ertesi sabah düğün

sahibi tarafından davulcular alınır, evlerde bulunan tüm misafirler ziyaret edilir, uyuyanlar uyandırılır. Davul zurna eşliğinde misafirlere şeker kolonya ikram edilir.

Toy atlıları misafir edildikleri evden ayrılıp toy evinde toplanmaya başlarlar. Âşıklar yine çalar çağırır (söylerler). Çalgıcılar öğlene doğru toy babası evine misafir ettiği gelini alır ve oğlan evine getirir. Gelin, oğlan evine getirilirken vasıtadan indiği zaman ayağının altına kazan ve üstüne tabak konulur; gelin indirilirken kazan üstündeki tabak kırdırılır. Bunun manası ise “dolu kazan üzerine gelmek” demektir.

Kurban kesilir oğlan anası ile babası oynatılır. Onların yüzü bazı kişiler tarafından unlanılır. Bu arada oğlan, sağdıç, solduç ağızlarına mendil kapatarak sağ ellerine dilimlenmiş elmalar alırlar. Diğer arkadaşları ise meyvelerle beklemektedirler. Oğlanın arkadaşları gelinin gireceği kapının üstünde veya damın (evin) üstünde beklemektedirler. Gelin kapıya yaklaştığı an oğlan elmayı gelinin kafasına, sağdıç ve solduç ise oğlan ve kız yengelerinin kafasına elmaları vururlar.

Yanlarında bulunan gençler tüm meyveleri orada bulunanların üzerine serptikten sonra bulundukları yerden atlayarak kaçarlar. Eğer kaçmazlar ise başkaları tarafından yakalanıp üzerlerine su döküleceği için yakalanmamaya çalışırlar, yakalanırlar ise ayrıca ceza öderler. Oradan kaçıp sağdıç evine giderler.

Gelin içeri alındıktan sonra belirlenen yerde gelin oturmaz. Ayakta bekler. Kaynatası, kaynanası ve diğer büyükler gelir. Geline hediyeler vereceğini belirtirler, gelin oturur. Gelin oturduktan sonra gelinin kucağına küçük bir oğlan çocuğu verilir, buradaki amaç gelinden bir oğlan çocuğu beklemektedirler.

Toplanan tüm atlılar, misafirler, mevsimine göre yaz ise dışarıda, kış ise içeride hazırlanan yerlere toplanırlar. Âşık veya o yörede hatırı sayılan misafirlerin çoğunluğunu tanıyan bir kişiye küçük bir (sini) tepsi vala ile bağlanmış olarak teslim edilir. Herkes (pasanın) takının toplanacağını anlar. Yine öğretmen veya imam katılan misafirlerin adını soyadını ve adreslerini yazar. Yörede belirlenen ücret üzerinden herkes pasasını yani takısını verir.

Hiç kimse pasayı (takı) eksik veya fazla veremez. Takı işlemi bittikten sonra yemek verilir, tüm misafirler yemekten sonra oğlan babasına hayırlı olsun der ve düğün yerinden ayrılırlar. Erkekler bölümünde düğün sona erer. Öğlenden sonra düğünü olan oğlanın yakınlarından bir erkek, bir kadın davulcuları yanına alır çala çala kapıları dolaşır, kız ve gelinlerin tümünü düğüne davet eder (Kaynak kişi 3).

1.2.14. Oğlan Şahının Kaldırılması

Sağdıç evinde bulunan gençler şahın hazır olduğunu ve şah kaldırma hazırlığının tamamlandığını bildirirler. Güneş batana yakın bir vakitte tüm gençler toplanır, davul zurna eşliğinde gençler oynayarak “şahı” oğlan sağdıç evinden oğlan evine getirirler. Getirilen şah kız tarafından gelen yengeye peşkeş çekilir, peşkeş alındıktan sonra gençler bir tarafta düğünü izlerler (oğlan ve sağdıçla birlikte).

Gelen kız ve gelinler, oynar eğlenirler, gecenin belirli bir saatine kadar. Yeni gelen gelinden birkaç ay önce veya bir yıl önce o aileye gelen gelin oynatılır ve ondan sonra yeni gelen gelin, yengeler, tüm yakınları bara kalkarlar.

Gelin barda iken halk dilinde “boy görme” denilen takılar, altınlar, paralar takılır; gelin yerine oturduktan sonra ise oğlan sağdıç düğüne davet edilir. Sağdıç ve oğlandan o yörenin en zor olan oyunlarının oynanması istenir. Eğer o oyunları oynayamazlar ise yine onları sürprizler bekler. Eğer o oyunları oynarlar ise artık düğün sona ermiş; gelin hanım oğlana teslim edilmek üzere hazırlanır. Kız yengesi ve oğlan yengesi gelinle damada yemeklerini meyvelerini teslim ederler, bahşişlerini alırlar düğün sona erer (Kaynak Kişi 6).

1.2.15. Kirvelik (Sünnet Düğünü)

Kirvelik, Kars ve yöresinde çok yaygın geleneklerden biridir. Çocuğunu sünnet ettirecek olan kişi, çok sevdiğini veya yakınına kirve yapar. Halk içinde kirvelik çok azizdir.

Sünnet edilecek çocuk hazırlanır, sünnet günü belirlenir. Çocuğun babası veya büyüğü tarafından kirve olacak kişiye haber verilir. O da hazırlıklarını yapar, davetiyeler (sünnet toy kâğıdı) dağıtılır. Sünnet düğününe yakın günlerde çocuğun babası, komşuları çaya davet eder. Yukarıda gelin getirmede bahsettiğimiz tüm hazırlıklar yapılır ve icra edilir. Diğer düğünden farkı ise sünnet düğününün 24 saat sürmesidir. Aşıklar çalar, söyler, davullar çalar, karşılamalar yapılır. 24 saat süren düğün ikinci günü saat öğlende takı (pasa) işlemi yapılır. Çocuklar veya çocuk hazırlanır, kirveler veya kirve hazırlanır, berberler hazırlanır, sünnet merasimi başlar, çocuğu tutan kişiye “kirve” denir. Kirveler karşılıklı birbirlerine hediyeler gönderirler, kirveler arasındaki dostluğa çok önem verilir (Kaynak kişi 1).

1.2.16. Koç Katımı

Koç katımı Kars yöresinin en eski geleneğidir. Çünkü Kars hayvancılık bölgesidir. Koç katımı, ekim ayının son haftası veya kasım ayının ilk haftasında yapılır. Koç katımı günü yaklaştıkça koç sahipleri, bazı hazırlıklar yaparlar. Koyunları ve koçları süslerler. Koç katım günü olarak cuma, cumartesi veya pazartesi günlerini seçilir. Yemekler, keteler, helvalar, meyveler hazırlanır. Koçların boynuzlarına elmalar takılır; boyunlarına “valalar” asılır. Sürünün bulunduğu yere koçlar davul zurna eşliğinde götürülür. Koçların sırtına oğlan çocukları bindirilir. Halen devam eden gelenek bütün güzelliğiyle yaşatılmaktadır (Kaynak kişi 7).

1.2.17. Türkülerimiz

Her milletin milli bünyesinde, asırlarca oluşturduğu bir halk edebiyatı vardır. Ecdat kültürü ile vücut bulan yüz yılların derinliklerinden süzülüp gelen âşıklık geleneği ilimizde en güzelinin yaşadığı yöremiz, Kars’ın kendisine has âşık tavrı vardır. Kars yöresinde türküler, koşmalar ve maniler, güzelliğini korumaktadır. Kars’ta âşıklık geleneğini esas alarak türkülere başlamak isteriz.

Âşıklık geleneği Kars’ta 1853-1865 yıllarında Çıldırlı aşık Şenlikle kendisini göstermektedir. Tanıştığım 23 aşıktan 12’si vefat etmiş 11’i yaşayan âşıklarımız ise İlimizle ilişkilidirler ve İlimizde yaşamaktadırlar. Son 30 yılda aramızdan ayrılan ve halen yaşayan âşıklarımızdan edindiğimiz bilgilerde, aşağıda azda olsa birkaç Türkü koşma ve maniler sıralamaya çalışacağız.

Divan Makamı: Divan Makamı birkaç çeşit söylenir, asıl divan makamı Âşık Şenlik divanı ile başlar.

Ey felek senin elinnen abad olan görmedim
Düşüp Azrail cengine geri gelen görmedim
Nice yüz bin Süleymanlar hükmetti kaftan kafa
Tahtında bergarar olup bina kuran görmedim

Arştan kelem garg olup tulevh-i –mahvuz nurunan
Hakta İncil, Zabur Tevrat yeter onun sırrına
Kurandan nesihat alan daha dalar derine
Dad-ı Hakkın kullarında na-hak yalan görmedim

Sefil Şenlik Abdal olup, aşk ucundan dardadır.
 O Hüdanın her nişanı en iptida nurdadır.
 Canım kurban o Çıldır'a edep-erkan ordadır.
 Çok gezdim gurbet ellerde gadir bilen görmedim.

Kars Kalesindeki Bayrak

Bir Bayrak dalgalanıyor Kars Kalesi'nde
 Karabekir Paşa'dan yadigâr kalmış
 Bir bayrak ki, günün her saatinde
 Hudut boylarına renk salmış
 Bir bayrak dalgalanıyor Kars Kalesi'nde
 Karabekir Paşa'nın ruhu gibi
 Bir bayrak ki, toplamış gölgesinde
 En işten güzelliği
 Kars Kalesi'ndeki bayrağı
 Taşıyan bilekler bükülmemiş
 Yıllar var ki o bayraksız
 Bu topraklar gülmemiş
 (Anonimdir.)

Rüya Alemi (Yemekler)

Rüyayı alemde yattığın zaman
 Dolandı bir masa hoştu dediler
 Türlü nazı ne metnan mükteberi
 İlkine sofrada aştı dediler

Yetmiş iki türlü yemek varidi
 Bilinmez ev hali bu ne sırrıdı
 Cem oldum et ile pilav yürüdü
 Yanıncak hoşavı, türştü dediler

Kapuska kızartma, fasulye türlü
 Patates pırasa, kıyma biberli
 Çok yesem köfteyi yoktur zararı

Kebab döyme, nece o şişti dediler

Ballı börek tavuk eti salata
Kuzu pirzolası taze yumurta
Ağır hasta yese geler hayata
Arayıp bulması iştir dediler

Sıra geldi çehme, ğaşıl ğengele
Vura vura galdırasan çengele
Fazla yesen seni salar engele
Her bir yemeklerden puştı dediler

Makarna pilavı, değil erişte
Birazdan içine mercimek aşla
Soğuk su yanın da yemeğe başla
Kralları tek boz baştı dediler

Leçer ile başla sen tere yağa
Analığ gözüyle bakma kuymağa
Hele biraz bal katasan kaymağa
Onunda modası geçti dediler

Mafiş yağlı yuğa; keteyle pişi,
O un helvasının bulunmaz eşi
Kavurma yanında yoğurt nağışı
Üstüne de bir çay iştı dediler

Murat YILDIZ bu yemekler neç oldu
Vaktinde gelmedim biraz geç oldu
Buldum kaybettim ağrım hec oldu
Uyandım gafletten düştü dediler

(Kaynak kişi 4)

Maniler

Aşık değer haraya
Bahar gelmez haraya
A gen günün aş nazı
Derde yetiş haraya

Aşığ karalar geçer
Ağlar garalar geçer
Yer titreten dağ atan
Ecel garalar geçer

Ezin nem neden ağlar
Bu burcu neden ağlar
Talanın kervan benim
Kile'der neden ağlar

Gardaşı
Karlı dağdan gardaşı
Senin gönlün nar ister
Menim gönlüm gardaşı

Kars eli
Yeşil yayla Kars eli
Getti gardaş gelmedi
Niye veran Kars eli

Kime gidem
Kimim var Kime gidem
Derdimin dermanı yoğ
Dermana kime gidem

Karabağ'ı

Gencenin Karabağ'ı
Tünehterlan darda dı
Geçilmir o Karabağ'ı

Hey Hey
Gözün Aydın nigar ğanım
Bu gelen Ayvazdı gelen
Ayvaz keleşlerin başı
Kavga inen geçer işi
Köroğlu'nun öz gardaşı
Bu gelen ayvazdı gelen

2. BÖLÜM

HALK OYUNLARI

Çalışmanın bu bölümünde Kars ilindeki halk oyunlarına yer verilmiştir. Yörede oynanan halk oyunları derlenerek sınıflandırılmıştır.

2.1. KARS İLİ'NİN HALK OYUNLARI

Kars'ta yöresel halk oyunları çoğunlukla “Bar” düzenin de “Kafkas” oyunları ise ferdi sololar şeklinde oynanmaktadır. Bar oyunları el ele tutularak daire formunda, düz, sıra halinde oynanmaktadır. Bar oyunları, davul-zurna eşliğinde oynandığı gibi akordeon, koltuk davulu, bağlama, tulum ve klarnet eşliğinde de oynanmaktadır. Oyunlar, ağır bir tempoyla başlar ve bar, sağa doğru hareket eder, sonra gittikçe hızlanan oyuncular ani ters dönüşler, zikzaklar, sıçramalar veya çökmeler yaparak oyunu sonlandırırlar.

Oyundaki figürlerin günlük yaşantıdan, doğadan veya bazı inançlardan ortaya çıktığı oynanan oyunlarda apaçık görülmektedir. Günlük hayattaki bir işin, bir konunun oyuna dönüşmesi, bir konunun oyun haline dönüştürülmesi ya da canlandırılması gibi halk oyunları da gerçek kaynaklardan esinlenerek günümüze kadar geldiğinin bir göstergesidir.

Yöredeki oyunlarda, hayvan taklitlerinden insanların kavgalarına, savaşlarına kadar her türlü örneği izlemek mümkündür. Kars'ta “Nanay” denilen çalgısız oyun havaları da yaygındır. Yörede oynanan bazı oyunlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Hoş Gelişler Ola, Mustafa Kemal Paşa
2. Kars'ın Kurtuluşu “Vurun Evlatlarım”
3. Kızıroğlu Mustafa Bey “Köroğlu”
4. Namert Kaçar “Köroğlu”
5. Hele Babam “Köroğlu”
6. Kars'a Giderim
7. Asker Olup Vatana Hizmet Eylerem Men
8. Bayram Oldu Gelmedin

9. Sarı Bülbül
10. Olam Boyuna Kurban
11. Ayg z Adım Amandır
12. Ana Meni Yaz Ağla
13. Bağa Girdim  z me
14. Şak Şak  ter Kemerim
15. Kemenimin Telleri
16. Baca Baca Berhan’a
17. Dost Bağında Açılıp G l
18. Sararmışsam Solmuşam
19. Ana Can
20. G leyli
21. Bilirsen mi Sennen Niye K sm şem
22. Aras Gelir Gıygacı
23. Maşın Gelir Haralı
24. Gece Uzun Ay dolanır Batmağa
25. Can Maral Can
26. Ay K z Kimin G z san
27. Pencereden Daş Gelir
28. Bahcalarda Barım Var
29. Ardahan’ın Yolları
30. Paşa G şt 
31. Üç Ayak
32. Kağızman
33. Döne (Dönek)
34. Bakır
35. İki Döne (Yar döne)
36.    Katar
37. Hoş Bilezik
38.  ardak Barı

Notaya Alınmayan Oyunlar

1. Ağır Bar

2. Kınayı Getir Ana
3. Gelin Çıkarma
4. Gelin İndirme
5. Şah Kaldırma
6. Bağda Gül
7. Al Almanın Alını
8. Dağda Hayladım Kurdu
9. Genceden Furgun Gelir
10. Kapı Dalında Durdum
11. Gelin Hoş Geldin
12. Göleli Gelin
13. Temir Ağa
14. Ay Oğlan
15. Tokkalı
16. Mendil Barı
17. Sallama
18. Dur Yerinde Ğanım “Şöregel”
19. Gelin Memmet
20. Develi
21. Tello “Aras Üste”
22. Acem Barı
23. Çoban Kızı
24. Elik “Dağ Keçisi”
25. Jandarma
26. Deli Kız
27. Talan
28. Gölenin Yaylaları
29. Diz Kırma
30. Teşi
31. Pappiri
32. Düğün Elli
33. Altın Ömür

34. Yüzük
35. Koççeri
36. Sağdıç Barı
37. Tavuk Barı
38. Zay Emeği “Kıskanç”
39. Şeker Oğlan
40. Çıldır Barı
41. Bu Gelen Nahırmıdır “Oy Maral”
42. Köylü Kızı
43. Yayık
44. Sarı Seyran
45. Pişiyi Vurdum Taşınan “Tez Ğarap”
46. Dinme
47. Ay Baba “Samavar”
48. Ağır Terekeme
49. Bardak Terekeme
50. Aras Aras
51. Göle Beyi
52. Karabat
53. Karabağ
54. Kara Donlu
55. Şeyh Şamilin Yiyitleri
56. Arpaçay’ı Aşdı Daştı
57. Kazağı
58. Ay Şat
59. Naz Eyleme
60. Çobanlar
61. Bıçak
62. Ayrılık
63. Sarı Köynek
64. Yallı
65. Evimize Konağ Gelir

66. Han Gızdar (Mihriban)

67. Arzuman

Yöredeki halk oyunları kaynağını yöre halkının doğa olaylarını taklit etmesi; gelenek ve göreneklerinin gereğini yerine getirmesi, savaş, göç ve buna benzer yaşam tarzı etkili olmuştur. Bu oyunlar nesilden nesile aktarılmış ve günümüze kadar devam etmiştir.

2.1.1. Hoş Gelişler Ola, Mustafa Kemal Paşa Oyunu

6 Ekim 1924 yılında reisi cumhur Atatürk'ün Kars'a gelişi sırasında, Kars Devlet Demir Yolları Gar'ında bütün Kars halkının söylediği “Hoş Gelişler Ola, Mustafa Kemal Paşa” şeklinde tezahürat sözleriyle başlayan oyun, Kars Kız Öğretmen Okulu öğrencileri tarafından oynanmıştır.

6 Ekim 1924 tarihinden beri her yıl 6 Ekim günü reisi cumhur Atatürk'ün Kars'a gelişleri törenlerle kutlanmakta ve bugün heyecanla yaşatılmaktadır. Kars'ın daha yaşlı insanları ile yaptığımız görüşmelerde bu sözler; Enver Paşa'nın Türkistan'a gidişinde Gül Cemal vapuru ile Batum'a çıktığında, kendisini karşılayan (Türkler tarafından) “Hoş Gelişler Ola, Kahraman Enver Paşa” şeklinde söylendiği öğrenilmiştir.

Ancak 6 Ekim 1924 yılından beri Serhat Karşıların, Ulu Önder Mustafa Kemal Paşalarına söyledikleri bu sözler ve oynadıkları bu oyun; Kars ilimizin her köyünde, ilçesinde ve yöresinde oynanmaktadır. Oyun yalnız kız, yalnız erkek ve kızlı erkekli oynanmakta, düz çizgi yarım daire şeklinde oynanır. Kars ilinde bu oyun devlet büyüklerini karşılamada ve her yerde oynanmaktadır (Anonimdir).

Halk oyununun sözleri şu şekildedir:

Hoş gelişler ola, Mustafa Kemal Paşa
Askerin milletin, bayrağıyla çok yaşa
Arş, arş, arş, ileri, ileri, arş ileri
Marş ileri, dönmez geri Türk'ün askeri
Sağdan sola, soldan sağa
Alda bayrağı düşman üstüne
Cephede süngüler ayna gibi parlıyor
Doğunun Türkleri bayrak açmış bekliyor
Arş, arş, arş, ileri ileri, arş ileri

Marş ileri, dönmez geri Türk'ün askeri
 Sağdan sola soldan sağa
 Alda bayrağı düşman üstüne
 Parlayan yıldızı âleni tenvir eder
 Cumhuriyet bayrağı semaları süzer
 Arş, arş, arş, ileri, ileri arş ileri
 Marş ileri, dönmez geri Türk'ün askeri
 Sağdan sola, soldan sağa
 Alda bayrağı düşman üstüne

2.1.2. Köroğlu Oyunu (Oyun Koçaklama)

Kars ilinde Kızıroğlu Köyü'nde Köroğlu Kalesi vardır. Köroğlu'nun Göle civarında gezdiği halk hikayelerinde söylenmektedir. Köroğlu kollarından, Kızıroğlu Mustafa Bey kolu, ilimizin Kızıroğlu köyünde geçtiği söylenmekte, âşıklarımızın dilinde dilden dile, günümüze kadar gelmiştir. İlimiz âşıkları her düğün bitiminde sözlerini Köroğlu türküleri ile bağlar ve Köroğlu hikâyelerini anlatırlar.

Halk dilinde bir düğünde Köroğlu anlatılmazsa, türküsü söylenmezse uğursuzluk olarak sayılır. İlimizde iki ayrı Köroğlu oyununun oynandığı görülmektedir. Biri Anadolu'nun tümünde oynanan Köroğlu oyunu; diğeri ise Kars'ta Köroğlu ile Kızıroğlu Mustafa Bey arasında cereyan eden olayı anlatan oyundur. Oyunu çoğunlukla erkekler oynar. Oyun önce yerinde sekmelerle başlar sonra ise sağa, sola yaylanmalarla devam eder. Diz üstü çökmeler, yaylamak, ayağa kalkmalar, hızlı, yavaş, hızlı-yavaş oynanır, dönmeler yapılır. Bir ya da birkaç kişiyle de oynanabilir. Toy atlılarının bulunduğu yerde, şahlar kalkarken, sağdıç evinde oynanan önemli oyunlardan biridir (Kaynak kişi 2).

Halk oyununun sözleri şu şekildedir:

Bir fend ile geldi geçti peh peh peh
 Kızıroğlu Mustafa Bey hey hey hey
 Ğışmı dağı deldi geçti
 Ağam kim, paşam kim
 Hanım kim nigâr kim
 Kızıroğlu Mustafa Bey bir beyin

Bir atı var ala paça peh peh peh
 Mecal vermez kırat kaça hey hey hey
 Az kaldı ortamdan biç
 Ağam kim, paşam kim
 Hanım kim, nigâr kim kim kim
 Kiziroğlu Mustafa Bey
 Bir neyin oğlu zor beyin oğlu

2.1.3. Aras Aras Oyunu

Bu oyun Aras Nehri'ni anlatan oyundur. Kars yöresinin her yerinde oynanır. Oyun bar oyunudur ve çoğunlukla düğün sefasında oynanır. Oyun sözü çevirmeli olarak da söylenir. Bingöl dağlarından doğan ve Kars ilinin sınırlarından geçen, Kars ilinin bütün akarsularını içine alan Aras nehri, Hazar denizine dökülür. Aras'ın oyunudur. Oyun, düğünün bütün saflarında oynanmakta ve gelenekseldir. Halk âşıkları tarafından da söylenmekte ve oyuncular bar tutarlar, kadınlı erkekli, yarım ay şeklinde oynanmaktadırlar (Kaynak kişi 8).

Halk oyununun sözleri şu şekildedir:

Aras Aras, han Aras
 Bingöl'den kalkan Aras
 Al sevdanı başımdan
 Hazar'da çalkan Aras
 Arası ayırdılar
 Kumunu savurdular
 Daha ben ne idim ki
 Anamdan ayırdılar

2.1.4. Ağır Terekeme (Kara Donlu) Oyunu

Oyun üzerinde çok geniş araştırma yapılmıştır. Oyun, oğlan evine getirilen yeni gelinin önünde, o köyde veya mahallede, ilk gelinin, oynaması olayıdır. İlk gelin, yeni gelen gelinin yanına oturur. Akşam geç saatlerde ilk gelinin oynaması için orta yaşlı bir kadın ortaya çıkar ve ilk gelini oyuna çağırır, gelin utangaç bir şekilde ortaya çıkar. Müzik çalmaya başlar. Kadın ve gelin ağır ağır oynamaya başlar ve herkesi ellerini

alınlarına tutarak selamlarlar; sonra ellerini bellerine koyarlar ve ağır ağır oynarlar. Müzik hızlanmaya başlayınca kadın ve gelin de hızlanırlar; artık gelinin ayağı açılmıştır. “Kara donlu” ismi ise gelin hamile olabilir ihtimaliyle peştamal bağlar, koyu renkli elbise giyer. Oyun kadınların bulunduğu tarafta, düğünün sona ermesine yakın zamanda iki kadın tarafından oynanır. Kadınlar arasında yaygındır. Düğünlerde oğlan yengesi, kız çıkartırken muhakkak bu oyunu oynar. Her kadın bu oyunu oynayamaz, oynayanlar örnek gösterilir ve iyi oynayanlar halk arasında dilden dile söylenir (Kaynak kişi 10).

Halk oyununun sözleri şu şekildedir:

Gözeller besenip toya giderler
Sizlere amanat yar oynamasın
Yığılıpta rica minnet ederler
Yüngüllük eyleyip tez oynamasın
Dost ve düşman toplanıp ta bağalar
Al yanağa gonca güller takarlar
Oyna darlar sora başa gağallar
Kalagey altınan göz oynamasın

2.1.5. Köylü Kızı Oyunu

Kırsal kesimlerde, yaylalarda yaşayan kadınların daha çok bedensel olarak çalıştıkları bilinmektedir. Hayvan beslemekte, tarlada çalışmakta, hayvan sağmakta bu işlerde kadınların büyük emeği olduğu bilinmektedir.

Türk destanlarında kadın ön sırayı almaktadır. Kağızman ilçesinin Çamuşlu köyünden merhum Cemal Hocada köylü kızlarını destanlaştırmıştır. Oyun kızlı erkekli veya yalnız kızlı oynanır. Müzik eşliğinde el ele tutularak oynanan oyunda, kadınların yaptıkları işler sergilenmektedir.

Oyun en az dört kişi ile, düz çizgi halinde oynanmakta; birlikte zaman zaman el ele tutarlar, sonra çökerler ve sağa sola hareket ederler. İnek sağma, yün bükme, ekmek pişirme, aynaya bakma, saç tarama gibi hararetler sergilerler (Kaynak kişi 24).

Halk oyununun sözleri şu şekildedir:

Yazın yaylaları süsler
Köyün kuzuyu besler

Süt kaymakla dolar, taslar
 Çobanım köylü kızları
 Civanım köylü kızları
 Kurbanım köylü kızları
 Köylü kızı aş pişirir
 Vay le le le le köylü kızı
 Hep pişirir, hem taşırır
 Vay le le le le köylü kızı

2.1.6. Bu Gelen Nahir mıdır? (Oy Maral Maral) Oyunu

Oyun yörede, düğüne başlanırken ısınma olarak bilinmektedir. Kadın-erkek, herkes tarafından oynanan bir bar oyundur. Yarım ay ve halka şeklinde oynanır. Zaman zaman bar başında bulunan oyuncu, oyunun türküsünü söyler ve diğerleri de çevirme yapar. Oyun Kars yöresinde herkesin bildiği, oynadığı bir oyundur. Oyun devam ettikçe oyuna katılım artar. Bu oyun gelenekseldir (Kaynak kişi 19).

Halk oyununun sözleri şu şekildedir:

Bu gelen nahir'mıdır
 Oy maral maral maral
 Sararan tahıl mıdır
 Kız mısın gelin maral
 Dediler yârim gelir
 Oy Haral Maral maral
 Menzili yakın mıdır?
 Kız mısın gelin maral
 Bu dağda maral gezer
 Oy maral maral maral
 Zülfünü tarar gezer
 Kız mısın gelin maral

2.1.7. Yayık Oyunu

Oyunda kızlar, gelinler karşı karşıya yayık yayar gibi figürler yaparlar ve türküler söylerler. Bu oyun kadın topluluklarının bulunduğu alanlarda oynanmaktadır.

Oyun, düğünde kız sağdıç evinde, kına gecesinde, gelin başında kızlar ve gelinler tarafından oynanmaktadır. Oyunu bar başı kurar, düz çizgi olarak karşı karşıya oynanmaktadır (Kaynak kişi 19).

Halk oyununun sözleri şu şekildedir:

Yayığımı koydum düze
 Kaynanam geldi mi size
 İtem oldu sitem oldu
 Ben bir yayık yaymayınca
 Ben bir yosma sarmayınca
 Yayık yaydım işim gibi
 Yola çıktım aşım gibi
 Kaynanam gelir hışım gibi
 İtem oldu sitem gibi
 Ben bir yayık yaymayınca
 Ben bir güzel sarmayınca
 Yayığımın üstü yaşı
 Ben yayarım coşa coşa
 Şimdi gelir kayın paşa
 İtem olsun sitem olsun

2.1.8. Pişiği Vurdum Taşının Oyunu

Kedinin asıl adı halk arasında “Pişiğ” olarak bilinmektedir. Kars'ın Tez Harap şimdiki adı Fevzi Çakmak mahallesinde bu oyun bir öykü ile ortaya çıktığı bilinmektedir. Oyun yalnız kadınlar veya yalnız erkekler tarafından da oynanmaktadır. Evin gelini kavurmayı kediye (Pişiğe) yedirmiş ve kendi kendine dert yanarak, türkü söylemektedir. Bu sözler söylenirken hareketleri de oyun halinde yaparlar, müzik eşlik eder, oyun ferdi olarak karşılıklı taklit şeklinde oynanır (Kaynak kişi 10).

Halk oyununun sözleri şu şekildedir:

Pişiği vurdum taşinen
 Gözleri doldu yaşinen
 Kavurmayı etti yarı
 Pastırmaya değme barı

Ev harabın pişiği
 Tez harabın pişiği
 Pişiğin gözleri ala
 Başına yağmış beş bela
 Beşinden biri kala
 Ev harabın pişiği
 Tandıra koydum paçayı
 Üstüne örttüm keçeyi
 Koyma çölden kaçanı
 Ev harabın pişiği
 Kız getir yar açanı
 Yakala yandan geçeni
 Ev harabın pişiği
 Tez harabın pişiği

2.1.9. Döne (Dönek) Oyunu

Oyun, adını oyundaki dönme hareketinden almıştır. Bir davranıştan dolayı yörede en çok figürü olan oyundur. Sürpriz ve şaşırtıcı hareketleri vardır. Halka olmadan oynanır, figürler gereği sağa-sola, öne-arkaya oynanır; el ele tutuşulur ve el vurularak kollar öne-yukarıya kaldırılır, çökmeler yapılır. Oyun düğünde, kına gecesinde, gelin başında, kızlı erkekli veya kızlar tarafından oynanmaktadır. Oyun en az dört kişi tarağından düz çizgi olarak oynanır (Kaynak kişi 22).

Halk oyununun sözleri şu şekildedir:

Aş şahtan gelir em yüküm eriktir
 Eriğin dallara delik deliktir
 Bir emim kızı var teze feriktir
 Yar döne döne can
 Dön derin döne döne

2.1.10. Sarı Seyran Oyunu (Kestirmeli- Kestirmezsiz)

Halkın sevinçli günlerinde, gezilerde, seyrangahta, komşu köylerden gelen gelinlerin, kızların bir arada toplanmasında, yaylaya çıkma vaktinde, inek, koyun

sağmada; kız ve gelinler tarafından oynanır. Kızlı erkekli de oynanır. Oyuncular el ele tutuşurlar. Halka oluştururlar, oyun sol ayakla başlar, sonra kol hareketleri ile öne eğilme, inek sağma, hamur yoğurma hareketleri oyunun ritmine uygun figürler yapılır (Kaynak kişi 14).

Halk oyununun sözleri şu şekildedir:

En deriye çık düze

Hey sarı seyran

Bu yıl kızlar ucuzdur

Marallı ceylan

Beş binedir beş bine

Hey sarı seyran

Kayabaşında tandır

Hey sarı seyran

Ateş getir gel yandır

Hey sarı seyran

Ya beni yanına al

Hey sarı seyran

Ya da gelim vur öldür

Hey sarı seyran

2.1.11. Çıldır Barı

Halk dilinde Gümrü barı olarak da söylenmektedir. Genellikle Çıldır, Arpaçay, Akyaka, Ardahan ilçe ve köylerinde oynanmaktadır. Bir bar oyunudur (Türkölüdür türkülerin sözleri çevirmelidir).

Oyun yarım daire, halka şeklinde kadın, kız, gelin, yaşlı herkes tarafından düğünün her safhasında oynanmaktadır. Oyunun Çıldır'ın ilçesi Göl dalı köyünde (Sonraları bu köy Arpaçay'ına bağlanmış) bu köyde yaşayan 1927 doğumlu Şahin Karaşahin tarafından derlendiği söylemektedir. Oyun gelenekseldir (Kaynak kişi 27).

Halk oyununun sözleri şu şekildedir:

Ceylan seni görelî

Yüreğimde yara var

Kime sordum dediler

Çetin bana çare var
 Gedeh İğdir'a doğru
 Döneh Çıldır'a doğru
 Ağzımı bağlasalar
 Öterem göle doğru

2.1.12. Kağızman Barı

Kars ilimizin Kağızman ilçesine atfedilen sözlerle oyun haline gelmiştir. Ancak Kars ilinin her yerinde oynandığı görülmektedir. Oyunun hikâyesi şöyledir: Kağızman'ın bir köyünde yaşayan hamile kadın, kocasından Kağızman'a gidip nar getirmesini ister. Koca, Kağızman'a gider. Kış şartları zor olduğu için köye gelmekte gecikir. Bu süre içerisinde kadın vefat eder. Söylenen sözler türkü, oyun haline gelmiştir.

Oyunda el ele tutuşulur, eller sağa-sola sallanır, sekmeler yapılır, kızlı-erkekli oynanır. Düz çizgi, yarım ay şeklinde oynanmaktadır. Oyun çalgısız, sözleri çevirmeli olarak da oynanır ve oyun düğünün her safhasında oynanmaktadır (Kaynak kişi 15).

Halk oyununun sözleri şu şekildedir:

Kağızman'a ısmarladım
 Nar gele nar gele
 Gümüş kemer ince bele
 Dar gele dar gele

2.1.13. Şeker oğlan Oyunu

Bu oyun halk dilinde, (tatlı oğlan) şeker oğlan adı ile anılmakta; ilkbaharın sellerine kapılarak dört tarafa dalga vurarak kurtulmak için dalgalarla boğuşmasını canlandırmaktadır. Oyuncular arkadan ellerini birbirlerine takarlar ve belleri üzerinde kenetleyerek önce ağır ve sonra da bir sel dalgası gibi dört tarafa hızlı bir şekilde, sekerek oynarlar. Oyun kına gecesinde sağdıç evinde, gelin başında oynanır. Oyun kızlı-erkekli veya yalnız kızlar oynar. Oyunun tarihi bilinmemektedir. Oyun en az iki kişi ile düz çizgi halinde oynanır (Kaynak kişi 18).

Halk oyununun sözleri şu şekildedir:

Garibim vatanım yoktur

Esirem satanım yoktur
 Düşmüşem derin sulara
 Elimden tutanım yoktur.
 Amam şeker oğlan
 Yaman şeker oğlan

2.1.14. Yar Döne (İki Döne) Oyunu

Oyun sevgilisini küstürmüş olan gencin, türküler söyleyip; dönerek oynadığı bir oyundur. Ağırdan başlar, düz olarak sağa sola dönülerek oynanır. Çalgının ritmine uyarak, sekmeler başlar. El ele tutuşulur eller sallanır, önde, dik, yukarıda tutulur. Hep düz çizgide oynanır ve düz dönülür. Oyun oğlan sağdıç evinde ve düğün yerinde oynanmaktadır (Kaynak Kişi 16).

Halk oyununun sözleri şu şekildedir:

Giderim önüm dağdır
 Yar döne döne döne
 Bu ne meyveli bağdır
 Ne oldu sevdiğim sene
 Ben kazanım, yar yesin
 Yar döne, döne döne
 Dön derin döne döne
 Ne ceki canım sağdı
 Ne oldu sevdiğim sene
 Karşıda kuş oturur
 Yar döne döne döne
 Dönderin döne döne

2.1.15. Dimme Oyunu

Dimme'nin komşu kızının adı olduğu söylenmektedir. Kıza vurgun (sevdalı) olan oğlan, kızla konuşma yollarını arar. Kız ise her zaman arkasını döner, oğlan ise kızla yüz yüze gelmeyi ister. Oğlanla kızın bu halleri oyun haline gelmiştir. Oyun tek oynandığı gibi, bar halinde de oynanmaktadır. Köylerde çalgısız, türkü çevirmeli olarak

da oynanmaktadır. Oyun kına gecesinde, sağdıç evlerinde, düğün yerinde, seyrangahta gezilerde oynanmaktadır (Kaynak kişi 17).

Halk oyununun sözleri şu şekildedir:

Semeveri alıştırır,
Maşa alır karıştırır
Bayram edip kurban kesem
Küsülüğü barıştıram
Hey vah dimme, dimme nazlı yar dimme,
Men özüm serhoş sen şarap verme

2.1.16. Üç Ayak Barı

Oyun adını oyundaki üçlü vuruştan almaktadır. Bar başı oyunu başlatır. Oyuncular el ele tutuşurlar. Önce dik oynanır ve sağ ayakla başlanır, yerinde sekme yapılır. Sol ayak üç vuruş yapar, oyun devam eder. Oyuna halk arasında ısınma oyunu da denir. Oyuna düğün yerinde bulunun kadın-erkek herkes katılır, müzik hızlı çalarken eller omuzlara konulur, aynı figürler hızlı yapılmaya başlanır. Halka halinde oynanır, sıçramalar yapılır. Oyun gelenekseldir (Kaynak kişi 17).

Halk oyununun sözleri şu şekildedir:

Laççi bana laççi sana
Oğlan dolan gel çimene
Oğlan kıza gel bana
Düğün hayırlı olsun sana

2.1.17. Çardak Barı

Yaylaya çıkanlar yılda iki defa temizlik yaparlar. Çardak yöremizde iki manada kullanılmakta; biri bazı evlerin çardakları diğeri ise ağaçlara asılan halı, kilimlerle gölgeleme yapılan yerlerdir. Çardaklarda halılar, kilimler, keçeler yıkanırken yardımlaşma (imece) usulü yaygındır. Yapılan çalışmalarda bir araya gelen gençlerin, hareketlerinden doğmuş oyundur.

Oyunda önce omuzlardan tutulur, açılma hareketi yapılır. Ayakların sağa sola bükülmesiyle ağır hareketten hızlı harekete geçilir. Sıçramalar ve dönmelerle oyun

devam eder. Oyunu çoğunlukla kızlar, gelinler oynarlar; seyranda, yaylada, sağdıç evinde gelin başında oynandığı görülmüştür (Kaynak kişi 15).

2.1.18. Diz Kırma Oyunu

Bu oyunu yöremizde çoğunlukla erkekler oynanmaktadır. Düğünlerde erkeklerin bulunduğu bölümlerde oynanır. Oyunda eller taraklanarak başlar. Bazı yerlerde eller belden tutularak, taraklanır. Oyuncular, oyunu sıkışık durarak, dik durup, dik oynarlar. Oynanırken yalnız dizler kırılır. Çalgının ritmine uyarak coşkulu şekilde oynarlar. Bazen de eller bırakılır, öne arkaya hareketler yapılır, çoğunlukta düz bar olarak erkekler oynarlar. Oyun düğünün bütün safhalarında oynanır, ancak en çok erkeklerin bulunduğu bölümlerde oynanır (Kaynak kişi 14).

2.1.19. Tavuk Barı

Yöremizde bu oyun çok yaygındır. Her düğünde, gezide oyunun oynandığı görülmektedir. Bir taklit oyunudur. Bar başındaki kişi, horoz olduğunu kanıtlamak ister. Oyun oğlan tarafından gelen (toy atlılarına) misafirlere oyun yapmakla ilgilidir. Şakalı bir oyundur.

Kız tarafından bir kişi ortaya çıkar; eline bir mendil veya bir kemer alır. Oğlan tarafından gelen misafirleri oyuna davet eder. Misafirler, tavuk barının oynanacağını anlarlar. Oyuna çoğunlukla gençler çıkar. Oyuna düz dizilirler, el ele tutuşurlar. Müzik çalar, taklitler başlar. Oyun yürümeler, çökmeler, kıvrılmalarla devam eder. Bar başı sağa sola döner, bar sonunda kalan kişiye elindeki malzeme ile vurmaya çalışır. Bu esnada oyuncular dayaktan kurtulmak için bar başındaki kişinin arkasına saklanmak isterler.

Halka yaparak dizüstü çökerler. Önce geriye doğru, sonra ileriye doğru uzanırlar. Bar başı yere “den” (buğday) döker, oyuncular deni yer gibi yaparlar, bazı zamanlarda oyuncuların yüzleri unlanır. Ayağa kalkan oyuncular, düz bar şeklinde oynar ve oyunu bitirirler. Yöremizde oyun gelenekseldir (Kaynak kişi 9).

2.1.20. Paşa Köştü (Paşa Göç Etti) Oyunu (Koçaklama)

Bu oyun müziği ordudan alındığı halk arasında yaygındır. Bu oyunda halkın milli kültürü orduyla birleşmiş, kahramanlıklarla bütünleşmiştir. Müzik bir yürüyüş

havasıyla başlar. Oyuncular el ele tutuşarak ve tek sıra, arka arkaya dizilirler. Yürürken komutla saf tutarlar. Oyunun özünde askerlerin mevziden yürüyüş ve geçişleri canlandırılmaktadır.

Oyun başlarken bar başı ve oyuncular, sağa sola figür yaparak yürürler. Askerin yürüyüşünü canlandırırlar. Yerlerini aldıklarında eller öne doğru uzatılır, ileriye doğru figürler yapılarak oynanır. Yine askerlerin silah kullanması canlandırılır. Bu figürler çoğunlukla oyunların başlangıcında oynanır. Oyun her yerde kızlı-erkekli veya yalnız erkekler tarafından oynanır. Oyun düğünlerde, karşılamada, uğurlamada, düğünün her safhasında oynanır. Rivayete göre Gazi Ahmet Muhtar Paşanın askerlerinin ve Cezayir ismindeki bir subayın, oyunu canlandığı söylenmektedir. Devlet büyüklerinin karşılaşmalarında, yörede sevilen sayılan kişilerin karşılanması ve uğurlanmasında oynandığı yaygındır (Kaynak kişi 11).

2.1.21. Zay Emeği (Kıskanç) Oyunu

Yöremizde nişan ve düğünden önce yapılan anlaşmaya “Beh” denir. Gelenekte aileler arası karşılıklı güven, yüzükle sağlanır. Yüzük bir güvencedir. Oyun, düz çizgi şeklinde kızlı erkekli oynanır. Yerinde yapılan sekme ve el çırpımlar ile başlar. Kız ortaya çıkar oturur. Oğlan bar başı oynayarak kızın etrafında döner. Bazen hızlı, bazen yavaş oynar. Oğlan kıza önce ayna, tarak, mendil, bazı takılar teklif eder. Kız reddeder. Oğlan, kıızı silahla tehdit eder. Kız yine reddeder. Sonunda oğlan düşünür, yüzüğü alır gösterir; kur yapar, yüzüğü kızın parmağına takar. Yüzük takarken kız utanır, başını önüne eğer. Yüzük takıldıktan sonra arkadaşları tarafından etrafları sarılır ve oyun sona erer (Bazı yerlerde kıskanç oyunu da denilmekte) (Kaynak kişi 25).

2.1.22. Göle Beyi Oyunu

Göle ilçesinin Gümüşparmak (Dağdeşen) köyünde türbesi bulunan ismi bilenmeyen, çok eski bir zamanda iyilik seven bir beyin ölümünden sonra, bu oyunun ortaya çıktığı söylenir. Beyin türbesi halen Gümüşparmak köyündedir. Beyin mezar anıtı 1983 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğünce onarılmıştır.

Oyunda oyuncular eller belde, kalçadan tutmuş vaziyettedir. Oyuncular arka arkaya oyuna girerler. Ayaklarla ezme hareketi yapılır. Elleri kalçaya koyarak çökmeler

yapılır. Oyuncular düz bar halini aldıktan sonra dururlar. Oyun yalnız erkekler tarafından oynanır, düğünlerde erkeklerin bulunduğu yerlerde oynanır (Kaynak kişi 25).

2.1.23. Papîrî (Popporu) Oyunu

Eski bir kale şehri olan Ani, şimdiki Ocaklı (Ani köyü) Kars'a 45 km. uzaklıktadır. 16 Ağustos 1064'ten beri Türk yurdu olan, Türk gelenek ve göreneklerini günümüze kadar korumuş, özellikle bu köyde oynanan, Ani pappirisi denilen oyunda, kız ve erkekler el ele tutuşup, halka olurlar, oyunda açılmalar, kümelenmeler, vardır.

Kızlar oynayarak ortaya çıkar, sonra erkeklerle eller belde arkaya yürürler, sallamalar -çocuğun yürüyüşüne benzer bu yürüyüş- şekline Pappiri yürüme, denildiğinden oyunun adı da pappiri adını almıştır. Oyun çoğunlukla kına gecelerinde sağdıç evlerinde oynanmaktadır (Kaynak kişi 26).

2.1.24. Teşi Oyunu

Teşi ile yün eğirme oyunu haline gelmiş, genç gelin ve kızların dilinde yün eğirirken, "Aman Teşi- Canım Teşi, Canıma Saldın Ateşi" sözleri ile başlar, türkü söylenir kızlar tarafından yün bükme taklitleri yapılır.

Oyunu kızlar, kadınlar, oynarlar; zaman zaman el ele tutuşurlar, zaman zaman ellerini bırakırlar, yün eğirme figürünü yaparlar. Düğünlerde, sohbetlerde, gezilerde kadınların, kızların bulunduğu yerlerde oynanır. Oyun gelenekseldir (Kaynak kişi 26).

2.1.25. Üç Katar Oyunu

Katar güç ve kuvvet anlamında kullanılmaktadır. Erkekler halka olup, ellerini avuç içinde tutarlar, bununla sert ve kuvvetli olduklarını ispat etmek isterler.

Oyun önce yavaştan başlar, ayaklarla tekme indirme gösterisi yapılır sonra çalgı hızlanır, oyuncular da kuvvetli vuruşlarla çöker ve kalkarlar, oyun belli yörelerde oynanır. Farklı figürleri olduğu için yalnız erkekler oynar; oğlan sağdıç evinde, çoğunlukta düğünlerde erkeklerin bulunduğu yerlerde oynanır (Kaynak kişi 26).

2.1.26. Karabat Oyunu

Bu oyun üzerinde çok geniş araştırma ve karşılaştırma yapmak zorunda kaldık. Halk dilinde Karabat, Karabet, Karabağ diye oynandığı görülmektedir. Karabet Ermenice bir kelimedir. Karabağ'ın ise ayrı bir oyun olduğu ve oyunun asıl adının Karabat olduğu bilinir. Karabat oyunu bazı ilçelerimizde, köylerimizde farklı oynandığı görülmektedir. Kars ili yaklaşık 6 ay kar altında olan bir ilimiz ve oyunun doğuşu kar üzerinde, yürüme, karabatma, çıkma olduğu figürlerin bu yönde olduğu görülmektedir. Oyunu erkekler oynar. Bir kişi veya birçok kişide oynar. Oyunda önce yerinde yaylanma yapılır. Eller belde ileriye doğru figür yapılarak yürünür; yine yaylanma yapılır. Önce sağ ayak yana açılır, üç vuruş vurularak çekilir, sonra sol ayak yana açılır, üç vuruş vurularak çekilir, tekrar yaylanma yapılır, öne doğru yürünür, tekrar yaylanma yapılır, karabatmış gibi ayaklar çekilir, eller üç defa şak şak vurur. Oyunun tamamı karda yürüme taklidi olduğu görülmektedir. Oyunun hızlısına geçildiğinde oyuncular el ele tutuşurlar ve hızlı oynarlar. Coşkulu bir oyundur. Müzik eşliğinde oynanmakta, gelenekseldir (Kaynak kişi 20).

3. BÖLÜM

HALK SAZLARI

Bu bölümde Kars'a ait halk sazlarına yer verilmiştir. Halk sazlarının görselleri verilip, açıklamaları yapılmıştır.

3.1. KARS YÖRESİ HALK SAZLARI

Kars ilinde coğrafi ve kültürel bakımdan, halk sazlarında farklılıklar görülmektedir. Yöremizde genellikle halk oyunları oynanırken aşağıda sıraladığımız müzik aletlerinin bazen hepsi, bazen de bir kısmı kullanılmaktadır.

Kopuz: Bu saz yurdumuzda özellikle Kars'ta kullanılır. Azerbaycan da yaygındır. Âşıklar çaldıkları müziğe uygun halde (Mİ) perdesinden itibaren (LA) sesine kadar perdelerin çoğu bulunur. Çeyrek komalar pek görülmez. Bazen diyez ve bemol yer alır. (DO diyez, Sİ bemol gibi) Mİ perdesinden aşağıya bazı an seslerinde yerleri değişir.

Yarım seslere pek rastlanmaz. 13–18 perdeli olabilir. Yöredeki tanınmış âşıklar 13 perdeli divan veya kopuz kullanırlardı. Şimdi ise yeni sisteme adapte oldular. Ama kopuzlardaki perde yapısı eski sistemini ve kısa sap özelliğini koruyor. Bunu genelde âşıklar kullanır (Kaynak kişi 28).

Tar: Kars yöresinde kullanılan bu çalgı aleti yakın ülkelerde Azerbaycan'da da kullanılmaktadır. Son şeklini almadan önce farklı biçimde, saza benzer 2 – 3 – 4 – 5 telli dütar, setar, cahartar, şeştar adlarıyla kullanılmıştır. Tar'ın anlamı hat teli olarak bilinir. Ortası boğumlu iki tekne biçiminde olan gövde üzerinde sığır yüreğinin zarı veya balık derisinden yapılmış deri bulunur.

Gövdesi genelde dut ağacından yapılmaktadır. Sesinin güçlü çıkması için vurguç denilen kemikten yapılmış mızrap kullanılır.

Ölçüleri: Boyu 57 cm, tekne boyu 29 cm, iki eşik arası 66, 5 cm'dir. Tar'da iki grup tel vardır. 1.grupta ezgilerin çalındığı; 1. 2. ve 3. tellerdir. Diğerleri ise kök ve zenk telleridir. Kök teller makamlara göre değişik seslere akort edilir. Zenk teller ise genelde “ dem” vurmak için kullanılır. Bu çalgı aleti yurdumuzda Kars'ta, Azerbaycan, İran, Gürcistan ve Türkistan'da yaygındır (Kaynak kişi 28).

Kemane: Yurdumuzda kullanılan kabak kemane, Kars'ta ağaçtan yapılmış halde kullanılmaktadır. Azerbaycan kemanesi olarak da bilinen kemane yay ile çalınmaktadır. Kemane derisi sığır yüreğinin zarından yapılmaktadır. Türkülerde enstrümanların bağdaşması, uzun havalar, mugamlar ve segahlarda vazgeçilmez bir alettir. Gövde 60 cm, kol boyu 42 cm, tekne genişliği 18 cm, tekne ağız genişliği 12 cm, tekne derinliği 15 cm, üst eşik ile tel bağlantı boyu 34 cm'dir. 4 telli bu alet Azerbaycan'da kemençe adıyla bilinir. Bu resimde bulunan uzun olan kemandir (Kaynak kişi 28).

Bağlama: Yurdumuzda saz adıyla bilinen bağlama Kars'ta da aynı tavırda kullanılmaktadır. Boylarına göre cura, tambura ve divan olarak bilinir. Kars yöresinde genelde uzun saplı bağlama çalınırken; kısa saplı bağlama da son zamanlarda yaygınlık göstermiştir (Kaynak kişi 28).

Cura: Tekne boyu 25 cm, tekne derinliği 13,9, sapı 30 cm, genel boyu 65 cm ve iki eşik arası 46 cm'dir. Halk müziğinde önemli yer tutan en ince sesi barındıran Cura çeşitli boylarda olur, ancak yukarıdaki standart boyundadır. Bağlama curası (DO) curanın tüm boyu 71 cm'dir (Kaynak kişi 28).

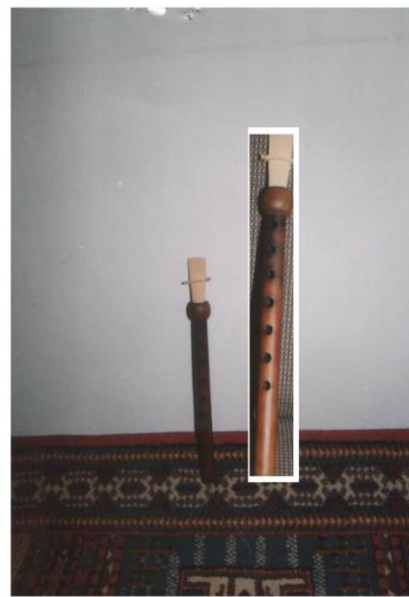

Tambura: Tüm boyu 108 cm. sapı 50 cm. teknesi 38 cm. tekne derinliği ise 22 cm'dir. Bu Fa tamburadır. Do tamburanın boyu ise 55 cm'dir.

Divan: Halk müziğinde kalın ses verdiği için toparlayıcı bir enstrümandır. Bağlama yaygın olarak alt teli (LA), orta teli (RE), üst teli (Sol) olarak (bozuk düzende) kullanılır. Kars'ta âşıklar genelde divan kullanırlar ve akort sistemi de bozuk düzendir.

Halk müziğinde kalın ses verdiği için toparlayıcı bir enstrümandır. Kars'ta âşıklar genelde divan kullanırlar, akort sistemi de bozuk düzendir.

Mey: 3 parçadan ibarettir. Kamış, kıskanç, gövde; kamış sesi gövdeye iletmeye yarayan bir alettir. Kıskanç kamışın üzerine geçirilip, sesi akort etmeye yarar. Gövde, zurnada olduğu gibi önde 7 delik, arkada ise 1 delik olmak üzere 8 delikten ibarettir. Çoğunlukla erik ağacından olanı makbuldür. Mey düğünlerde, törenlerde, türkölü ve çevirmeli sözlerin söylendiği yerlerde çalındığı görülmektedir (Kaynak kişi 12).

Balaban: Balabanın 2 dilli olanlarına da rastlanır. Boy standardı olarak 33- 41 cm, 7 delikli, arkasında 1 delik kamış boyu; 11 cm veya 11,7 (FA) mey ve (Sİ) me bol mey (balaban) kullanılır. Balabanın ağzı ve gövde kalınlığı meyinkinden daha geniştir.

Mey ve balaban halk dilinde aynı alet olarak tanınır. Balaban ismi Azerbaycan'da daha çok söylenmektedir. Balabanla, mey arasındaki fark sadece yarım ses özelliğidir. Yarım ses tizdir (Kaynak kişi 12).

Davul : Kars'ta düğünler ve buna benzer törenler, daha çok kapalı yerlerde yapıldığından, büyük meydan davullarına çok az rastlanmaktadır. Kars yöresinde en çok orta boy davul kullanılmaktadır. Davulun parçaları; kasnağı (gövdesi), çemberi, deri çember bağ ipi, gergi kancaları, çırpı (çubuğu), tokmağı, davul askı ipinden oluşur.

Tokmak ve çubukla (çırpı) çalınır. Tokmak sağ elle, çırpı sol elle çalınır. Deri yuvarlaklığı 45- 70 cm arasında, derinlikte 28- 40 cm arasında değişir. Kars'ta düğünde ve buna benzer törenler, daha çok kapalı yerlerde yapıldığından, büyük meydan davullarına çok az rastlanmaktadır. Kars yöresinde en çok orta boy davul kullanılmaktadır (Kaynak kişi 12).

Nağara: Davulun küçüğüdür. İki elle çalınır. Sağ el davul sesini, sol el ile birlikte kenara vurulduğunda, normal ritim sesini verir. Yörede def yerine de kullanılır. Derinliği normalde 35 cm yüksekliği de 35- 40 cm'dir. Davulun küçüğüdür. İki elle

çalınır. Sağ elle yapılan vuruş davul sesi, sol elle yapılan vuruş normal ritim sesi verir (<https://kars.ktb.gov.tr/>).

Goşa Nağara (Çift Nağara): Çubukla çalınan 15 ve 17 cm'lik Koşa Nağara klasik müzikte kullanılır. Yörede oyun havalarında, tek oyunlarda ve Nağara ile birlikte de kullanılmaktadır. Ağaçtan veya metalden de yapılır.

Nağara ile birlikte kullanılır. Ağaçtan veya metalden de yapılır (Kaynak kişi 28).

Zurna: İlimizde ve çevresinde zurnalar orta boyludur. Alt tarafı geniş, ağzına yerleştirilmiş 4 parmak girecek kadar açık yapılıdır. Bu bir yumurta ile ölçülmektedir. Gövde kalınlığı 5 parmak kalınlığında ölçü tutulur, sesi çıkaran kamışın ağzına gelen kısmı geniş bağlanmış ve ince tarafı mil denilen maden boruya geçirilmiştir. Zurna da 8 tane ses deliği vardır. Bunlardan 7'si üstte, 1'de alttadır. Zurna her sert ağaçtan yapılmaktadır. Ancak en iyi sesi veren erik ağacından yapılır (Kaynak kişi 13).

Tulum: Kars yöresinde genellikle hayvancılığın fazla olduğu köylerde ve ilçelerde görülmektedir. Keçi ve oğlak derilerinden komple yüzölüp, itinalı bir şekilde terbiye (hasıl) edilerek yapılır. Derinin bir koluna üfleme düdüğü bağlanır.

Diğer koluna ise sesleri çıkarmaya yarayan üzerinde ses delikleri bulunan kamış dilleri mevcut tahta kısma monte edilerek bağlanır. Bu kamışlı ve delikli dillerin ucuna boynuz eklenir ve bazı yerlerde süs aynası konulmaktadır. Tulumun üfleme kısmına sibop koymak suretiyle üfürülüp şişirilen tulumun havasının boşalması sağlanır. Koltuk altına alınıp şişirilerek buradaki hava delikli kısmına sevk edilir. Hava delikli kısımlardan dışarıya çıkarken hem ötmeği sağlar hem de içindeki hava boşalmış olur (Kaynak kişi 21).

Akordeon ve Garmon: Akordeon: 1828'de C. Büffet tarafından ortaya konmuştur. 1872'de Avusturya'da akordeon adını almıştır. 1910 yılından sonra kromatik sesler ve baslar eklenen bu çalgı gelişmiş biçimini almıştır. Seslerin çıkması körüğün açılıp kapanması ile oluşan hava basıncının dillere çarpması ile elde edilir. İki kayışla iki omuza asılarak kullanılır. Rusya'da daha çok kullanılmaktadır. Rusça'da H harfi olmadığından "Garmon" denilmektedir. Kars'ta akordeon ve Artvin'de Fisgermon denilmektedir.

Akordeon: (Akordiyon) körüklü, insan gücüyle çalınan enstrümandır. 5 parmakla çalınır.

Ölçüleri: 3 ebatlı 1.120 bas, 2.96 bas, 3.48 bas boyları vardır. Bunlar fabrika yapımı olarak imal edilmiştir. Kars'da akordeon ve Artvin'de Fisgermon denir. Beş parmak ile çalınır.

Garmon: Körükle, insan gücüyle çalınan enstrümandır. Yalnızca özelliği el yapımı olduğundan (4 parmakla çalınır) boyları sabittir. Akordeon, garmon ve klarnet, Türk müziğinin temeli ve özelliği olan yarım ve çeyrek seslerini çıkarmamaktadır. Ancak, 100 yıla yakın zamandır ilimizde müzik aleti olarak kullanılmaktadır.

Körükle insan gücüyle çalınan enstrümandır. Özelliği el yapımı olduğundan boyları sabittir. Dört parmak ile çalınır (Kaynak kişi 13).

Kaval: Yöremizde ve ilimizde iki çeşit kaval görülmektedir. Dilli kaval ve dilsiz kaval olarak halk dilinde söylenmektedir. Dilli kavalda, önde 6 delik arkada 1 delik vardır. Bu kaval çoğunlukla köylerde ve köy çobanları tarafından çalınıp, kullanılmaktadır. Dilsiz kavalda, önden 7 delik arkada 1 delik vardır. Dilsiz kaval şehir merkezlerinde ve köylerde kullanılmaktadır. Dilsiz kaval çoğunlukta türkülerde âşıkların sazlarına da eşlik etmektedir (Kaynak kişi 13).

4. BÖLÜM

HALK OYUNLARI GİYSİLERİ

Bu bölümde Kars'a ait halk oyunları giysilerine yer verilmiştir. Kars halk oyunları giysileri; Kadın giysileri (mahalli), erkek giysileri (mahalli), kadın giysileri (Kars-Kafkas), erkek giysileri (Kars-Kafkas) olarak sınıflandırılmıştır.

4.1. KARS HALK OYUNLARI GİYSİLERİ

Yörenin doğal yapısı, tarihi gelenekleri ve coğrafi durumu incelenerek yapılan çalışmalarda ilimizdeki mezar taşları, kaleler, kale kalıntıları incelendiğinde ilimize 43 km olan “Ani şehri” Kars Müzesi ve minyatürlerden, 70-100 arası yaşlı âşıklardan, şairlerden, çalgıcılardan, kültüre gönül veren insanlardan yararlanılmıştır. 1954 yılında Kars'ta kurulan halk oyunları ve Kars'ı tanıtmaya ve turizm derneği ilk başkanı 1923 doğumlu emekli öğretmen Mustafa Turan'ın derlemeleri; Kars ilinin 1064 yılından beri Türk yurdu oluşu ve bu ilin 787 köyü, 15 ilçesi ve merkeziyle, 1992 yılında Iğdır, Ardahan'nın ilden ayrılması ile 386 köyü 7 ilçesi ele alınmıştır.

Bilim adamlarının ilimizde yaptıkları araştırmalar, verdikleri konferanslar, sundukları tebliğlerde bulunduk. 1980 yılından beride çalışmaları sürdürdük.

İlimizde yaşayan Türk boyları ve bunların yaşantılarından yola çıkılarak yerinde incelemek üzere defalarca köylere ve ilçelere gidilmiştir. Gözlemlediğimiz, araştırdığımız Türk boyları arasında edindiğimiz bilgilere göre, milli giysilerimiz, milli oyunlarımız üzerinde detaya inilmiştir. Bilim adamlarının kaynaklarına ve kişilerin anlattıklarına dayanılarak; Kars ilindeki milli giysilerini tespit etmeye çalıştık. Kars yöresinde Türk boylarını da göz önünde bulundurarak;

Kadın Giysileri (Mahalli)

Erkek Giysileri (Mahalli)

Kadın Giysileri (Kars Kafkas)

Erkek Giysileri (Kars Kafkas) giysileri tespit edilmiştir.

4.1.1. Kadın Giysileri

1. Başa Giyilenler: Fes, kofik, (dinge) vala (alınlık), saç bağı, leçek, araşkın.
2. Sırta Giyilenler: İç gömlek (iç köyneği), bürüncek, iç donu, göğüslük. Boncuklu, bel bağı, çuha, üstlük, kolçak, alt etek, tuman, şalvar, fistan, üçetek, entari, bel kuşağı, ön peştamal ve arka peştamaldır.
3. Ayağa Giyilenler: Yün çorap, deri çarık, yemeni, (kundura) pabuç, dizlik, ayakkabı (pisi pisi), kısa çizme (civeki)'dir.
4. Takılar: Altın, para, gümüş boyun takısı.
5. Saç Şekilleri: Dal (örgülü saç), zülûf (pirçek boncuklu).
6. Aksesuar: Alın süsü (boncuk-eski para), gümüş kemer, oltu taşı, boncuk, madeni halka, mendil, kolçak, yanaklık, boncuklu boğaz (altından geçmeli)'dir.

4.1.2. Erkek Giysileri

1. Başa Giyilenler: Fes (külah), terlik, papak, kalpak, Ahmediye, çit, festir.
2. Sırta Giyilenler: İç gömlek (köynek), mintan (dik yaka), yelek, cepken, (Eğin dirik), şalvar (kadı biçimi), bel kuşağı, kaftan (çuha-üstlük), pelerin, (yele-atkı), vezinlik (vezinlik-mermilik).
3. Ayağa Giyilenler: Çorap (yünlü ve motifli), çarık (yemeni), kundura, çizme (civeki)'dir.
4. Aksesuar: Altın, gümüş, madeni saat zinciri, mendil, hançer (kama), tütün kutusu, ayna, çakmak, köstek, saat, kemer (kayış gümüş işlemeli).

4.1.3. Kadın Giysileri (Mahalli)

Baş giyilenler

Dinge veya Kofik: Geleneksel milli giysilerde dinge giyilir. Dinge, 2 cm genişliğinde, kasnak, ketenle veya bezle sarılarak fese veya kalınca olan ketene dikilir. Dingenin ön kısmından ketenden siyah veya kırmızı 2 cm genişliğinde çene bağı vardır. Dingenin üzerine çoğunlukta kırmızı vala dikilir. Bunlara ek olarak dingenin ortasına şerit üzerine çeşitli renklerden boncuklar dizilir. Dingenin ön yüzüne geometrik şekillerle işlenir. Düğünü olan ve genç gelinlerde boncuk ve takılar daha fazla görülmektedir.

Valalar (Yaylık): Yaylık-kalayğı-leçek tülbent dedikleri ipek örtüler kullanılmaktadır. Valalarda genç kızlarda, gelinlerde, yaşlılarda ve dullarda renk farkları görülmektedir. Valaların bazıları halk dilinde alınlık gazme dedikleri iki üç tanesi alınlıkta kullanılmaktadır.

İlimizin güney ilçe ve köyleri, kuzey ilçe ve köylerinde mevsimler de göz önünde tutularak valalar kullanılmaktadır.

Saç Bağı: Geleneksel milli giysilerimizde saç bağının önemli olduğu görülmektedir. Gelinlerin çeyizleri hazırlanınca, büyük boncuklar kalınca örme iplere takılır, etrafına düğmeler dikilir. Gelinlerin saçlarının görülmemesi için saçın uzunluğunu gösterir biçimde yapılır. Arkadan dingeye bağlanır ve dikilir. Saç bağına ve dingeye ek olarak çene altlığı (sakal duruk boncuktan özen gösterilerek örülerek) yapılmaktadır.

Sırta Giyilenler

İlimizin tarihi ve coğrafi durumu, mevsimleri de göz önüne alındığında, yöremizde Türk kadınının milli giysileri pamuktan, yünlü kumaşlardan, kadife, keten ve atlastan olduğu görülmektedir.

Gömlek (Köynek- İç Köyneği): Yaşlılarda, gelinlerde, kızlarda, mevsimlik olarak bezden ve ketenden, çeşitli kumaşlardan yapılırlar. Yakası dik (yetim köyneği-hâkim yaka) kollar uzun ve düğmelidir.

Üç Etek (Entari): Çeşitli kumaş ve ketenden, oyma yakalı her iki yanından belden aşağısı yırtmaçlı, önü tüm açık, düğmeli, kollu ve astarlıdır.

Üç eteğin rengi sabit bir renk değildir. Mevsime göre, kızlara, gelinlere, dullara ve yaşlılara göre dikilir. Çalışırken kızlar, gelinler zaman zaman üç eteğin uçlarını katlarlar.

Peştamal (Önlük): Üç eteğin üzerinden bağlanır. Dikdörtgen şeklindedir. Diz kapağının altına kadar iner ve koçboynuzu süslerle işlenir. Yaşlı kadınlar siyah ve astarlı giyerler (çok amaçlı kullanılmaktadır).

Belleme (Arka Peştamal- Arğalık): Üç eteğin altından, arkadan bağlanır; dikdörtgen şeklindedir. Çoğunlukla taban üstüne kadar iner. İki yüzölçü, etrafı

süslemelidir. Üç etek katlandığı zaman arkada güzellik verir. Bez veya ketenden yapılır, renkler zevke bağlıdır.

Şalvar (Tuman-Fistan): Çoğunlukla pazen, keten ve kadifeden olduğu görülür. Pijama gibi dikilir; üstten ve alttan lastikli (büzmeli) paçaları çorabın içine sokulur.

Ayağa Giyilenler

Çorap : Yöremizde çoraplar yünden yapılır. Yün çorapların ipleri taş kına boyalarla, boyanarak yapılır. Çoğunlukta motiflidirler (yünün kendi renginden de çoraplar yapılır).

Çarık-Yemeni (İskarpın-kundura): Giyilmekte farklılıklar gösterir. Köylerde, ilçelerde ve il merkezinde giyildiği görülmektedir. Çarık hayvan derisinden terbiye edilmiş, hasılanmış hayvan derisinden dikilir.

Aksesuarlar

İlimizde milli ve geleneksel, kadın giysilerinde aksesuar süslemelerinde manalar ve özellikler vardır. Aksesuarlar kızlarda, gelinlerde, kadınlarda ve yaşlılarda farklı görülmektedir.

Göğüslük (Döşlük): İlimizin geleneksel giysilerinde aksesuar olarak özel bir yeri ve manası vardır. Geleneksel giyimi tamamlayan bir süstür. Giysiler de mutlaka dikdörtgen biçiminde bir göğüslük takılır. Genç kızlar veya gelinler bez üzerine tor şeklinde renkli boncuklarla örер, takarlar. Yaşlı kadınlar ise kumaştan kadifeden yaparlar. Üzerine motif işlerler. Göğüslük uçlarına bağlanan iplerle boyundan ve bel

arkasından bağlanır. En önemli özelliği ise kadınların göğüslerinin görülmemelerini ve göğüs kısımlarının daha güzel görünmesi içindir.

Bel kuşağı-Kemer: En üstten bele bağlanır. Koyun yününden çok ince iplerle ve taş boyalarla boyandığı görülmektedir. Halk dilinde “farmaç” dedikleri örneklerle örmektedirler. 8-10 cm eninde, 2-3 metre uzunluğunda her iki ucundan boncuklarla süslenmiş bele en az iki dolama dolanır. Kayışa dizili gümüşlerle, gümüş kemer de kullanılmaktadır.

Kolçaklar: Her iki kola takılır ve 15-20 cm uzunluğunda bezden yapılır. Her iki başı da lastikli ve büzmelidir. Çoğunlukta kadınlar takar. Kadınlar çalışırken, ayrıca bir güzellik verir.

Mendil: Patiska veya ipek keten üzerine motiflerle süslenmiş 20-30 cm veya 30-40 cm boyutunda bel kuşağına takılı olarak kullanılır. Gerektiğinde elde de kullanılmaktadır.

Kadın giysilerinin önden ve arkadan görünüşü (mahalli)

4.1.4. Kadın Giysileri (Kars-Kafkas)

Başa Giyilenler

İlimizin genelinde genç kızlar, gelinler, dullar ve yaşlılar ayrı renklerde başlık kullandıkları görülmektedir.

Dinge (Araşkın): Geleneksel Kafkas milli giysilerinde başlık, dinge (araşkın) kullanılır. Dinge 2 cm genişliğinde bir çembere bezle sarılarak, kadife veya keten üstüne geçirilerek yapılır. Dingenin ön kısmına gümüş altın dizilir. Çemberin orta kısmında bazen boncuk, gümüş, altın dizildiği görülmektedir. Dingenin üçte birinden itibaren valalar dikilir.

Vala (Yaylık-Kelağey-Leçey): Valada tülbent ve ipek örtüler kullanılır. Çoğunlukla kızlar, bir veya iki vala olarak beyaz kullandıkları görülmektedir. Kızlar

zaman zaman boğaz altından bağlamazlar. Gelinler ve kadınlar valaları boğaz altından bağlarlar. Ayrıca alınlık (gazme) bağlarlar.

Sırta Giyilenler

Kars yöresi Kafkas Türk milli kadın giysilerinin, yünlü kumaşlar, kadifeler, keten ve atlastan giyildiği görülmektedir.

Gömlek (İç gömleği–köynek): Kızlarda, gelinlerde, yaşlılarda mevsimlik olarak; keten, beyaz ipek, atlastan sedef düğmeli, kol ağzları geniş olarak kullanılır.

Çuha (Üstlük): Çoğunlukta çuha kadifeden yapılmakta yarım kol veya tam kol, ağız kısımları geniştir. Ağız kısımlarının tümü süslü, motifli, diz üstüne kadar uzundur.

Etek (Entari): İpekten, atlastan, bezden, kumaştan giymekte; çoğunlukla etek belden büzmeli, topuklara kadar uzanır. Bazıları entari biçiminde boydan kolludur. Etek bölümünde motifler vardır.

Dizlik (Tuman): Pijama gibi dikilir; üstten ve alttan lastiklidir. Çorap altına sokulur. Çoğunlukla bezden, ipekten dikilir. Gençler beyaz dizlik giyer.

Ayağa Giyilenler

Çorap : Yünden yapılmış motiflidirler. Mevsimlikte çorap giyilmektedir.

Ayakkabı (Pisi Pisi): Yumuşak deriden yapılır, mese benzer bazıları çok az tabanlıdır.

Aksesuarlar

Kars ilimizde Kafkas Türk kadın milli giysilerinde aksesuarlar; Kars yöresel milli kadın giysilerine benzer ve farklı yönleri de vardır.

Kemer: Gümüş kemer, kayışa dizili gümüşlerle; süslü kemer ise çuha üzerine bağlanır. Yaşlı kadınlar kayış, kemer bağlarlar.

Göğüs Takıları: İpe veya zincire gümüş veya altın takılır. Boyundan göğüse asılır. Genellikle genç kızlarda ve gelinlerde görülmektedir.

Mendil: Tül, patiska, bezden ve tül valalardan olanları vardır. Patiskaları olan mendiller motiflidir. Mendil beldeki kemere takılır veya tutulur.

Kadın giysilerinin önden ve arkadan görünüşü (Kars-Kafkas).

4.1.5. Erkek Giysileri (Mahalli)

Kars'ta Türk erkeğinin geleneksel milli giysileri koyun yününden yapılan (eğrilen), ince ipliklerle el tezgâhlarında dokunan, yünlü kumaşlardır.

Diğer kumaşların üzerinde değişik motiflerle süs verilmiştir. Bu motifler ilimizin coğrafi durumu göz önüne alınarak, halı ve kilim desenlerinden hareketle konulmuştur.

Başa Giyilenler

Fes-Tiftik-Ahmediye (Tiftiği): İlimiz de genel değerlendirme yaptığımızda başa yalnızca fes takılır. Bezden, ketenden parçaların üzerine Ahmediye bağlanmaktadır. Kuzey ilçelerimizde ve köylerimizde tiftiği (keçi tiftiği) giydikleri görülmektedir.

Sırta Giyilenler

Gömlek (İç köynek- Köynek): Çeşitli kumaş veya ketenden yapılır. Yakası diktir. Halk dilinde hâkim yaka, yetim yaka, yetim köyneği denilmektedir. Yakası ve kolları düğmelidir. Gençler renkli, yaşlılar ise çoğunlukla siyah giyerler.

Yelek : Çeşitli keten ve kumaştan yapılmakta, omuzdan inildikçe “V” şeklini alır. Düğmeli olanları vardır. Göğüs hizasında ve alta doğru cepleri vardır. Yakası geniş motiflerle süslenmiş ve işlenmiştir.

Cepken (Eğın dirik): Mevsimlere göre giyilmektedir. Kumaştan, yünlü kumaştan, y nden ve örmeli bir şekildedir. Renkleri h k , siyah, yeşil, mavidir. Düz, hâkim yaka (halk dilinde), kırk düğmeli, bel ortasına yakın iki cep, kol ağızları, kol üstleri tüm ağızları motiflerle süslemelidir.

Şalvar: Yünlü kumaşlardan ve çeşitli kumaşlardan yapılmaktadır. Yanları motiflerle süslenmiş, bel kısmı geniş, paçaları dar, lastikli ve uçkurludur. Bu rahat ve geniş hareket edilmesini sağlar.

Ayağa Giyilenler

Çorap: Yünden el örmeli, motiflerle işlemelidir. Renkleri yaşlara göre giyilmektedir. Çoraplar yazın şalvarın altına, kışın ise şalvarın üstüne çekilmektedir.

Çarık ve Yemeni: Çarık, ilimizin hayvancılık bölgesi oluşu nedeniyle hayvan derisinin terbiye edilerek (hasıllanarak) dikilir; sivri burunlu ve kolik burunlu olanları vardır. Yemeni yumuşak deriden, az tabanlı ve sivri burunlu, üstü yarım açıktır. Sağlıklı bir ayakkabı olan yemeniyi, diğer ayakkabılardan ayıran özellik, taban ile yüzünün

birleştigi yerin tamamı dikişli ve dönme olmasıdır. Yemeni önce dikilmekte, sonra çevrilerek içi dışına getirilmekte ve asıl giyiniş şeklini almaktadır.

Bir diğer özelliği ise ökçesiz oluşudur. Yemeni yapımında taban olarak tabaklanmış sığır ve manda derisinden yapılan ve “gön” ismi verilen deri kullanılır. Sığır derisi boyalı, manda derisi ise kendi renginde boyasızdır. Yemeninin yüzü ise “sahtiyan” denilen tabaklanmış keçi derisidir. Sahtiyan adı verilen derinin dört rengi vardır. Bunlar siyah, gül, şeftali denilen parlak kırmızı ve annabi adı verilen mor ile, yalnızca “edik” cinsinde (çizmenin kısa şekli) kullanılan sarı renktir.

Aksesuarlar

Bel Kuşağı (Kurşâk): İlimizde farklılıklarla görülmekte, ipekten, şaldan enli saçaklı kurşâklar; kama ve silah taşıyanlar için enli, gümüş süslemeli kayışlar da bel kuşağı olarak kullanılmaktadır.

Köstek ve Saat: İlimizde boyundan sarkan gümüş köstek, cepten sarkan gümüş köstek, cepten sarkan kösteğe bağlı cep saati bulunur.

Mendil: Çoğunlukla beyaz motifli ve süslüdür. Oynarken eğer başta ise elde, normal hayatta ise kuşağa takılıdır.

4.1.6. Erkek Giysileri (Kars-Kafkas)

Başa Giyilenler

Kalpak (Papak): Kars Kafkas Türk milli halk giysilerinde başa kalpak (papak) giyilmektedir. Kalpak kuzu derisinden (körpe kuzu) yapılmakta ve içi astarlıdır. Kafaya yerleşen bölüm dar, üst ise biraz daha geniştir. Çoğunlukla siyah ve gri renkler kullanılmaktadır. Çocuklar ve fakirlerin bazen beyaz giydikleri de görülmektedir. Ayrıca tiftik (tiftiği) papaklarda örtülmekte ve kalpağın kıvrıcık, tüylü, siyah olanı halk arasında makbuldür. Kıvrıcık kalpak kuzunun dünyaya geldiğinde, temizlenmeden (yani annesi tarafından yalanmadan) kuzunun üzerine bez çekilmesi ve kurutulması sonucunda oluşur.

Sırta Giyilenler

Kars Kafkas erkek giysileri gençlerde, orta yaş grubunda, yaşlılarda mevsim şartları gereği çeşitlilik göstermektedir. At sırtında hayatlarını devam etmeleri de dikkate alındığında; Anadolu insanından farklı giysiler giyildiği görülmektedir.

Gömlek (Üst köyneği): Halk dilinde, dik yaka (hâkim yaka), düz yakalı, boğazda ve göğüste düğmeli, kollu, kollar düğmeli şekilde, çoğunlukla gençlerin beyaz ipekten, orta yaşlıların ve yaşlıların ise siyah giydiği görülmektedir.

Çuha (Kaftan-Üstlük): Mevsimlere göre kumaşlardan, çuhalardan, diğer malzemelerden yapıldığı, giyildiği görülmektedir. Kışın astarlı yazın farklı giyilen, çoğunlukla siyah, oyma yakalı, belden dar ve belden aşağı geniş, dizlere kadar uzanır. Kol ağzları geniş, çeşitli motiflerle süslü bazen de içli dışlı iki ayrı renkte giyildiği görülmektedir.

Şalvar (Pantolon): Üste giyilen kumaş veya çuhanın aynısından olduğu görülmekte, değişik renklerde olanları da vardır. Üstü büzmeli ve uçkurludur, üstü biraz geniş üsten aşağısı dar çizmenin altına konulmakta.

Ayağa Giyilenler

Çizme (Civeki): Yumuşak deriden yapılır ve diz kapakların altına kadar uzanır. Tabansızdır. Az tabanlı olanları da vardır. Siyah renklidir. At sırtında çok rahat kullanıldığı görülmektedir.

Aksesuarlar

Kars Kafkas giysilerinde hayat şartları ve mevsimler da dikkate alındığında, zengin aksesuarların olduğu görülmektedir.

Atkı (Yele): Halk arasında değişik isimlerle söylenmektedir. Örneğin; at sırtında kışın kullanılan tiftiği ve yünden örme boğaza iki defa dolandırılıp arkaya iki ucu sallananlar, bezden veya çuhadan yapılmış olanlar, son zamanlarda çuhanın arka tarafına bezden veya kumaştan dikilmekte olanlar ise arkadan yeleyi andırmaktadır.

Vezinlik (Mermilik): Çuhanın sağ ve sol göğüs üstüne dikilir. Halk dilinde mermilik veya vezinlik denilmektedir. Mermileri andıran taklidi gümüş ve malzeme olduğu görülmektedir.

Kemer: Kayıştan yapılma iki parmak kalınlığında, tokalı üzerinde gümüş ve bakır süslemeler vardır. Bele sıkı bağlanır ve kemere hançer veya silah da bağlanır.

Hançer (Kama): 30-40 cm uzunluğunda, kını gümüş veya bakırdan, işlemeli motiflerle süslüdür. Hançerin sapı gümüş süslemelidir. Hançerin kını bele bağlı kemere takılır ve sol tarafa bağlanır.

5. BÖLÜM

NOTA FİHRİSTİ

Bu bölümde Kars ilinin oyunlarında söylenen türkülerin nota fihristlerine yer verilmiştir. Bölümde kaynak kişilere de yer verilmiştir.

5.1. HALK OYUNLARINDA SÖYLENEN TÜRKÜLERİN NOTA FİHRİSTİ

Aşağıda Kars halk oyunlarında söylenen türküler sırasıyla verilmiş ve türkülerin nota fihristi yapılmıştır.

1. Hoş Gelişler Ola Mustafa Kemal Paşa
2. Kars'ın Kurtuluşu (Vurun Evlatlarım)
3. Kızıroğlu Mustafa Bey (Köroğlu)
4. Namert Kaçar (Köroğlu)
5. Hele Babam (Köroğlu)
6. Kars'a Giderim
7. Asker Olup Vatana Hizmet Eylerem Men
8. Bayram Oldu Gelmedin
9. Sarı Bülbül
10. Olam Boyuna Kurban
11. Aygız Adın Amandır
12. Ana Meni Yaz Ağla
13. Bağa Girdim Üzüme
14. Şak Şak Öter Kemerim
15. Kemenimin Telleri
16. Baca Baca Berhana
17. Dost Bağında Açılıp Gül
18. Sararmışam Solmuşam
19. Ana Can
20. Güleyli
21. Bilirsenmi Sennen Niye Küsmüşem

22. Aras Gelir Gıygacı
23. Maşın Gelir Haralı
24. Gece Uzun Aydolanır Batmağa
25. Can Maral Can
26. Ay Kız Kimin Gızısıan
27. Pencereden Daş Gelir
28. Bahcalarda Barım Var
29. Ardahanın Yolları
30. Paşa Göştü
31. Üç Ayak
32. Kağızman
33. Döne (Dönek)
34. Bakır
35. İki Döne (Yar Döne)
36. Üç Katar
37. Hoş Bilezik
38. Çardak Barı

HOŞ GELİŞLER OLA
(Sahife - 2)

Saz..... Saz.....

MARŞ İ LE Rİ DÖN MEZ GE Rİ

TÜR KÜN AS KE Rİ SAĞ DAN SO LA

Saz..... Saz.....

SOL DAN SA ĞA AL DA BAY RA ĞI

DÜŞ MAN ÜS TÜ NE

Nüysal

— 1 —

HOŞ GELİŞLER OLA, MUSTAFA KEMAL PAŞA
ASKERİN MİLLETİN, BAYRAĞINLA ÇOK YAŞA
Bağ : ARŞ, ARŞ, ARŞ, İLERİ, İLERİ, ARŞ İLERİ
MARŞ İLERİ DÖNMEZ GERİ TÜRKÜN ASKERİ
SAĞDAN SOLA, SOLDAN SAĞA
ALDA BAYRAĞI DÜŞMAN ÜSTÜNE.

— 2 —

CEPHEDE SÜNGÜLER AYNA GİBİ PARLIYOR
AZERİ TÜRKLERİ BAYRAK AÇMIŞ BEKLİYOR.
Bağ :... ARŞ...

— 3 —

PARLAYAN YILDIZIN ALEMİ TENVİR EDER
CUMHURİYET BAYRAĞIN SEMALAR İÇRE SÜZER.
Bağ :... ARŞ....

BİR HIŞMINAN GELDİ GEÇTİ (kızır oğlu)

derleyen : muzaffer sarısözen

kaynak : a.dursun gevlani

nota : muzaffer sarısözen

yüre : kars

A ————— H BİR HIŞ Mİ N
 (1)
 GEL Dİ GEÇ Tİ BİR HIŞ Mİ NAN GEL Dİ GEÇ Tİ Kİ ZİR Dİ LU MUS
 FA BE ————— Y
 BU DAĞ LA RI DEL Dİ GEÇ
 KİM KİM KİM KİM Kİ ZİR Dİ LU
 MUS TA FA BE ————— Y BİR BE YOĞ LU
 S/ SAZ
 BİR BEY YOĞ LU
 LU

BİR HIŞMINAN GELDİ GEÇTİ
sahife: 2

AH BİR AT Bİ NER
AH HA YE DEN DE

A LA PA ÇA BİR AT Bİ NER A LA PA ÇA MECEL VER MEZ KIR AT
HA YA TE PER HA YE DEN DE HA YA TE PER HU YE DEN DE HU YA

KA TE ÇA PER HEY HEY

AZ KAL DI OR TAM DAN Bİ ÇE AZ KAL DI OR TAM DAN Bİ ÇE
KÖ ROĞ LU NU ÇA YA TE PER KÖ ROĞ LU NU ÇA YA TE PER

KİM KİM KİM KİM Kİ ZİR OĞ LU MUS TA

FA BE Y BİR BE YOĞ LU

BİR BE YOĞ LU

(1) İŞARETLİ YERDE KARS YÖRESİNİN SAN ATÇILARI = PEH PEH PEH PEH = SÖZCÜKLERİ İLE
P P P P P P

KIZIROĞLUNUN GÖRKEM VE GELİP GEÇİŞİNDEKİ OLAĞANÜSTÜ HIZI ANLATMAYA ÇALIŞIRLAR
SONRA TÜRKÜYE DEVAM EDİLİR

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM 339- 9/6/1973

YÖRESİ
KARS

KİMDEN ALINDIĞI
AŞIK DURSUN CEVLÂNI

MERT DAYANIR NAMERT KAÇAR

(Köroğlu çeşitlemesi)

DERLEYEN
M. ŞARİBÖZEN

DERLEME TARİHİ
14/4/1943

NOTAYA ALAN
M. ŞARİBÖZEN

SÜRE:

1- MERT DA YA NIR NÂ MERT KA ÇAR YAV RE Yİ HEY MEY DAN
2- Yİ GİT KEN Dİ Nİ Ö GEN DE " " TOP LAR
3- TOP A TI LIR KAL A SIN DAN " " HAK SAK

GÜM BÜR GÜM BÜR LE Nİ Rİ ŞAH LAR SA HI Dİ VA NA ÇA RI Dİ VAN GÜM BÜR GÜM
MEN Zİ Lİ DÖ GEN DE ŞEŞ BER KAL KA NA DE GEN DE KAL KAN " " "
LA SIN BE LA SIN DAN KÖ ROĞ LU NUN NA RA SIN DAN HER YAN " " "

BÜR LE Nİ Rİ ŞAH LAR SA HI Dİ VAN A ÇA RI Dİ VAN GÜM BÜR GÜM
" " " " ŞEŞ BER KAL KA NA DE GEN DE KAL KAN " " "
" " " " KÖ ROĞ LU NUN NA RA SIN DAN HER YAN " " "

GÜR LE NIR
BÜR LE NIR
" " "

(1)

Mert dayanır nâmert kaçır
Meydan gümbür gümbürlenir
Şahlar şahı divan açır
Divan gümbür gümbürlenir

(2)

Yiğit kendini öğende
Toplar menzili dögende
Şeşber kalkana değende
Kalkan gümbür gümbürlenir

(3)

Top atılır kal'asından
Hak saklasın belâsından
Köroğlunun nağarasından
Her yan gümbür gümbürlenir

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO: 846
İNCELEME TARİHİ: 4/10/1974

YÖRESİ
KAĞIZMAN

KİMDEN ALINDIĞI
FEVZİ AZ

GARSA GİDERİM

DERLEYEN
M. SARISÖZEN

DERLEME TARİHİ
25/10/1960

NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

SÜRESİ :

GAR SA Gİ DE RİM GAR SA A GA
SÖ ZÜM YÂ RE VA RİR SA
Gİ DE RİM BÜY LE Şİ NE
KA RA KIZ MEH LE Şİ NE

ME Yİ ÇA VU ŞE Yİ BE Rİ BE Rİ BAH ÇA VU ŞA DA DA DAŞ

DÖN GE Rİ BAH KAN Dİ L' KAN Dİ Lİ KAN Dİ Lİ

YÂR YÂR SAL LA MA ÇA VUŞ MEN Dİ Lİ YÂR

- (1)
GARSA GİDERİM GARSA (AĞAM EY ÇAVUŞ EY BERİ BERİ BAH
(Bağlantı) ÇAVUŞADA DADAŞ DÖN GERİ BAH
KANDİLİ KANDİLİ KANDİLİ YÂR YÂR
(2) SALLAMA ÇAVUŞ MENDİLİ YÂR)
- (3)
ŞÖZÜM YÂRE VARIRSA
(Bağlantı)
- (4)
GİDERİM BÖYLESİNE
(Bağlantı)
- (4)
KARA KIZ MEHLESİNE
(Bağlantı)

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA N°:3245
İNCELEME TARİHİ: 16 12 1988

DERLEYEN
(AKTARAN) SUAT IŞIKLI

YÖRESİ
KARS-İĞDIR
KİMDEN ALINDIĞI
İSMAIL BAŞARAN
SÜRESİ

DERLEME TARİHİ
1955

ASKER OLUP VATANA HİZMET EYLEREM MEN

NOTAYA ALAN
SUAT IŞIKLI

AS KER O LUP VA TA NA HİZ MET EY LE REMMEN ÇAĞ RIL MA DAN
GOY DO LA NİM BA SI NA PER VA NE DEK SAL MA ME Nİ
BA ŞI NA DÖN DÜ - GÜMGAR SIN CEY LA Nİ ME NOL MU SAM

AS KER O LUP Gİ DE REMMEN Gİ DE REM GUR BET E LE
ÇÖL LE RE Dİ VA NE DEK O GÖZ LE RİN HEY RA Nİ

YAR SA NA GUR BA NO LA RAM GUR BA NO LİM VA TA NA

VA TA NIN BAY RA ĞI NA O NU CAN DAN SE VE REM

GUR BA NO LİM A YI NA A YI NA YIL DI ZI NA

O NU CAN DAN SE VE REM (SAZ - - - - -)

1- ASKER OLUP VATANA HİZMET EYLEREM MEN
ÇAĞRILMADAN ASKER OLUP GİDEREM MEN
GİDEREM GÜRBET ELE YAR SANA GURBAN OLARAM
BAĞLANTI GURBAN OLIM VATANA VATANIN BAYRAĞINA
ONUCANDAN SEVEREM GURBAN OLİM AYINA
AYINA YILDIZINA ONU CANDAN SEVEREM

2- GOY DOLANIM BAŞINA PERVANE DEK
SALMA MENİ ÇÖLLERE DİVANE DEK
BAĞLANTI
3- BAŞINA DÖNDÜĞÜM GARSIN CEYLANI,
MENOLMUŞAM O GÖZLERİN HEYRANI
BAĞLANTI

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI

THM REPERTUAR SIRA No: 2264

İNCELEME TARİHİ:

YÖRESİ:

KARS

KİMDEN ALINDIĞI:

BAYRAM OLDU GELMEDİ

DERLEYEN:

DERLEME TARİHİ:

NOTAYA ALAN:

SÜRESİ:

BAY RAMOLDU
YAR HALIM DENGEL ME Dİ HİÇ TE YÜZÜM GÜL ME Dİ GÜL ME Dİ YAR
BİL ME Dİ

GEL ME Dİ YAR BİL ME Dİ YAR HAYA MAN

BİL ME Dİ YAR HAYA MAN

—1—
BAYRAM OLDU GELMEDİ
YAR HALİMDEN BİLMEDİ
HİÇ DE YÜZÜM GÜLMEDİ
GÜLMEDİ YAR, GELMEDİ YAR
BİLMEDİ YAR

—2—
GÜLLER AÇTI SOLACAK
BENİM HALİM NOLACAK
YAR NE VAKİT GELECEK
GELMEDİ YAR, GÜLMEDİ YAR
BİLMEDİ YAR

—3—
GÜLDE DE HAR KALMADI
BENDE DE HAL KALMADI
MENDİL VERDİM ALMADI
ALMADI YAR, GELMEDİ YAR
GÜLMEDİ YAR

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR No : 76
İNCELEME TARİHİ : 27. 1. 1971
2. İNCELEME TARİHİ : 1990

YÖRE

KARS

KAYNAK KİŞİ

İBRAHİM YILDIRIM

SÜRE= 96

BAHARIN GÜLŞEN ÇAĞINDA

DERLEYEN

NİDA TÜFEKÇİ

DERLEME TARİHİ

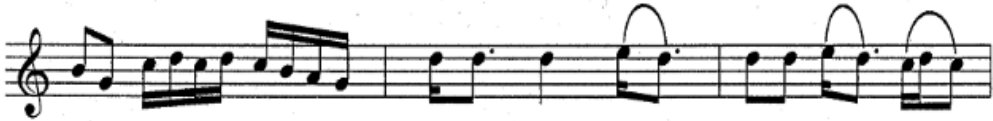
15. 2. 1971

NOTALAYAN

NİDA TÜFEKÇİ

(SAZ - - - - -)

(- - - - -)

BA HA RIN GÜL ŞEN ÇA ĞIN DA
O HU KUŞ LAR Dİ LE GEL SİN
VE TEN BA ĞI EL EL VAN DIR

NE GE ZİR SEN BA ĞI BÜL BÜL (SAZ - - - - -)
HOŞ NE FE SİN Zİ LE GEL SİN
YOH ÜS TÜN DE HÂ RI BÜL BÜL

O HU DUN AĞ LI MA PAR DİN OL DUNMEN DEN
YÂ RİM GÜ LE GÜ LE GEL SİN SEN ÇA LAN DA
Ö MÜR SÜR ME Lİ DEV RAN DIR SE SİN GEL SİN

YA ĞI BÜL BÜL (SAZ - - - - -) OL DUN MEN DEN
SA Zİ BÜL BÜL SEN ÇA LAN DA
SA RI BÜL BÜL SE SİN GEL SİN

- 2 -
BAHARIN GÜLŞEN ÇAĞINDA

YA Ğİ BÜL BÜL YA Ğİ BÜL BÜL YA Ğİ BÜL BÜL
SA Zİ BÜL BÜL SA Zİ BÜL BÜL SA Zİ BÜL BÜL
SA Rİ BÜL BÜL SA Rİ BÜL BÜL SA Rİ BÜL BÜL

GEÇTÜRK

YA Ğİ BÜL BÜL
SA Zİ BÜL BÜL
SA Rİ BÜL BÜL

BAHARIN GÜLŞEN ÇAĞINDA
NE GEZİRSEN BAĞI BÜLBÜL
OHUDUN AĞLIM APARDIN
OLDUN MENDEN YAĞI BÜLBÜL
OLDUN MENDEN YAĞI BÜLBÜL
YAĞI BÜLBÜL YAĞI BÜLBÜL YAĞI BÜLBÜL

OHU KUŞLAR DİLE GELSİN
HOŞ NEFESİN ZİLE GELSİN
YARIM GÜLE GÜLE GELSİN
SEN ÇALANDA SAZI BÜLBÜL
SEN ÇALANDA SAZI BÜLBÜL
SAZI BÜLBÜL SAZI BÜLBÜL SAZI BÜLBÜL

VETEN BAĞI EL ELVANDIR
YOH ÜSTÜNDE HÂRİ BÜLBÜL
ÖMÜR SÜRMELİ DEVRANDIR
SESİN GELSİN SARI BÜLBÜL
SESİN GELSİN SARI BÜLBÜL
SARI BÜLBÜL SARI BÜLBÜL SARI BÜLBÜL

GEZİRSEN : Gezersin
YAĞI : Yabancı, düşman
VETEN : Vatan
APARIMAK : Alıp götürmek götürmek (Buradaki anlamı : Yok etmek)
ELVAN : Renkler,türlü renklerde olan (Buradaki anlamı : Çeşit çeşit, değişik)
DEVİRAN : Değişen süre, yaşanan süre
OHUDUN : Okudun
AĞLIM Usum, aklım
GÜLŞEN : Gülük, gül bahçesi
YOH : Yok
HÂR : Diken

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 1644
İNCELEME TARİHİ : 24.2.1978

DERLEYEN
NİDA TÜFEKÇİ

YÖRESİ
KARS

OLAM BOYUN GURBANI

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI
SALİHA ALADAĞ

NOTAYA ALAN
NİDA TÜFEKÇİ

SÜRESİ :
92

2.3.

O LAM BO YUN GUR BA NI SEN SİN DAĞ LAR CEY LA NI
İN Cİ DİR Dİ SİN SE NİN HOŞ DUR GÜ LÜ SÜN SE NİN
KEK Lİ GİN GÖ ZÜ E LÂ BA SI MA AC TI BE LÂ

GA RA GA SİN GÖZ LE RİN BU DU RAŞ KİN FER MA NI
AŞ KİN DA SİN NÖ LÜ REM MEN YOK MU İN SA FİN SE NİN
Yİ Gİ TO NA DE Mİ ŞEM SEV Dİ Gİ Nİ TE ZA LA

HE Y ÖL DÜR ME ME Nİ SEV Mİ ŞEM SE Nİ

GUS Dİ Lİ NE GUR BAN İN CE BE Lİ NE HAY RAN

ŞE KER LE Bİ NE DOY MAM VAY ME NİM MA RA LIM

VAY ME NİM MA RA LIM

Uysal

—1—
OLAM BOYUN GURBANI
SENSİN DAĞLAR CEYLANI
GARA GAŞIN GÖZLERİN
BUDUR AŞKIN FERMANI

Bağlantı { HEY
ÖLDÜRME MENİ
SEVMİŞEM SENİ
GÜŞ DİLİNE GURBAN
İNCE BELİNE HEYRAN
ŞEKER LEBİNE DOYMAM
VAY BENİM MARALIM

—2—
İNCİDİR DİŞİN SENİN
HOSDUR GÜLÜSÜN SENİN
AŞKINDAN ÖLÜREM MEN
YOKMU İNSAFIN SENİN
Bağlantı.

—3—
KEKLİĞİN GÖZÜ ELÂ
BAŞIMA AÇTI BELÂ
YIGİT ONA DEMİŞEM
SEVDİĞİNİ TEZ ALA
Bağlantı.

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 1399
İNCELEME TARİHİ : 25 - 5 - 1977

DERLEYEN
İSTANBUL Belediye
Konservatuarı

YÖRESİ
KARS

AY GİZ ADIN AMANDIR

DERLEME TARİHİ

SÜRESİ :
1. 48

NOTAYA ALAN
ADNAN ATAMAN

AY Gİ ZA Dİ NA MAN DIR
AY Gİ ZA Dİ NE Mİ NE
GE Lİ NE BAK GE Lİ NE

HÖŞ BA Kİ ŞİN YA MAN DIR
ŞE KE R VER SEM YE Mİ NE
TE Fİ — NA LIP E Lİ NE

DÜ NEN GE CE SÖZ VER Dİ BA LAM BU GE
NE NEM SE Nİ BE GEN Dİ BA LAM GAC GEL
Şİ RİN Şİ Rİ... N Şİ R BA LAM GUR BA

CE Kİ TA MAM DIR GA ŞİN GÖ ZÜN Şİ RİN
SEN DE LA..M ME Dİ Nİ Lİ LE NE

SÖ ZÜN AL Dİ YA ZIK CA Nİ Mİ MEN SE
..

ME HEY RA... N SEN CA NA GUR BA N
..

— Saz bölümü —
AY HA NİM HA NİM SEN ME NİM CA NİM MEN SE Nİ A LIM
..

DAĞ LA RA GA Cİ... M BU GE CE
..

N. Uysal

T RT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 3600
İNCELEME TARİHİ: 2.5.1991

YÖRESİ

KARS

KİMDEN ALINDIĞI

MÜRSEL KILIÇ

SÜRESİ:

DERLEYEN

ALİ HAYDAR GÜL

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN

ALİ HAYDAR GÜL

ANA MENİ YAZ AĞLA

(SAZ-----)

A NA ME Nİ YA ZAĞ LA YA ZAĞ LA MA GÜ ZAĞ LA
GE DİN A NA MA DE Yİ-N DER Dİ Mİ YA NA NA DE YİN
A NA MA DE YİN AĞ LA Sİ-N GA RA LA RI BAĞ LA SİN

DE ME Yİ NEN TÜ KEN ME-Z BİR KA ĞI ZA YA ZA-Ğ LA
A NAM ME Nİ SO RAR SA GÜ NÜ MÜ GA RA DE YİN
MEN YA DI NA DÜ ŞEN DE GA RA LA RI BAĞ LA SİN

A—Y A— NA A—Y A— NA SEN ME Nİ-M Ö ZÜ MA NA

Ö— ZÜM A— NA GÖ— ZÜM A— NA SÖH BE Tİ-M SÖ ZÜ MA NA

ANA MENİ YAZ AĞLA
YAZ AĞLAMA GÜL AĞLA
DEMEYİNEN TÜKENMEZ
BİR KAĞIZA YAZ AĞLA

GEDİN ANAMA DEYİN
DERDİMİ YANANA DEYİN
ANAM MENİ SORARSA
GÜNÜMÜ GARA DEYİN

ANAMA DEYİN AĞLASIN
GARALARI BAĞLASIN
MEN YADINA DÜŞENDE
ÜREYİNİ DAĞLASIN

AY ANA AY ANA
SEN MENİM ÖZÜM ANA
ÖZÜM ANA GÖZÜM ANA
SÖHBETİM SÖZÜM ANA

BAĞ LANT I

BAĞ LANT I

Gençtürk

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No:1425
İNCELEME TARİHİ: 25.5.1977

YÖRESİ

GANEPE, Nizip

KİMDEN ALINDIĞI

CUMA PAMUK

SÜRESİ:

♩: 60

BAĞA GİRDİM ÜZÜME

(—OYOY—)

DERLEYEN

NIDA TÜFEKÇİ

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN

NIDA TÜFEKÇİ

BAĞA GİR Dİ M Ü ZÜ ME O YOY BAĞA GİR Dİ M
KA RA Ü ZÜ M SAL KI MI O YOY KA RA Ü ZÜ M
BAĞ DA Ü ZÜ M O YOY LA CAK O YOY

Ü ZÜ ME O YO... Y ÇU BUK DA DEY Dİ GÖ ZÜ ME OY
SAL KI MI O YO... Y YAR SE NAL DJ NAK LI MI OY
O LA CA KOY

OY SA NE MOY UY MA DE Dİ M UY DU NO YOY
OY SA NE MOY BU DÜN YA DA OL MAZ SA O YOY
OY SA NE MOY İ KI Mİ Zİ.. N. SEV DA SI O YOY

UY MA DE Dİ M UY DU NO YO... Y SE NEL LE RİN
BU DÜN YA DA Zİ.. N. OL MAZ SA O YO... Y AH RET TE A LI RM
İ KI Mİ Zİ.. N. SE DA SI O YO... Y MAH SE RE Mİ

SÖ ZÜ NE OY OY SA NE MOY A LA CA ĞIM
HAK KI MI OY OY SA NE MOY " " " " " "
KA LA CA KOY OY SA NE MOY " " " " " "

OY SA NE MO YOY HE LE CA NIM OY SA NE MO YOY
" " " " " " " " " " " "

DÜN YA DA GÜ ZE LİM OY SA NE MO... Y OY SA NE MOY
" " " " " " " " " " " "

—1—
BAĞA GİRDİM ÜZÜME (oy oy)
ÇUBUK DA DEYDİ GÖZÜME (oy oy sanem oy)
UYMA DEDİM UYDUN (oy oy)
SEN ELLERİN SÖZÜNE (oy oy sanem oy)
Bağlantı { ALACAĞIM OY SANEM OY OY
HELE CANIM OY SANEM OY OY
DÜNYADA GÜZELİM
OY SANEM OY OY SANEM OY

—2—
KARA ÜZÜM SALIMI { oy oy)
YAR SEN ALDIN AKLIMI { oy oy sanem oy)
BU DÜNYADA OLMAZSA { oy oy)
AHRETTE ALIRIM HANUMI { oy oy sanem oy)
Bağlantı

—3—
BAĞDA ÜZÜM OLACAK { oy oy)
SEYDAN BENİM OLACAK { oy oy sanem oy)
İMMİZİN SEVDASI { oy oy)
MAHŞEREMİ KALACAK { oy oy sanem oy)
Bağlantı

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA NO: 3667
İNCELEME TARİHİ: 11.12.1991
YÖRESİ

KARS - HANAK
KİMDEN ALINDIĞI
YURDAGÜL ULGAR
SÜRESİ

ŞAK ŞAK ÖTER KEMERİM

DERLEYEN
TEKİN BÜYÜKKAYA
DERLEME TARİHİ

NOTALAYAN
TEKİN BÜYÜKKAYA

ŞAK ŞAK Ö TE—R KE ME— Rİ—M ŞAK ŞA—K Ö TE—R
KE ME— Rİ—M GUR BET TE Dİ—R Ö ME— Rİ—M
GUR BE—T TE Dİ—R Ö ME— Rİ—M DE SE LER Ö—
MER GE—L Mİ—S DE SE— LER Ö— MERGE—L Mİ—S MÜJ DE
Sİ NE— KE ME— Rİ—M MÜJ DE— Sİ NE— KE ME— Rİ—M

ŞAK ŞAK ÖTER KEMERİM
GURBETTEDİR ÖMERİ'İM
DESELER ÖMER GELMİŞ
MÜJDESİNE KEMERİM

KEMERİM YAR KÜPEM YAR
EĞİL EĞİL ÖPEM YAR
UZAK YOLDAN GELMİŞSİN
GÜL SULARI SEPEM YAR

SEPEM : SERPEYİM, DÖKEYİM

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR No : 24
İNCELEME TARİHİ : 27. 1. 1973
2. İNCELEME TARİHİ : 1990
YÖRE
KARS / Dığor - Söğütü Köyü
KAYNAK KİŞİ
GÜNDÜZ HATUNOĞLU

SÜRE : ♪♪ = 80

BACA BACA BARHANA

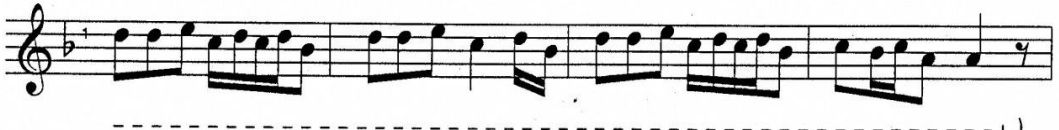
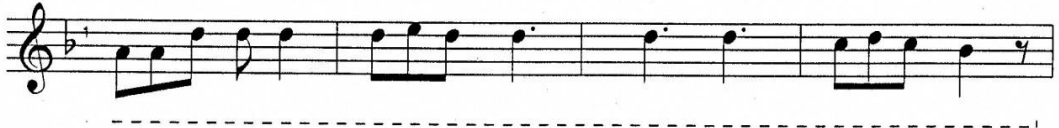
DERLEYEN
ŞENEL ÖNALDI

DERLEME TARİHİ
19. 3. 1971

NOTALAYAN
ŞENEL ÖNALDI

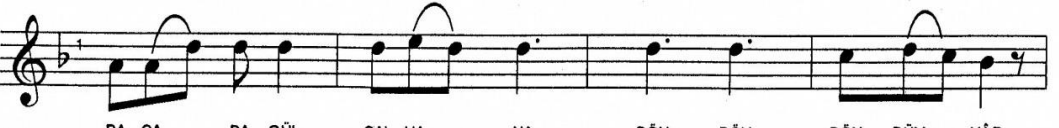
(SAZ

BA CA BA CA BAR HA NA DÖN DÖN DÖN DÜM YÂR
DÖK ME GÜ LÜN SU YU NU DÖN DÖN DÖN DÜM YÂR
KA RA KA ZAN KOL DA DIR DÖN DÖN DÖN DÜM YÂR

BA CA BA CA BAR HA NA GÜ LE İ ZİN AL GEL ÖL DÜM YÂR
DÖKME GÜ LÜN SU YU NU GÜ LE İ ZİN AL GEL ÖL DÜM YÂR
KA RA KA ZAN KOL DA DIR GÜ LE İ ZİN AL GEL ÖL DÜM YÂR

BA CA DA GÜL ÇAL HA NA DÖN DÖN DÖN DÜM YÂR
O YÂR GE LE YI HA NA DÖN DÖN DÖN DÜM YÂR
BU GÜN YÂ RİM YOL DA DIR DÖN DÖN DÖN DÜM YÂR

- 2 -

BACA BACA BARHANA

BA CA DA GÜL ÇAL HA NA GÜ LE İ ZİN AL GEL ÖL DÜM YÂR
 O YÂR GE LE Yİ HA NA GÜ LE İ ZİN AL GEL ÖL DÜM YÂR
 BU GÜN YÂ RİM YOL DA DIR GÜ LE İ ZİN AL GEL ÖL DÜM YÂR

GENÇTÜRK

BACA BACA BARHANA DÖN DÖN DÖNDÜM YÂR
 BACA BACA BARHANA (GÜLE) İZİN AL GEL ÖLDÜM YÂR
 BACADA GÜL ÇALHANA DÖN DÖN DÖNDÜM YÂR
 BACADA GÜL ÇALHANA (GÜLE) İZİN AL GEL ÖLDÜM YÂR

DÖKME GÜLÜN SUYUNU DÖN DÖN DÖNDÜM YÂR
 DÖKME GÜLÜN SUYUNU (GÜLE) İZİN AL GEL ÖLDÜM YÂR
 O YÂR GELE YİHANA DÖN DÖN DÖNDÜM YÂR
 O YÂR GELE YİHANA (GÜLE) İZİN AL GEL ÖLDÜM YÂR

KARA KAZAN KOLDADIR DÖN DÖN DÖNDÜM YÂR
 KARA KAZAN KOLDADIR (GÜLE) İZİN AL GEL ÖLDÜM YÂR
 BUGÜN YÂRİM YOLDADIR DÖN DÖN DÖNDÜM YÂR
 BUGÜN YÂRİM YOLDADIR (GÜLE) İZİN AL GEL ÖLDÜM YÂR

BARHANA : Eski, yıkık, harap ev
 ÇALHANA : Çalkın

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA No:1758
İNCELEME TARİHİ:10.3.1978

YÖRESİ:
KARS-İĞDIR
KİMDEN ALINDIĞI:
YUSUF YILDIRIM
KAMİL ÇİFTÇİ-NEVRUZ ERGİN
SÜRESİ: ♩ = 92

DERLEYEN:
NERİMAN TÜFEKÇİ

DERLEME TARİHİ:
1951

NOTAYA ALAN:
NERİMAN TÜFEKÇİ

DOST BAĞINDA AÇILIP GÜL

DOST BAĞIN DA AÇILIP GÜL GÜLE SA Rİ LIP Dİ BÜL BÜL GÜLE SA Rİ LIP Dİ
LE NER AL ÇA LAR TEZ Çİ ÇEK LE NER AL BÜL BÜL GİZ LA Rİ TA HIP TE Lİ NE GÜL GE Lİ
ÇA LAR TOY LA Rİ MİZ DA GAY DA LAR OĞ LAN R SAL LA NA SAL LA NA GE LİR SAL LA
ÇA LAR GİZ LAR OY NAR GİZ LAR ÇA LAR NA SAL LA NA MEH Rİ BA NİM MEH Rİ BAN GE LOY NA
OĞ LAN OY NAR MEH Rİ BA NİM MEH Rİ BAN GE LOY NA GÜ LOY NA
GÖ ZE LOĞ LAN GÖ ZEL GİZ SE NOY NA

-I-
DOST BAĞINDA AÇILIP GÜL
GÜLE SARILIPDI BÜLBÜL
GİZLARI TAHİP TELİNE GÜL
GELİR SALLANA SALLANA
MEHRİBANIM MEHRİBAN
GEL OYNA GÜL OYNA
Bağlantı - GÖZEL OĞLAN GÖZEL GİZ
SEN OYNA

-II-
DOST BAĞINDA VAR ALÇALAR
TEZ ÇİÇEKLENER ALÇALAR
TOYLARIMIZ DAGAYDALAR
OĞLAN ÇALAR KIZLAR OYNAR

- Bağlantı -

NOT: ALÇA : Alçı, erik.
MEHRİBAN, MİHRİBAN : Şefkatli, merhametli, muhabbetli, gülyüzlü, yumuşak huylu.
MİHR : Güneş
BANU : Kadın, hatun, hanım.
MİHRİBANU : Güneş Hatun, Güneş Hanım.

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T R T M REPERTUAR SIRA No: 3321...
İNCELEME TARİHİ: 8.2.1989

DERLEYEN
T R T MÜZİK DAİRESİ
BAŞKANLIĞI

YÖRESİ

AZERBAIJAN
KİMDEN ALINDIĞI
HABİBE SEHEBAZ AMANİ

SÜRESİ: 132

SARARMIŞAM SOLMUŞAM

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN

ALTAN DEMİREL

12/8

SA RAR MI ŞAM SOL MU ŞAM YA Rİ M

BU LUT Kİ Mİ DAL MI ŞAM YA RİM

AĞ LA MA YIM NEY LE YİM YE Rİ M

SARARMİŞAM SOLMUŞAM
2

MEN SEN DE NAY RIL MI ŞAM YA RİM

SE Vİ RE — M SE Nİ İN CİT ME ME Nİ

ME Nİ ME Nİ ME Nİ ME Nİ İN CİT ME ME Nİ ME Nİ

ME Nİ ME Nİ ME Nİ ME Nİ İN CİT ME ME Nİ

Söz : 132

tr

-2

-2

tr

SARARMİŞAM SOLMUŞAM

3

Süre 84

KI ZIL GÜ Lİ DE RE REM YA Rİ—M
 DE RİP YE RE SE RE REM YA RİM
 SEN VE FA Lİ YA ROL SAN YA Rİ—M
 SEN VE FA Lİ YAR ROL SAN YA Rİ—M
 YO LUN DA CAN KO YA RAM YA RİM
 SE Vİ RE—M SE Nİ İN CİT ME ME Nİ
 ME Nİ ME Nİ ME Nİ ME Nİ İN CİT ME ME Nİ ME Nİ
 ME Nİ ME Nİ ME Nİ ME Nİ İN CİT ME—
 tr
 S.TEKİN

SARARMİŞAM SOLMUŞAM YARİM
BULUT KİMİ DOLMIŞAM YARİM
AĞLAMAYIM NEYLEYİM YARİM
MEN SENDEN AYRILMIŞAM YARİM

BAĞLANTI: SEVİREM SENİ, İNCİTME MENİ
MENİ MENİ MENİ MENİ İNCİTME MENİ

KIZIL GÜLİ DEREREM YARİM
DERİP YERE SEREREM YARİM
SEN VEFALİ YAR OLSAN YARİM
YOLUNDA CAN KOYARAM YARİM

BAĞLANTI

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 1375
İNCELEME TARİHİ : 25_5_1977

DERLEYEN
MUAZZEZ TÜRÜNG

YÖRESİ
AZERİ

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI
MUAZZEZ TURİNG

ANACAN

SÜRESİ :

NOTAYA ALAN
OSMAN ÖZDENKÇİ

A GÜ NA CAN BAĞ RI MI GAN EY LE MI ŞEM
A LÜ HEN DAN Kİ DİR YA RİN LE Mİ ŞEM
NA CAN EŞ KO DU NA YAN MA Mİ LE ŞAM

MEN Rİ MEN GÖZ CEY LE LA DE Rİ NA BİR Mİ Gİ Rİ YAN
MEN BEN TEC ZE RÜ YIP TIR BE

EY E LÂ LE Mİ ŞEM LE MEN Rİ MEN Bİ RA LA
AL MA Mİ ŞAM MEN NE KI YA KEL
MA

GÖZ LÜ YA RİN ES Kİ YO LUN DA DA
ME DA NI SİP AY RİL DI MEN DE
NO LU RU YAR DAN ŞEN LE N
. R

ÖZ CA NI MI GU RU BA NEY LE Mİ ŞEM
EŞ KI Mİ SO REY BA LE Dİ MAN Sİ RİN MA SÖZ LE
HE LE DE ŞI VA MAN GAL MA Mİ ŞAM

MEN Rİ MEN A NA CA NAĞ RI NA LIM A NA CAN
..
..

BA ŞI NA DÖ NÜM GOY RO LA NİM ME Nİ ME Nİ
..
..

ME Nİ ME N ME Nİ MOZ SE VÜ GÜ LÜ ME
..
..

T R T MUZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 1317
İNCELEME TARİHİ : 24_5_1977

DERLEYEN

YÖRESİ
AZERİ AGZI

DERLEME TARİHİ
12_5_1976

KİMDEN ALINDIĞI
PLAKTAN YAZILDI

SÜRESİ :

NOTAYA ALAN
TUNCER İNAN

GULEYLİ

Saz

KORO

PEN CE RE NİN MİL LE Rİ GU LEY Lİ

A ÇIP KI ZİL GÜL LE Rİ GU LEY Lİ

OĞ LA NI YOL DA NEY LER GU LEY Lİ

GI ZİN Şİ RİN DİL LE Rİ GU LEY Lİ

OĞ LA NI YOL DA NEY LER GU LEY Lİ

GI ZİN Şİ RİN DİL LE Rİ GU LEY Lİ

ERKEK

GÖ ZEL GİZ SEN NER DE SEN GU LEY Lİ
AY GİZ AÇ BİR YÜ ZÜ NÜ
KI ZİL GU LU BİC Mİ SEM
" " "

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM 173 - 1 / 4 / 1973

YÖRESİ
KARŞ DOLAYLARI

KİMDEN ALINDIĞI
İBRAHİM YILDIRIM'IN
REPERTUARINDAN

BİLİRSEN Mİ SEN NENNİYE

DERLEYEN
NİDA TÜFEKÇİ

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
NİDA TÜFEKÇİ

SÜRE:

(Saz.....)

Bİ LİR SEN Mİ SEN NEN Nİ YE

KÜS MÜ ŞEM BAH MA DI NÜ ZÜ ME Sİ ZE GE LEN DE

BAH MA DI NÜ ZÜ ME Sİ ZE GE LEN DE

O NA GÖ RE BU DOS LU ĞU KES Mİ ŞEM KEM BA HIR SA

NÜZ BE Ü ZE GE LEN DE KEM BA HIR SA NÜZ BE Ü ZE GE LEN DE

KE REM O LUP VE DE VE RİP VE DE Mİ ZE YA NA MAM
ŞEY DA Dİ YER GA NA MAM

NE DE MİŞ TİK GE ZE GE ZE

(2)

Kerem olup men oduna yananam
Dostuma dost düşmenime yananam
Men arifem işareden gananam
Kelmeni başlayıp söze gelende.

(3)

Şeyda diyer hiç derdimi bilmedin
Dost oluban bir üzüme gülmedin
Vede verip vedemize gelmedin
Ne demiştik geze geze gelende.

T R T MUZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 3444..
İNCELEME TARİHİ: 6.5.1990...

YÖRESİ

KARS

KİMDEN ALINDIĞI

RACİ ALKIR
SÜRESİ:

DERLEYEN

TALİP ÖZKAN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN

TALİP ÖZKAN

MAŞİN GELİR HARALİ

MA ŞİN GE LİR HA RA Lİ MA Şİ N GE LİR
HA RA Lİ İ Çİ DO LU YA RE Lİ
E LE BİR YAR SEV Mİ ŞE N E LE BİR YAR
SEV Mİ ŞEM KAR SI MI ZIN MA RA Lİ

MAŞİN GELİR HARALİ
İÇİ DOLU YARELİ
ELE BİR YAR SEVMİŞEM
KARS'IMIZIN MARALİ

YAZIĞIN GELSİN OY ANA
BAĞLANTI: KAPIDA DURAN OĞLANA
BOYNUNU BURAN OĞLANA

MAŞİN GELİR BAŞBAŞA
İÇİNDE KASIM PAŞA
PAŞALARIN PAŞASI
MUSTAFA KEMAL PAŞA

BAĞLANTI

MAŞİN GELİR YANAŞIR
İÇİ DOLU ÇAMAŞIR
ELE BİR YAR SEVMİŞEM
GÖREN GÖZLER KAMAŞIR

BAĞLANTI

TRT MUZİK DAİRESİ YAYINLARI

THM No: 471 - 22.11.1973

YÖRESİ
KARSKİMDEN ALINDIĞI
İSMAİL BAŞARAN

SÜRE

CAN MARAL CAN

DERLEYEN
MUZAFFER SARISOZENDERLEME TARİHİ
17/6/1950NOTAYA ALAN
MUZAFFER SARISOZEN

ÇAN MA RAL CA N EV LE Rİ YA HİN YA
 " " " " Gİ DE NE BAH Gİ DE
 RİM VA Yİ LE LE LE ÇİH SAL LAN BA
 NE " " " " BO YU BEN ZER
 HİM YA RİM CAN MA RAL CA N U ZUN
 Fİ DA NA " " " " Fİ DAN
 BO YAN GÖZ DE GER VA Yİ LE LE LE
 DA BİR GÜL BİT MİŞ " " " "
 HA MA YIL TA HİM YA RİM
 KOK LAT MÂZ HER GE LE NE

-1-

(Can maral can) EVLERİ YAHİN YARİM
 (Vay lelele) ÇİH SALLAN BAHİM YARİM
 (Can maral can) UZUN BOYAN GÖZ DEĞER
 (Vay lelele) HAMAYIL TAHİM YARİM

-2-

(Can marel can) GİDENE BAH GİDENE
 (Vay lelele) BOYU BENZER FİDANA
 (Can marel can) FİDANDA BİR GÜL BİTMİŞ
 (Vay lelele) KOKLATMAZ HER GELENE

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
TMM REPERTUAR SIRA No: 911
İNCELEME TARİHİ: 10-2-1975

DERLEYEN
NİDA TÜFEKÇİ

YÖRESİ
KARS
KİMDEN ALINDIĞI
İBRAHİM YILDIRIM
SÜRESİ:

AY GİZ KİMİN GİZİSAN

DERLEME TARİHİ
1966

NOTAYA ALAN
NİDA TÜFEKÇİ

(Saz.....)

AY GİZ Kİ MİN GI Zİ SAN
AY GİZ SE NE MA İ LEM

(Saz.....)

AL MA DAN GIR MI Zİ SAN
GÖK SÜN DE HA MA İ LEM

(Saz.....)

A TAN A NAN BES LE SİN BÖ YÜ. YEN DE Bİ ZİM SEN
KÜS ME YE Sİ Rİ NO LAM HER NE DE SEN GA İ LEM

AÇ HUR CU NU AL BI ÇA ĞI KE SEL MA YI
" " " " " " " "

VER YA RA Dİ LİM Dİ LİM Dİ LİM
" " " " " " " "

— 1 —

AY GİZ KİMİN GİZİSAN
ALMADAN KIRMIZISAN
ATAN ANAN BESLESİN
BÖYÜYENDE BİZİMSEN.
Bağlantı: AÇ HURCUNU, AL BIÇAĞI, KES ELMAYI,
VER YARA, DİLİM DİLİM, DİLİM DİLİM.

— 2 —

AY GİZ SENE MAİLEM
GÖKSÜNDE HAMAİLEM
KÜSME YERİN OLAM
HER NE DESEN GAİLEM.
Bağlantı.

T K T M U Z I K D A İ R E S İ Y A Y I N L A R I
T H M R E P E R T U A R S I R A N o : 3194
İ N C E L E M E T A R İ H İ : 8.7.1988

Y Ö R E S İ :
A Z E R B A Y C A N

K İ M D E N A L I N D I Ğ I :
B U L B U L M E M E T O Ğ L U

S Ü R E S İ :

PENCEREDEN TAŞ GELİR

DERLEYEN :

AKTARAN:İST.RADYOSU

DERLEME TARİHİ :

NOTAYA ALAN :

CAN ETİLİ

Pen ce re den
ay va ni mis
Pen ce re ni

tas ge li ri
a yan ya nar
ay be ri be ri
be ri bah

hu mar göz den
göz den
ya ş ge li r
ay ca na lan

göz lar ci kip
ci kip
ey ş va na r
yan di ma man

ga çip
ba nıp
ga çan ya r
yan di ma man

be ri bah
sen ni se ne
ver se le
be ri bah

men ni ba hi ram
o bah mi
be ri bah
men de du rup

göz le re
ay be ri be ri
be ri bah
el le ra de

ay be ri be ri
be ri bah
bir de sa hip

hos ge li r
ay ca na lan
ber gu lum
rin ca na r

ay ca na lan
ber gu lum
ber gu lum

ga çan ya r
ay ca na lan
ber gu lum

yan di ma ma n
be ri bah
telle ri burma
yan di ma ma n

be ri bah
telle ri burma
yan di ma ma n
be ri bah

telle ri burma
telle ri burma
telle ri burma

Pencereden taş gelir
(Sahife-2)

-1-

PENCEREDEN TAŞ GELİR, AY BERİ BERİ BERİ BAH
HUMAR GÖZDEN YAŞ GELİR AY CAN ALAN BERİ BAH
SENİ MENE VERSELER, AY BERİ BERİ BERİ BAH
ELLERE DE HOŞ GELİR, AY CAN ALAN BER GÜLÜM YANDIM AMAN BERİ BAH

Telleri burma
Rengi de hurma
Bağlantı. Uzakta durma
Boynunu burma gel beri beri ay can alan beri bah

-2-

EYVANIMA YAN YANA AY BERİ BERİ BERİ BAH
GIZLAR ÇIKIP EYVANA YANDIM AMAN BERİ BAH
MEN BAHIRAM O BAHMIR AY BERİ BERİ BERİ BAH
OD DÜŞÜR ŞİRİN CANA YANDIM AMAN BERİ BAH

Bağlantı.

-3-

PENCERENİ AÇAN YAR AY BERİ BERİ BERİ BAH
AÇIP BAHİP GAÇAN YAR YANDIM AMAN BERİ BAH
MENDE DURUP GÖZLERİM AY BERİ BERİ BERİ BAH
BİR DE BAHİP GAÇAN YAR YANDIM AMAN BERİ BAH

Bağlantı.

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 2879
İNCELEME TARİHİ : 22.10.1986

DERLEYEN
ERKAN SÜRMEN

YÖRESİ
KARS -İĞDIR

DERLEME TARİHİ
12.7.1986

KİMDEN ALINDIĞI
FATİH KISAPARMAK
SÜRESİ :

BAHÇALARDA BARIM VAR

NOTAYA ALAN
ERKAN SÜRMEN

BAH ÇA LA RI OA BA RIM VA - R
VAN DIR DI GÜ NEŞ ME Nİ - R

BİR HEY VA BİR NA RIM VA R
GÜ NÜ GÜN DE OAŞ ME Nİ GA LEM GAŞ GA RA GÖZ LÜ
ME Nİ GOZ LE RİN YAH TI

HOŞ BA HIS LI YA RIM VAR
YAN DIR MAZ A TAŞ ME Nİ HOŞ BA HIS LI YA RIM VAR BE Rİ

GE - L GA RA GÖZ
GE - L GE - L GA RA GÖZ BU BAĞ

RI - M DA - YA RA GÖZ DER Dİ ME - SE - N ÇA RA GÖZ BE Rİ

GE - L KA RE GÖZ
GE - L KA RE GÖZ

GÖZÜN KESME GÖZÜMDEN
HEKATIMLA SÖZÜMDEN
VAR YADINDAN OYNASIR -AHLIM GETTİ ÖZÜMDEN
BERİGEL KARAGÖZ
Bağlantı.

TRT. MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM. No: 407 - 22. 6. 1973

DERLEYEN
MUZAFFER SARISÖZEN

YÖRESİ

KARS

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI

MUSA YILMAZ

NOTAYA ALAN

MUZAFFER SARISÖZEN

SÜRE

ARDAHANIN YOLLARINDA

SAZ - - - - -

AR DA HA NIN YOL LA RIN DA GÜL LE RA ÇIP BAĞ LA RIN DA

EY LE BİR YAR SEV Mİ ŞEM Kİ O NÜ Ç ON DÖRT ÇAĞ LA RIN DA

EY VAHDİM ME DİM ME NAZ LI YAR DİM ME MEN Ö ZÜM SER HOŞ SEN ŞE RAP VER ME

1
ARDAHANIN YOLLARINDA
GÜLLER AÇIP BAĞLARINDA
EYLE BİR YAR SEVMİŞEMKİ
ONÜÇ ONDÖRT ÇAĞLARINDA
BAĞLANTI
EYVAH DİMME DİMME
NAZLI YAR DİMME
MEN ÖZÜM SERHOŞ
SEN ŞERAP VERME

2
DİMMEYİ ÇAYDA GÖRDÜM
ELİNDE ÇAYDA GÖRDÜM
İKİ ÖPTÜM BİR DE SEVDM
ONDAN NE FAYİDE GÖRDÜM
BAĞLANTI
3
ŞAMAVARI ALIŞTIRAM
MAŞA SALIP GARIŞTIRAM
KÜSTÜRMÜŞEM BARIŞIRAM
BAĞLANTI

NOT: 3. SÖZ DÖRTLÜĞÜ 7. ÖLÇÜDEN BAŞLAYARAK OKUNACAK

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 340
İNCELEME TARİHİ: 2.5.1988

DERLEYEN
ENİS GENÇTÜRK

DERLEME TARİHİ

YÖRESİ
GAZİANTEP
KİMDEN ALINDIĞI
MEMİK AYCU-CUMA ZURNACI
SÜRESİ :

PAŞA GÖÇTÜ

NOTAYA ALAN
HİKMET TAŞAN

SERBEST

tr

tr

3

3

Gençtürk

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 77
İNCELEME TARİHİ : 26-9-1977

DERLEYEN
M. SARISOZEN

YÖRESİ
ELAZIĞ

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI

ÜÇ AYAK

NOTAYA ALAN
M. SARISOZEN

SÜRESİ :

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No : 1754
İNCELEME TARİHİ : 10.3.1978

YÖRESİ
ERZURUM

KİMDEN ALINDIĞI
MUHARREM AKKUS

SÜRESİ : 2 63

DERLEYEN
NİDA TUFEKÇİ

DERLEME TARİHİ

KAĞIZMANA ISMARLADIM

NOTAYA ALAN
NİDA TUFEKÇİ

KA Ğİ Zİ MA NA İS MAR LA DIM NAR GE LE NAR GE LE
BA HA RI DA YA Yİ LİR KÜ ZU YAN YA NA YAN YA NA
BE Nİ Mİ YA RIM GÜ ZEL LER DEN BİR DA NE BİR DA NE

GÜ MÜ S KE MER İN CE BE LE DA Rİ GE LE DA Rİ GE
BE Nİ M YA RIM İN Cİ TA KAR GE Rİ DA NA GE Rİ DA
İÇ LE RİN DE SA Rİ SAÇ LI GÜ LÜ DA NE GÜ LÜ DA

LE VAY DA Rİ GE LE DA Rİ GE LE VAY DA Rİ GE LE
NA VAY VAY GE Rİ DA NA GE Rİ DA NA VAY VAY GE Rİ DA NA
NE VAY VAY GÜ LÜ DA NE GÜ LÜ DA NE VAY VAY GÜ LÜ DA NE

DAR GE LE
GER DA NA
GÜL DA NE

— 1 —

KAĞIZMANA ISMARLADIM NAR GELE NAR GELE
GÜMÜŞ KEMER İNCE BELE DAR GELE DAR GELE vay
DAR GELE DAR GELE vay DAR GELE DAR GELE

— 2 —

BAHARDA YAYILIR KUZU YAN YANA YAN YANA
BENİM YARIM İNCİ TAKAR GERDANA GERDANA vay
GERDANA GERDANA vay GERDANA GERDANA

— 3 —

BENİM YARIM GÜZELLERDEN BİR DANE BİR DANE
İÇLERİNDE SARI SAÇLI GÜL DANE GÜL DANE vay
GÜL DANE GÜL DANE vay GÜL DANE GÜL DANE

Kaynak Kişiler:

1.

- a) Kaynağın adı- soyadı (varsa lakabı): Âşık Murat ÇOBANOĞLU
- b) Doğum tarihi (veya yaşı) ve yeri: :
- c) Mesleği, işi: Âşık, Devlet Sanatçısı
- d) Öğrenim durumu: Lise
- e) Araştırmanın kimden ve ne zaman, nerede, nasıl gördüğü (okuduğu, öğrendiği) :
1895 Arpaçay Koç köyü doğumlu babası Âşık Gülistan Çoban'dan öğrenmiştir.
- f) Araştırmanın yapıldığı yerleşim merkezi ve mekân (ortam), tarih, gün ve saat: 1986 Ekim ayında Koç köyündeki düğünde derlendi.

2.

Âşık Murat ÇOBANOĞLU: 1965 yılında babası Âşık Gülistan Çoban'dan öğrenmiştir.

3.

- a) Kaynağın adı- soyadı (varsa lakabı): Âşık Şeref TAŞLIOVA
- b) Doğum tarihi (veya yaşı) ve yeri:
- c) Mesleği, işi: Âşık, Devlet sanatçısı
- d) Öğrenim durumu: Lise

e) Araştırmanın kimden ve ne zaman, nerede, nasıl gördüğü (okuduğu, öğrendiği): 1902 Çıldır doğumlu Âşık Şenliğin oğlu Âşık Kasım'dan 1958 yılında öğrenmiştir.

f) Araştırmanın yapıldığı yerleşim merkezi ve mekân (ortam), tarih, gün ve saat: 1986 yılı 10-15 Aralık'ta. Şeref Taşlıova'nın evinde.

4.

a) Kaynağın adı- soyadı (varsa lakabı): Âşık Murat YILDIZ (Karahanlı)

b) Doğum tarihi (veya yaşı) ve yeri:

c) Mesleği, işi: Âşık

d) Öğrenim durumu: Okur-yazar

e) Araştırmanın kimden ve ne zaman, nerede, nasıl gördüğü (okuduğu, öğrendiği): 1900, Kars- Arpaçay, Taşdere doğumlu. Âşık Mehmet ÜLKER (Hicrani'den) 1948 yılında köy düğünlerinde öğrenmiş.

f) Araştırmanın yapıldığı yerleşim merkezi ve mekân (ortam), tarih, gün ve saat: 1996 yılı 15-20 Şubat günleri Âşık Murat Yıldız'ın evinde.

5.

Âşık Murat YILDIZ: 1948-1950 yıllarında Âşık Mehmet ÜLKER ve Âşık Kasım Şenlik'ten öğrenmiştir.

6.

- a) Kaynağın adı- soyadı (varsa lakabı): Gül Sefa (İlgar) KAYA (Hürü aba)
- b) Doğum tarihi (veya yaşı) ve yeri:
- c) Mesleği, işi: Ev Hanımı
- d) Öğrenim durumu: İlkokul
- e) Araştırmanın kimden ve ne zaman, nerede, nasıl gördüğü (okuduğu, öğrendiği):
doğumlu Bahar Ekinci'den 1968 Yılında Koç köyündeki
düğünlerde.
- f) Araştırmanın yapıldığı yerleşim merkezi ve mekân (ortam), tarih, gün ve saat: 15-16
Ekim 1982 yılında Koç köyündeki düğünde.

7.

- a) Kaynağın adı- soyadı (varsa lakabı): Alaattin KAYA (aga)
- b) Doğum tarihi (veya yaşı) ve yeri:
- c) Mesleği, işi: Çobanlık
- d) Öğrenim durumu: İlkokul
- e) Araştırmanın kimden ve ne zaman, nerede, nasıl gördüğü (okuduğu, öğrendiği): 1931
Arpaçay-Koç köyü doğumlu, Şahbaz Adıgüzel'den 1976 yılı Cumhuriyet Bayramı'nda
öğrenmiş.
- f) Araştırmanın yapıldığı yerleşim merkezi ve mekân (ortam), tarih, gün ve saat: 25
Ekim 1987 yılında Arpaçay Koç köyündeki evinde ve köy merasında.

8.

- a) Kaynağın adı- soyadı (varsa lakabı): Nazmi KARAMAN
 b) Doğum tarihi (veya yaşı) ve yeri:
 c) Mesleği, işi: Memur
 d) Öğrenim durumu: Üniversite
 e) Araştırmanın kimden ve ne zaman, nerede, nasıl gördüğü (okuduğu, öğrendiği): 1961 Kars-Merkez doğumlu Dr. Ertan Kösem'den 10-12 Kasım 1994 tarihinde Kars Turizm Tanıtma Derneğinde öğrenmiş.
 f) Araştırmanın yapıldığı yerleşim merkezi ve mekân (ortam), tarih, gün ve saat: 3 Ekim 1997 tarihinde Kars Turizm Tanıtma Derneği'nde.

9.

Nazmi KARAMAN: doğumlu Turan Karaman'dan 1992 Eylül ayında öğrenmiş.

10.

- a) Kaynağın adı- soyadı (varsa lakabı): Sadrettin DENİZ (usta)
 b) Doğum tarihi (veya yaşı) ve yeri:
 c) Mesleği, işi: Kars DSİ emekli ve müzisyen
 d) Öğrenim durumu: İlkokul
 e) Araştırmanın kimden ve ne zaman, nerede, nasıl gördüğü (okuduğu, öğrendiği): 1929 Akyaka Cebeci köyü doğumlu abisi Paşa Deniz'den 1957 yılında öğrenmiş.
 f) Araştırmanın yapıldığı yerleşim merkezi ve mekân (ortam), tarih, gün ve saat: 1994-1995-1997 yıllarında okullardaki ekiplerin çalışmalarında ve zaman zamanda evinde.

11.

Sadrettin DENİZ: doğumlu Yedigâr Şimşek'ten öğrenmiş.

12.

Sadrettin DENİZ:
öğrenmiş.

doğumlu babası İslam Deniz'den

13.

Sadrettin DENİZ:

doğumlu abisi Yolcu DENİZ, abisi Paşa DENİZ
ve babası İslam DENİZ'den 1956-1960 yıllarında öğrenmiş.

14.

a) Kaynağın adı- soyadı (varsa lakabı): Ömer KARAMAN

b) Doğum tarihi (veya yaşı) ve yeri:

c) Mesleği, işi: Memur (H. jüri üyesi)

d) Öğrenim durumu: Üniversite

e) Araştırmanın kimden ve ne zaman, nerede, nasıl gördüğü (okuduğu 1940, öğrendiği):
Akyaka doğumlu müzisyen Namaz Elkılıç'tan 1987 yılında Kars Kültür ve Turizm
Derneğinde.

f) Araştırmanın yapıldığı yerleşim merkezi ve mekân (ortam), tarih, gün ve saat: Kars-
Merkez Kültür ve Turizm Derneğinde 5 Ekim 1997 yılında.

15.

Ömer KARAMAN:
öğrenmiş.

doğumlu emekli öğretmen Mustafa Turan'dan

16.

Ömer KARAMAN:
yılında öğrenmiştir.

doğumlu, davulcu Mülazım Poskurlu'dan 1984

17.

Ömer KARAMAN:

doğumlu müzisyen Hamit YAKA ve 1950
Kars-Merkez doğumlu Turan Karaman'dan 1989 yılında öğrenmiş.

18.

- a) Kaynağın adı- soyadı (varsa lakabı): Turgut KÖSEM
- b) Doğum tarihi (veya yaşı) ve yeri:
- c) Mesleği, işi: Kuyumcu
- d) Öğrenim durumu: Üniversite (Ziraat Mühendisi)
- e) Araştırmanın kimden ve ne zaman, nerede, nasıl gördüğü (okuduğu, öğrendiği): Kars Kültür ve Turizm Derneğinde 1923 Kağızman doğumlu emekli öğretmen Mustafa Turan'dan 5 Mayıs 1983 yılında öğrenmiş.
- f) Araştırmanın yapıldığı yerleşim merkezi ve mekân (ortam), tarih, gün ve saat: Kars Kültür ve Turizm Derneği binasında 15 Ekim 1998.

19.

- a) Kaynağın adı- soyadı (varsa lakabı): Ayhan MERT
- b) Doğum tarihi (veya yaşı) ve yeri:
- c) Mesleği, işi: Kafkas Üniversitesi, Daire Başkanı
- d) Öğrenim durumu: Üniversite
- e) Araştırmanın kimden ve ne zaman, nerede, nasıl gördüğü (okuduğu, öğrendiği): Ardahan Tepeler köyünde, Posof merkezde 1942 doğumlu Refik Mert, 1950 doğumlu Tütiye Çiftçi, 1944 doğumlu Merdali Cengiz'den 1992 Eylül ayında öğrenmiş.

f) Araştırmanın yapıldığı yerleşim merkezi ve mekân (ortam), tarih, gün ve saat: Kafkas Üniversitesi kampüsünde 10 Aralık 1995 yılı.

20.

a) Kaynağın adı- soyadı (varsa lakabı): Aliştan KARATAŞ

b) Doğum tarihi (veya yaşı) ve yeri:

c) Mesleği, işi: Çitçi- Müzisyen

d) Öğrenim durumu: Okur-Yazar

e) Araştırmanın kimden ve ne zaman, nerede, nasıl gördüğü (okuduğu, öğrendiği): Arpaçay Koç köyü 1914 doğumlu Zurnacı Seydihan Akbaba ve 1935 Arpaçay Tepeköy doğumlu Mikail Aydın'dan 1976 yılında öğrenmiş.

f) Araştırmanın yapıldığı yerleşim merkezi ve mekân (ortam), tarih, gün ve saat: Arpaçay Koç köyünde müzisyen Seydihan Akbaba'nın evinde 18-19 Ağustos 1986 yılında.

21.

a) Kaynağın adı- soyadı (varsa lakabı): Şevket KOÇAK

b) Doğum tarihi (veya yaşı) ve yeri

c) Mesleği, işi: Çiftçi

d) Öğrenim durumu: İlkokul

e) Araştırmanın kimden ve ne zaman, nerede, nasıl gördüğü (okuduğu, öğrendiği):
Arpaçay Koç köyü Matan Kösem'den 1983 yılında yapımı ve çalmasını öğrenmiş.

f) Araştırmanın yapıldığı yerleşim merkezi ve mekân (ortam), tarih, gün ve saat :
Arpaçay Koç köyünde 15-16 Haziran 1994 yılında Matan KÖSEM' in evinde.

22.

a) Kaynağın adı- soyadı (varsa lakabı): Fikri ERBOĞA

b) Doğum tarihi (veya yaşı) ve yeri:

c) Mesleği, işi: Öğretmen (H. Oyunları jüri üyesi)

d) Öğrenim durumu: Üniversite

e) Araştırmanın kimden ve ne zaman, nerede, nasıl gördüğü (okuduğu, öğrendiği):
doğumlu Âşık İslam Erdener, 1932 Kars-
Merkez

Kümbetli köyü doğumlu Ali Çeçen'den 20 Ekim 1983 yılında köy düğününde.

f) Araştırmanın yapıldığı yerleşim merkezi ve mekân (ortam), tarih, gün ve saat: Kars-
Merkez Namık Kemal İlköğretim ilkokulunda 1987-1988 öğretim yıllarında halk
oyunları çalışmalarında.

23.

- a) Kaynağın adı- soyadı (varsa lakabı): Yıldırım ÖZTÜRKKAN
- b) Doğum tarihi (veya yaşı) ve yeri:
- c) Mesleği, işi: Fotoğrafçı
- d) Öğrenim durumu: Lise
- e) Araştırmanın kimden ve ne zaman, nerede, nasıl gördüğü (okuduğu öğrendiği): doğumlu Muhteber Kırzioğlu'ndan 1975 yılında öğrenmiş.
- f) Araştırmanın yapıldığı yerleşim merkezi ve mekân (ortam), tarih, gün ve saat: Kars-Merkez H. Paşa cad. işyerinde 15 Haziran 1997 yılında.

24.

- a) Kaynağın adı- soyadı (varsa lakabı): Ömer BAĞCI
- b) Doğum tarihi (veya yaşı) ve yeri:
- c) Mesleği, işi: Kars Belediyesi H. İş. Md
- d) Öğrenim durumu: Üniversite
- e) Araştırmanın kimden ve ne zaman, nerede, nasıl gördüğü (okuduğu, öğrendiği): 1982 yılı Haziran ayında Göle İlçesi Dağdeşen köyünde, doğumlu emekli öğretmen Mustafa Turan'la birlikte aynı köyde derleme yapılmıştır.

f) Araştırmanın yapıldığı yerleşim merkezi ve mekân (ortam), tarih, gün ve saat: Kars Kültür ve Turizm Derneği'nde 24 Kasım 1986 yılında.

25.

Ömer BAĞCI: doğumlu, emekli öğretmen Mustafa Turan'dan öğrenmiş.

26.

Ömer BAĞCI: doğumlu, müzisyen Namaz Elkılıç ve öğretmen Ensar Gündüz'den öğrenmiş.

27.

a) Kaynağın adı- soyadı (varsa lakabı): Salih ŞAHİN

b) Doğum tarihi (veya yaşı) ve yeri:

c) Mesleği, işi: Öğretmen, Araştırmacı-Yazar, Gazeteci, Müzik aletleri yapımcısı

d) Öğrenim durumu: Üniversite

e) Araştırmanın kimden ve ne zaman, nerede, nasıl gördüğü (okuduğu, öğrendiği): 1927 Kars-Çıldır-Göldalı doğumlu babası Şahin Kara Şahin'den öğrenmiş.

f) Araştırmanın yapıldığı yerleşim merkezi ve mekân (ortam), tarih, gün ve saat: Kars-Merkez Şahin Saz Evinde 11-12 Aralık 1986 yılında.

28.

Salih ŞAHİN: doğumlu babası Şahin Kara Şahin'den öğrenmiştir.

SONUÇ

Toplumların yapı taşı olan kültür; tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan her türlü değerlerle bunları kullanmada, sonraki kuşaklara iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların tümüdür. Kültürü milyonların çabasına dayanan bir insan toplumu yaratmıştır.

Yaşadığımız coğrafya kültürel zenginlerle doludur. Anadolu'nun her bir karış toprağından kültür ve medeniyetin fışkırması tüm dünya milletleri tarafından kabul gören bir gerçektir.

Halk bilimi, halk yaşamının temel dinamiklerini, gelenek ve göreneklerini tutum ve davranışlarını, yaratı ve becerilerini, duygu ve düşüncelerini, sevgi ve beğenilerini inceleyip araştıran önemli bir bilim dalıdır. Milli kültürün özüne dönmesinde ve bir disiplin haline gelmesinde önemli bir vazife yüklenmektedir.

Halk oyunları ise, halkbilim çalışmaları içerisinde doğan ve gelişerek bugünkü haline gelen, yöre insanının duygu ve düşüncelerini en içten biçimde sergileyen ve konularını genellikle günlük yaşantıdan alan bir özelliğe sahiptir.

İnsanlar arasında kaynaşmayı sağlayan ve etkili bir araç olan halk oyunları, tüm sanat dalları içerisinde oluşumu ve ifade edilebilme özellikleri ile toplumda önemli bir yer edinir.

Kars'taki adet ve gelenekler birçok ilimize göre çeşitlilik gösterir. Çünkü Kars'ın örf ve adetleri, yörede yaşayan Türk boylarının arasındaki az da olsa farklılıklar ve Kafkasya'dan gelen göçlerin etkisinde kalmıştır. Böylelikle toplumda kültürel bir çeşitlilik oluşmuştur. Yaşanılanların, ritimlerle ifade edildiği Kars yöresi halk oyunları; düğünlerde, bayramlarda, törenlerde sergilenerek varlığını bugüne kadar sürdürmüştür. Çalışmada Kars'a ait olan oyunları, bu oyunlarda kullanılan giysileri ve enstrümanları ayrıntılı olarak belirlenmiş, bir kültür varlığı olarak tanıtılmış ve gelecek kuşaklara aktararak, kültürümüzü bir abide haline dönüştürüp ebedileştirmek istenilmiştir.

Farklı kültürlerin medeniyet beşiği olan, Anadolu coğrafyasının sınır kapısı serhat şehri Kars'ımızın kültürel anlamda kodlarını çözerek, unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutmuş tüm kültürel öğelerini gün ışığına çıkararak gelecek nesillere mirasımızı teslim etmek gayesindeyiz. Bu anlamda değerlerine sahip çıkan bir neslin daha da başarılı olacağına inanıyoruz.

KAYNAKÇA

- Aka, İ (2001). İran'da Türkmen hakimiyeti. *Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.*
- Armaoğlu, F. (1997). 19. Yüzyıl siyasi tarihi (1789-1914). *Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.*
- Ercilasun, A.B. (2002). Kars ili Ağızları. *Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.*
- Erim, N. (1953). Devletlerarası Hukuku ve siyasi tarih metinleri I. *Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.*
- Evliya Çelebi, (1993). *Seyahatname I-II* (T.T. Kuran ve N. Aktaş, Sad.).İstanbul.
- Gökdemir, A.E. (1989). Cenubi Garbi Kafkas Hükümeti. *Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.*
- Günay, N. (1992). *Yakın Tarihimizde Kars ve Doğu Anadolu sempozyumu.* Hzl. A. Süslü. Ankara: Yüksek Öğretim Kurulu Matbaası.
- Karadeniz, Y. (1996). Serhat Şehrimiz Kars. *Kars: Seviye Yayınevi.*
- Kars İstatistik Bölge Müdürlüğü. (1990) *Genel Nüfus Sayımı Kayıtları.*
- Kars İstatistik Bölge Müdürlüğü. (2000) *Genel Nüfus Sayımı Kayıtları.*
- Kars Valiliği. (1999) *Cumhuriyetin 75. Yılı.* Ankara: Önder Matbaacılık.
- Kayabalı, İ. Ve Arslanoğlu, C.E. (1973). *Ermenilerin Türklerle Münasebetleri. Türk Kültürü. S. 126. s. 455-457.*
- Kırzioğlu, M.F. (1953). *Kars tarihi,* İstanbul: Işıl Matbaası.
- Kırzioğlu, M.F. (1955). *1855 Kars Zaferi.* İstanbul: Işıl Matbaası
- Kırzioğlu, M.F. (1985). *Edebiyatımızda Kars.* İstanbul: Işıl Matbaası.
- Kırzioğlu, M.F. (1964). *Türk-Eli'nin başlangıcının kurulması.* Türk Folklor Araştırmaları Dergisi. IX/181. S. 3521-3523.
- Kırzioğlu, M.F. (1972). *Kanada Kars'ı.* Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basım evi.
- Köse, M. (1964). *Kars'ın fethinin 900 yılı Kars'ta sığır yaş ve dişleri üzerine.* Türk folklor araştırmaları Dergisi. IX/181. S. 3521-3523.
- Köymen, M. A. (1995). *Alparslan ve zamanı.* İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Saraçoğlu, M.A. (1989). *Doğu Anadolu Bölgesi.* İstanbul: Milli Eğitim Yayınları.
- Saraçoğlu, M.A. (1986). *Osmanlı tarih lügati.* İstanbul: Enderun Kitabevi.

Sevim A. (2000). *Suriye ve Filistin Selçukluları tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu yayınları.

Togan, Z.V. (1946). *Umumi Türk tarihine giriş*. İstanbul.

Uzunçarşılı, İ.H. (1988). *Osmanlı Tarihi*. C. III/I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İnternet Kaynakları

www.ardahan.gov.tr (ET:29 Ocak 2010).

www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=12495 (ET: 30 Ocak 2010).

www.igdir.gov.tr (ET:29 Ocak 2010).

www.festivalonwheels.org (ET:30 Ocak 2010).

www.kars.gov.tr/images/haritalar/genel_b.jpg (ET:28 Ocak 2010).

www.karsardahanigdir.net/karskasari.htm (ET:27 Ocak 2010).

www.karstarim.gov.tr (ET: 28 Ocak 2010).

www.kenthaber.com/arsiv (ET: 8 Eylül 2006).

EKLER

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ SANAT VE TASARIM ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 02/07/2024

Tez Başlığı: Kars Yöresinin Kültürel Mirası: Düğün Geleneği, Çalgıları, Halk Oyunları Ve Türkülerinin
Nota Kataloğu Perspektifinden İncelenmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 126 sayfalık kısmına ilişkin, 02/07/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 20 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☒ Kaynakça hariç
- 3- ☒ Alıntılar dâhil
- 4- ☒ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı:	Tarkan Turul
Öğrenci No:	22408900009
Ana Bilim Dalı:	Sanat ve Tasarım
Programı:	
Statüsü:	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Turgay AKDAĞOĞLU

Detaylı Bilgi: <https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003>

Telefon: 0-4782117522

Faks: 0-4782117523

E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

EK 2. ETİK KURUL MUAFİYET İZİNİ

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 02/07/2024

Tez Başlığı: Kars Yöresinin Kültürel Mirası: Düğün Geleneği, Çalgıları, Halk Oyunları Ve Türkülerinin
 Nota Kataloğu Perspektifinden İncelenmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Tarkan Turul
 Öğrenci No: 22408900009
 Ana Bilim Dalı: Sanat ve Tasarım
 Programı:
 Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Turgay AKDAĞOĞLU

Detaylı Bilgi: <https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003>

Telefon: 0-4782117522

Faks: 0-4782117523

E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Tarkan Turul

Doğum Yeri ve Tarihi

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : İktisat Fakültesi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Sanat ve Tasarım

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri : Yok

İş Deneyimi

Stajlar : Mali Müşavirde

Projeler : Girişimcilik Eğitimi

Çalıştığı Kurumlar : Millennium Bilgisayar San. Tic. ve Ltd. Şti.

İletişim

E-Posta Adresi

Tarih

Jüri Tarihi : 02.07.2024